

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

Διαμορφούμενες σχέσεις και συμφέροντα Ελλάδας-Ισραήλ-Τουρκίας-Κύπρου στην
ανατολική Μεσόγειο. Οφέλη και επιπτώσεις ασφαλείας στην Κύπρο

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αντώνιος Μουζόπουλος

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή

Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Λάβδας, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Αντώνιος Μουζόπουλος, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία μου αποτελεί προϊόν λογοκλοπής ή προϊόν τρίτων».

4 Ιανουαρίου 2024

Αντώνιος Μουζόπουλος

*Την παρούσα εργασία αφιερώνω στη σύζυγό μου, Αναστασία
και στα παιδιά μου, Δημήτρη και Γεωργία*

Ευχαριστίες

Ως την ελάχιστη δυνατή μνεία οφείλω να ευχαριστήσω όλους όσοι συνέβαλαν στην εκπόνησή της παρούσας διπλωματικής εργασίας και ιδιαίτερα:

Τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Κωνσταντίνο Υφαντή, για τη συνεχή υποστήριξή του και τις πολύτιμες επισημάνσεις του κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

Τον υπεύθυνο καθηγητή του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών, κύριο Κωνσταντίνο Κολιόπουλο, καθώς και το σύνολο των διδασκόντων καθηγητών του Παντείου Πανεπιστημίου, οι οποίοι μου έδωσαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσω το συγκεκριμένο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών και να αποκτήσω σημαντικές γνώσεις στον τομέα των Στρατηγικών Σπουδών Ασφαλείας.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	11
Σκοπός	13
Προϋποθέσεις-Παραδοχές	13
Παράγοντες	14
Κεφάλαιο πρώτο	17
Θεωρητικό πλαίσιο	17
1.1 Ισχύς	18
1.2 Τα Κράτη υπό το Πρίσμα του Επιθετικού Ρεαλισμού	18
1.3 Θεωρία Συμμαχιών και Στρατηγικές	21
1.3.1 Στρατηγική της Εξισορρόπησης	23
1.3.2 Στρατηγική της Σύμπλευσης	23
1.3.3 Εσωτερική Εξισορρόπηση-Αμυντικό Δόγμα	24
Κεφάλαιο δεύτερο	25
Η Γεωπολιτική Αρχιτεκτονική της Ανατολικής Μεσογείου	25
2.1 Η Ανάγκη Στρατηγικών Συμμαχιών των Κρατών της Ανατολικής Μεσογείου	25
2.2 Ο Διακριτός Γεωπολιτικός Χώρος της Ανατολικής Μεσογείου και η Σημασία του για την Διαπεριφερειακή Ασφάλεια	26
2.3 Η Νέα Γεωπολιτική στην Περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου	29
Κεφάλαιο τρίτο	33
Ελλάδα-Ισραήλ-Τουρκία-Κύπρος στη Διεθνή Αρένα	33
3.1 Σκιαγράφηση Διεθνούς Παρουσίας	33
3.1.1 Ελλάδα	33
3.1.2 Ισραήλ	37
3.1.3 Τουρκία	40
3.1.3.1 Γενικά	40
3.1.3.2 Ανάλυση SWOT	42
3.1.4 Κύπρος	49
Κεφάλαιο τέταρτο	53
Ιστορικό Πλαίσιο Σχέσεων Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ και Τουρκίας-Ισραήλ	53
4.1 Ιστορικό Πλαίσιο Σχέσεων Ελλάδας-Ισραήλ	53
4.2 Ιστορικό Πλαίσιο Σχέσεων Κύπρου-Ισραήλ	55
4.3 Ιστορικό Πλαίσιο Σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ	57

Κεφάλαιο πέμπτο	61
Η Προσέγγιση Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ	61
5.1 Προσέγγιση Ελλάδας και Κύπρου με το Ισραήλ-Λόγοι Προσέγγισης	61
5.2 Τουρκικές Επιδιώξεις στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο	63
5.3 Λοιποί Δρώντες στην Ευρύτερη Περιοχή	68
Κεφάλαιο έκτο	71
Οφέλη-Προκλήσεις-Προοπτικές για την Ελλάδα και την Κύπρο. Οι Επιπτώσεις Ασφάλειας στην Κύπρο	71
6.1 Γενικά	71
6.2 Θέματα Ενεργειακής Συνεργασίας	71
6.3 Η Σπουδαιότητα της Συνεργασίας μεταξύ Κύπρου-Ελλάδας-Ισραήλ	74
6.4 Ενιαίος Γεωγραφικός Χώρος Ασφάλειας και Σταθερότητας στην Περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου	76
6.5 Μέτρα για την Εξισορρόπηση του Τουρκικού Αναθεωρητισμού	77
6.6 Αμυντικά Θέματα και Ανταλλαγή Τεχνογνωσίας	80
6.7 Λοιπές Συνεργασίες-Κοινά Οφέλη	81
Συμπεράσματα	83
Επίλογος	89
Πηγές-Βιβλιογραφία	91
Παραρτήματα	
«Α» Εξωτερική Πολιτική και Υψηλή Στρατηγική	101
«Β» Η Τουρκική Γεωστρατηγική στην Ανατολική Μεσόγειο	105
«Γ» Οι Στρατηγικές Επιπτώσεις της Αραβικής Άνοιξης στην Αν. Μεσόγειο	107
«Δ» Εικόνες	111

Διαμορφούμενες σχέσεις και συμφέροντα Ελλάδας-Ισραήλ-Τουρκίας-Κύπρου στην ανατολική Μεσόγειο. Οφέλη και επιπτώσεις ασφαλείας στην Κύπρο

Αντώνιος Μουζόπουλος

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια έχουν συμβεί γεγονότα τα οποία τείνουν να αλλάξουν τις γεωπολιτικές ισορροπίες στην Ανατολική Μεσόγειο, δημιουργώντας νέες στρατηγικές συμφωνίες, αλλά και νέες αντιπαραθέσεις που προκύπτουν κυρίως από τα ενεργειακά ζητήματα. Η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί ένα πολλά υποσχόμενο πεδίο εξόρυξης, αποτελεί όμως και έναν ενεργειακό «ασκό του Αιόλου», που απελευθερώνει θεμιτές και αθέμιτες φιλοδοξίες των κρατών και προκαλεί εντάσεις, που όσο θα απελευθερώνονται μεγαλύτερα ποσά ενέργειας, τόσο θα εντείνονται. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις ενεργειακών πόρων στα σπλάχνα της και οι διεθνείς εξελίξεις στη Μέση Ανατολή και στη Βόρεια Αφρική ανέδειξαν τη διεθνώς αναγνωρισμένη σημασία της περιοχής αυτής, την κρισιμότητα του ρόλου της Ελλάδας και της Κύπρου και τις ευκαιρίες που μπορούν να προκύψουν μέσα από αμυντικές συνεργασίες.

Οι ραγδαίες μεταβολές που έχει υποστεί το εγγύς γεωπολιτικό περιβάλλον οδήγησαν στην προσέγγιση της Ελλάδας και της Κύπρου με το Ισραήλ και στην οικοδόμηση μιας άνευ προηγουμένου συνεργασίας, με αφετηρία τον τομέα της ενέργειας και επεκτεινόμενη σε όλα τα επίπεδα, από τον πολιτισμό μέχρι την άμυνα. Οι Μεγάλες Δυνάμεις για τους δικούς τους λόγους βλέπουν με θετικό μάτι την προσέγγιση των τριών χωρών, ενώ η Τουρκία εξαργυρώνει την εφαρμογή της νεο-οθωμανικής πολιτικής της στην περιοχή. Για την Ελλάδα και την Κύπρο παρουσιάζεται μια μοναδική ευκαιρία να διαδραματίσουν πρωταγωνιστικό ρόλο στα ενεργειακά και πολιτικά τεκταινόμενα, αναβαθμίζοντας τη θέση τους στη διεθνή πολιτική σκηνή.

Η ανά χείρας διατριβή, στη βάση της θεωρίας του επιθετικού ρεαλισμού και με τη βοήθεια των αναλυτικών εργαλείων της θεωρίας των Συμμαχιών, θα πραγματευθεί την ανάλυση των διαμορφούμενων σχέσεων και των συμφερόντων

Ελλάδας-Ισραήλ-Τουρκίας και Κύπρου στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου και θα αναδείξει τα οφέλη και τις επιπτώσεις ασφαλείας στην Κύπρο. Θα διερευνήσει συνάμα τον ρόλο της Ελλάδας και της Κύπρου τόσο στο παρόν - συνεξετάζοντας το διαμορφούμενο, μέσα από στρατηγικές συνεργασίες και έριδες, διεθνές περιβάλλον - όσο και στο μέλλον, αναδεικνύοντας τις ορθολογικές κινήσεις που θα τις οδηγήσουν να επιτύχουν τους στρατηγικούς τους στόχους.

Αρχικά, θα γίνει μια προσπάθεια να παρουσιαστεί η γεωπολιτική, γεωστρατηγική και γεωοικονομική αξία της Ανατολικής Μεσογείου και μέσω της επισκόπησης αυτής θα τονισθεί η σημασία της για την εξασφάλιση της διαπεριφερειακής ασφάλειας. Μετά από τη σκιαγράφηση της διεθνούς παρουσίας των τεσσάρων δρώντων και την ιστορική ανασκόπηση των μεταξύ τους σχέσεων, θα ερευνηθεί η προσέγγιση Ελλάδας-Ισραήλ-Κύπρου και θα αναλυθούν οι τουρκικές επιδιώξεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Λαμβάνοντας υπόψη τόσο ορισμένα πάγια χαρακτηριστικά των τριών κρατών (Ελλάδας-Ισραήλ-Κύπρου), όσο και τους κύριους παράγοντες διαμόρφωσης των τριγωνικών σχέσεων, θα επιχειρηθεί η αποτύπωση των προοπτικών σε ότι αφορά στα δίπολα του τριγώνου, υπό τις δομικές πιέσεις ενός διεθνοπολιτικού περιβάλλοντος υψηλής αστάθειας, ενώ θα καταγραφούν τα οφέλη και οι επιπτώσεις ασφαλείας για την Κύπρο, καθώς και τα κοινά μέτρα των τριών κρατών για την εξισορρόπηση του τουρκικού αναθεωρητισμού. Τέλος, θα παρουσιασθούν συνοπτικά συμπεράσματα και προτάσεις της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας για τις μελλοντικές δυνατότητες Ελλάδας και Κύπρου στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, ώστε να αντιμετωπίσουν την αναθεωρητική Τουρκία και να διασφαλίσουν περεταίρω τα κυριαρχικά τους δικαιώματα.

Λέξεις – κλειδιά: Ανατολική Μεσόγειος, γεωπολιτική, επιθετικός ρεαλισμός, τριγωνικές συμμαχίες, διαπεριφερειακή ασφάλεια

Developing relations and interests of Greece-Israel-Turkey-Cyprus in the Eastern Mediterranean. Security benefits and implications in Cyprus

Antonios Mouzopoulos

Abstract

In recent years, transformative events have unfolded in the Eastern Mediterranean, reshaping geopolitical dynamics and giving rise to new strategic alliances and conflicts, primarily stemming from energy-related issues. The region holds significant promise as a resource-rich area, but it can also become a powderkeg, triggering both legitimate and illegitimate ambitions among states and escalating tensions with the increasing release of energy. The recent discoveries of energy resources in the region, coupled with international developments in the Middle East and North Africa, underscore the globally recognized importance of the Eastern Mediterranean. This emphasizes the critical roles of Greece and Cyprus and highlights opportunities through defense partnerships.

The dynamic shifts in the immediate geopolitical landscape have prompted Greece and Cyprus to forge closer ties with Israel, leading to an unprecedented cooperation spanning various sectors, starting with energy and extending to cultural and defense realms. The Powers-That-Be view this rapprochement positively for their own reasons, while Turkey capitalizes on implementing its neo-Ottoman policy in the region. For Greece and Cyprus, this situation presents a unique opportunity to assume a leading role in energy and political developments, thereby elevating their status on the international political stage.

This thesis, grounded in the theory of offensive realism and employing analytical tools from alliance theory, will scrutinize the evolving relations and interests of Greece, Israel, Turkey, and Cyprus in the Eastern Mediterranean. It will shed light on the benefits and security implications for Cyprus, examining the current situation through the lens of strategic partnerships and disputes and projecting into the future in order to identify rational moves that align with their strategic goals.

The analysis begins by presenting the geopolitical, geostrategic, and geoeconomic significance of the Eastern Mediterranean, emphasizing its role in ensuring interregional security. Following this, the international presence of the four actors and a historical review of their relationships will be outlined. The rapprochement of Greece, Israel, and Cyprus will be dissected, alongside an analysis of Turkish aspirations in the region. Considering the fixed characteristics of these states and key factors shaping their interconnected relations, the study aims to capture the perspectives of each country, within the context of a highly unstable international political environment. It will document the benefits and security implications for Cyprus and assess the collaborative measures taken by the three partners to counterbalance Turkish revisionism.

In conclusion, this research effort will offer concise findings and recommendations for the future capabilities of Greece and Cyprus in the Eastern Mediterranean, enabling them to effectively navigate the challenges posed by a revisionist Turkey and safeguard their sovereign rights.

Keywords: Eastern Mediterranean, geopolitics, offensive realism, triangular alliances, cross-regional security

Εισαγωγή

«Τα έθνη δεν έχουν σταθερούς φίλους ή εχθρούς. Έχουν μόνο σταθερά συμφέροντα»

[Λόρδος Palmerston (1784-1865)-Πρωθυπουργός της Αγγλίας]

Η Ανατολική Μεσόγειος, λόγω της θέσης της, είχε πάντα ξεχωριστή γεωπολιτική σημασία. Η περιοχή αυτή, συνορεύει με την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε), τη Ρωσική Ομοσπονδία, την Αφρική και τη Μέση Ανατολή, ελέγχει έναν αριθμό από τους κυριότερους διεθνείς εμπορικούς οδούς και στα εδάφη της υπάρχουν σημαντικοί αγωγοί φυσικού αερίου. Ο χώρος αυτός μπορεί να χαρακτηριστεί ως «ρευστός», λόγω των θρησκευτικών διαφορών, των τεράστιων οικονομικών συμφερόντων, της μεγάλης αντιπαλότητας περί ελέγχου και εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, αλλά και τις τοπικές εδαφικές διεκδικήσεις. Επιπρόσθετα, σημαντικές θεωρούνται οι εξελίξεις σε θέματα που αφορούν το «Παλαιστινιακό», τις Ελληνοτουρκικές διαφορές, το «Κυπριακό», το «Κουρδικό», τις σχέσεις του Ισραήλ με την Τουρκία και με το Ιράν.

Οι εξελίξεις στον ενεργειακό τομέα, με τις ανακαλύψεις υδρογονανθράκων αποτελούν το κλειδί για τις γεωπολιτικές αλλαγές στην Αν. Μεσόγειο. Οι εξελίξεις αυτές προβάλλουν την Ελλάδα, το Ισραήλ και την Κύπρο, ως ανερχόμενους ενεργειακούς δρώντες στην περιοχή. Ο κρίσιμος ρόλος της Ελλάδας και της Κύπρου, οι ευκαιρίες που μπορούν να προκύψουν μέσα από συνεργασίες στον τομέα της άμυνας, καθώς και η διεθνώς αναγνωρισμένη σημασία της Νοτιοανατολικής (ΝΑ) Μεσογείου αναδείχθηκαν από τις ανακαλύψεις ενεργειακών πόρων στα σπλάχνα της περιοχής αυτής και τους συνεχείς μετασχηματισμούς στη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή.

Από την άλλη, οι ταραχές στο Ιράκ συνεχίζονται, ο εμφύλιος στη Λιβύη είναι σε εξέλιξη, δεν υπάρχει διέξοδος στο ζήτημα της Συρίας, το Ιράν είναι έτοιμο να «εκκραγεί» και η Τουρκία επιθυμεί να αναβιώσει την παλαιά οθωμανική αυτοκρατορία. Προχωρά καθημερινά στην παραβίαση του εθνικού εναέριου χώρου και των χωρικών υδάτων της Ελλάδας. Εγείρει διαρκώς θέματα παράνομων διεκδικήσεων, αυξάνει τις στρατιωτικές της δυνάμεις και ανεβάζει συνεχώς τον συντελεστή τριβής με όλα σχεδόν τα κράτη της ΝΑ Μεσογείου. Έχει ήδη αρχίσει

έρευνες για εντοπισμό ενεργειακών πόρων στην λεκάνη της Μεσογείου υπογράφοντας μάλιστα και συμφωνία με τη Λιβύη,¹ τον Νοέμβριο του 2019, προκειμένου να καθορισθεί Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη² (ΑΟΖ) μεταξύ τους.

Οι συγκυρίες στην περιοχή, έχουν οδηγήσει σε μία στρατηγική προσέγγιση μεταξύ Ελλάδας-Ισραήλ-Κύπρου, με κατεύθυνση τα ενεργειακά θέματα, αλλά και θέματα ασφαλείας. Η διαμορφωθείσα κατάσταση στην περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου, επέβαλε τη σύναψη ενός δικτύου αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των τριών χωρών, με σκοπό την εξυπηρέτηση εθνικών αναγκών.

Κοινό σημείο της συμμαχίας Ελλάδας-Ισραήλ και Κύπρου, είναι οι σχέσεις τους με την Τουρκία. Η Ελλάδα και η Κύπρος είχαν από το παρελθόν έντονη αντιπαλότητα με την Τουρκία, η οποία κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα, προβαίνει συνεχώς σε παράνομες δραστηριότητες και έρευνες για φυσικό αέριο στην περιοχή του Αιγαίου και της Ανατ. Μεσογείου, καθώς και σε θέματα που άπτονται του αραβομουσουλμανικού κόσμου και τα οποία έχουν φέρει τη ρήξη των σχέσεων με το Ισραήλ. Η ρήξη αυτή αποτέλεσε ιδανική ευκαιρία, προκειμένου η Ελλάδα και η Κύπρος να προσεγγίσουν το Ισραήλ. Εν προκειμένω, το Ισραήλ εστιάζει στην αναζήτηση νέων περιφερειακών συνεργατών και η Ελλάδα με την Κύπρο επιδιώκουν να αυξήσουν την ισχύ τους, για την ανάσχεση της ηγεμονικής Τουρκίας. Η κοινή αντιπαλότητα με αυτή, δημιούργησε τις κατάλληλες συνθήκες για μία προσέγγιση των τριών χωρών, που έχει εξελιχθεί σε δυναμική συμμαχία. Η Ελλάδα, το Ισραήλ και η Κύπρος έχουν αναπτύξει μια πολύπλευρη και πολυεπίπεδη συνεργασία, η οποία εκτείνεται από τους τομείς του εμπορίου και της ενέργειας και φτάνει μέχρι την άμυνα και την ασφάλεια³.

Μέσα από τις συνεργασίες αυτές και την επιδίωξη σύναψης αμυντικών συμμαχιών, η Ελλάδα και η Κύπρος αναπτύσσουν αργά και σταθερά ένα πλέγμα εξισορροπητικών πολιτικών που θα τις βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν τη νέα φάση

¹ Η εν λόγω συμφωνία παραβιάζει τις αρχές του διεθνούς δικαίου και τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, η οποία υπογράφηκε στις 10 Δεκεμβρίου 1982, στο Montego Bay της Τζαμάικας και η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 16 Νοεμβρίου 1994.

² Ως ΑΟΖ ορίζεται η πέραν των χωρικών υδάτων παρακείμενη θαλάσσια περιοχή, σε απόσταση 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης.

³ Κόκκινος, Β. Δ. (2015). *Γεωπολιτική της ενέργειας στο σύστημα Ευρώπη – Ασία – Μέση Ανατολή*. (σ. 77-89). Αθήνα: Λειμών.

του τουρκικού αναθεωρητισμού και να διασφαλίσουν τα συμφέροντά της στην Ανατολική Μεσόγειο⁴.

Σκοπός

Η παρούσα διατριβή, στη βάση της θεωρίας του «επιθετικού ρεαλισμού» και με τη βοήθεια των αναλυτικών εργαλείων της «θεωρίας των Συμμαχιών», θα πραγματευθεί την ανάλυση των διαμορφούμενων σχέσεων και των συμφερόντων Ελλάδας-Ισραήλ-Τουρκίας και Κύπρου στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου και θα αναδείξει τα οφέλη και τις επιπτώσεις ασφαλείας στην Κύπρο.

Προϋποθέσεις-Παραδοχές

Για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας τέθηκαν οι παρακάτω προϋποθέσεις-παραδοχές:

- Η Ελλάδα, θεωρεί τη ΝΑ Μεσόγειο χώρο στρατηγικής σημασίας και οραματίζεται μια μακρόχρονη στρατηγική, με ενεργή παρουσία στην περιοχή.
- Η Ελλάδα και η Κύπρος, θα συνεχίσουν να υποστηρίζουν και να προσπαθούν να εμβαθύνουν τις σχέσεις τους με το Ισραήλ.
- Η Ελλάδα, θα συνεχίσει να διερευνά και να συνάπτει-εμβαθύνει, τις συμμαχίες με άλλες χώρες της ΝΑ Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, όπως την Αίγυπτο, τα ΗΑΕ και άλλες χώρες του αραβομουσουλμανικού χώρου.
- Η Ελλάδα, θα συνεχίσει τις προσπάθειες ακύρωσης του τουρκολιβυκού μνημονίου.
- Η Τουρκία, θα συνεχίσει να τηρεί προκλητική στάση απέναντι σε Κύπρο και Ελλάδα και να αμφισβητεί τα κυριαρχικά τους δικαιώματα.
- Η Τουρκία, θα εξακολουθεί να θεωρεί ζωτικό της χώρο τον αραβομουσουλμανικό χώρο και θα συνεχίσει να επιδιώκει να αναπτυχθεί σε περιφερειακή δύναμη στο χώρο της Μέσης Ανατολής⁵.
- Η περιοχή θα παραμείνει ασταθής, χωρίς σημαντικές εξελίξεις που θα μπορούσαν να επιφέρουν αλλαγές στις σχέσεις των κρατών στην περιοχή.

⁴ Αναγνώστου, Γ. Ι.-Χ. (2014). *Αιγαίο και ΝΑ Μεσόγειος. Σύγχρονες προκλήσεις και προοπτικές εκμετάλλευσης υποθαλάσσιων ενεργειακών φυσικών πόρων*. (σ. 23-25). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

⁵ Νταβούτογλου, Α. (2010). *Το Στρατηγικό Βάθος, Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας* (μτφ Νικόλαος Ραπτόπουλος, επιμ. Νεοκλής Σαρρής). (σ. 273). Αθήνα: Ποιότητα.

- Η Ελλάδα θα συνεχίσει να είναι ενεργό κράτος-μέλος της Ε.Ε, του ΝΑΤΟ, αλλά θα διατηρήσει και τις ιστορικά καλές σχέσεις με τον αραβικό κόσμο, ενώ και η Κύπρος θα παραμείνει στον ΟΗΕ και την Ε.Ε.

- Το Ισραήλ, θα εξακολουθήσει να απειλείται από το Ιράν και από ισλαμικές εξτρεμιστικές οργανώσεις.

- Η ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην Ανατ. Μεσόγειο, η εξόρυξη των υπαρχόντων ποσοτήτων, καθώς και η εκμετάλλευσή τους, θα καταστήσουν την περιοχή «εναλλακτικό αιμοδότη» ενέργειας της Ε.Ε, ενώ η ενεργειακή ζήτηση θα έχει αυξητική τάση. Επιπρόσθετα, η πιθανή πτώση του επιπέδου της τιμής του πετρελαίου, δεν θα επηρεάσει καθοριστικά την βιωσιμότητα της εκμετάλλευσης των υποθαλάσσιων κοιτασμάτων.

- Δεν θα υπάρξει σημαντική μετατόπιση των συμφερόντων, των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή.

- Η συμμαχία του Ισραήλ με Κύπρο και Ελλάδα θα συνεχίσει να είναι επωφελής γι' αυτό, ενώ το όφελος από την συνεργασία αυτή, θα είναι μεγαλύτερο από μια νέα συνεργασία του με την Τουρκία.

Παράγοντες

Οι παράγοντες που διέπουν το προς εξέταση θέμα της εργασίας είναι:

- Η γεωπολιτική και στρατηγική θέση της Μέσης Ανατολής και Ανατολικής Μεσογείου.

- Η Ελλάδα, η Κύπρος και το Ισραήλ, ως οι χώρες που απαρτίζουν το υποσύστημα ασφάλειας της Ανατολικής Μεσογείου.

- Η βασική απειλή Ελλάδας-Κύπρου είναι η Τουρκία.

- Η πολιτικοστρατιωτική κατάσταση στις χώρες της Μέσης Ανατολής και Ανατολικής Μεσογείου.

- Η ιστορική σχέση της Ελλάδας και της Κύπρου με την Μέση Ανατολή και Ανατολική Μεσόγειο.

- Η στάση της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και στη διεθνή αρένα.

- Το Ισραήλ, ως βασικός εταίρος των ΗΠΑ στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου.

- Η ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο.

- Οι γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί και οι νέες ανισορροπίες ισχύος,
- Οι ανάγκες (ανθρώπινης) ασφάλειας.
- Το αυξημένο ενδιαφέρον που επιδεικνύουν για την περιοχή οι εξω-περιφερειακές δυνάμεις.

Σελίδα σκόπιμα κενή

Κεφάλαιο Πρώτο

Θεωρητικό Πλαίσιο

1.1 Ισχύς

Η ισχύς, σύμφωνα με τους John Dougherty και Robert L. Pfaltzgraff (1992) «εκλαμβάνεται στις διεθνείς σχέσεις ως σχέση επιρροής⁶» και δεν μπορεί να προσδιοριστεί με μετρική αποτύπωση, ενώ σύμφωνα με τον Nye (2004) «η ισχύς, σαν την αγάπη, είναι ευκολότερο να την βιώσεις, παρά να την ορίσεις ή να τη μετρήσεις⁷». Αποτελεί την κοινή συνισταμένη πολλών ποσοτικών και ποιοτικών συντελεστών, οι οποίοι συνιστούν αντικείμενο διαφορετικών κατηγοριοποιήσεων,⁸ αναλόγως της εκάστοτε οπτικής γωνίας εξετάσεώς της. Το γεγονός αυτό, της πολυδιάστατης φύσης της ισχύος, οδηγεί στη δυσκολία υπολογισμού της. Εν πάση περιπτώσει, σύμφωνα με τον Carr: «Κοινός παρονομαστής είναι ότι η στρατιωτική ισχύς αποτελεί την ultimatio («έσχατη λύση») της διεθνούς πολιτικής»⁹ και ότι «αυτή έχει άμεση εξάρτηση από την οικονομία», μια σχέση που πρώτιστα αποδόθηκε στον Θουκυδίδη (2010) «... και έστιν ο πόλεμος ουχ όπλων το πλέον, αλλά δαπάνης, δι' ην τα όπλα

⁶ Ως την ικανότητα δηλαδή, ενός παράγοντα να πείσει έναν άλλον να ενεργήσει με έναν επιθυμητό τρόπο ή να τον αποτρέψει από μια επιθυμητή συμπεριφορά, βλ. Dougherty J., & Pfaltzgraff R. Jr. (1992). *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μια Συνολική Αποτίμηση*, Α' Τόμος, 3rd ed. (μτφ Θανάσης Αθανασίου, επιμ. Πάρις Βαρβαρούσης). (σ. 122). Αθήνα: Παπαζήση.

⁷ Nye, J. S. Jr, (2004). *Soft Power: The Means To Success in World Politics*. (σ. 1). New York: PublicAffairs.

⁸ Με βάση τον Carr, η πολιτική ισχύς μπορεί να διακριθεί σε τρεις κατηγορίες, την στρατιωτική ισχύ, την οικονομική ισχύ και την ισχύ της πειθούς, όπου, η οικονομική ισχύ αφορά και στις δυνατότητες για ανάπτυξη της στρατιωτικής ισχύος, όσο και στη χρησιμοποίησή της ως εργαλείο για απόκτηση ισχύος και επιρροής στο εξωτερικό, βλ. Carr, E. (2000). *Η Εικοσαετής Κρίση 1919 - 1939*, (μτφ Ηράκλεια Στροίκου, επιμ. Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος). (σ. 154,159,171). Αθήνα: Ποιότητα. Σύμφωνα με τους Keohane and Nye, στα πλαίσια της σύνθετης αλληλεξάρτησης, η κατηγοριοποίηση της ισχύος γίνεται με βάση της πηγή από την οποία την αντλούν, σε στρατιωτική, πολιτική, οικονομική και θεσμική, βλ. Keohane R., & Nye J., (2001). *Power and Interdependence*, Longman, 3rd ed. (σ. 7, 10, 26). New York: Longman. Ο Mearsheimer, διακρίνει την ισχύ σε: Δυνητική (λανθάνουσα) ισχύ, η οποία βασίζεται στο μέγεθος του πληθυσμού και το επίπεδο του πλούτου ενός κράτους και σε πραγματική ισχύ, η οποία προσδιορίζεται κυρίως από τον στρατό ξηράς και στις ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις που τον υποστηρίζουν άμεσα, βλ. Mearsheimer, J. (2011). *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*, (μτφ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, επιμ. Παναγιώτης Ήφαιστος). (σ. 30, 105, 127, 128). Αθήνα: Ποιότητα, ενώ ο Nye, διακρίνει τρεις τύπους ισχύος: την στρατιωτική, την οικονομική και την ήπια ισχύ, βλ., Nye, J. S. Jr, (2004). *Soft Power: The Means To Success in World Politics*. (σ. 31). New York: PublicAffairs., η οποία ήπια ισχύς σχετίζεται με την ισχύ της πειθούς του Carr ή την πολιτιστική διπλωματία του Γιανναρά, βλ., Γιανναράς, Χ. (2003). *Πολιτιστική Διπλωματία. Προθεωρία Ελληνικού Σχεδιασμού*, (σ. 36). Αθήνα: Ίκαρος.

⁹ Carr, E. (2000). *Η Εικοσαετής Κρίση 1919 - 1939*, (μτφ Ηράκλεια Στροίκου, επιμ. Κωνσταντίνος

Αρβανιτόπουλος). (σ. 154). Αθήνα: Ποιότητα.

ωφελεί,...»¹⁰.

1.2 Τα Κράτη υπό το Πρίσμα του Επιθετικού Ρεαλισμού

Ο επιθετικός ρεαλισμός είναι μια προσπάθεια επαναδιατύπωσης της ρεαλιστικής θεώρησης, διατηρώντας τα βασικά της στοιχεία¹¹. Η πρωτοπορία του επιθετικού ρεαλισμού βρίσκεται στο γεγονός ότι συνθέτει κλασικό και δομικό ρεαλισμό, εισάγοντας ορισμένα νέα στοιχεία¹². Στα πλαίσια του επιθετικού ρεαλισμού:

Τα κράτη αντιμετωπίζονται σαν μπάλες μπιλιάρδου ή μαύρα κουτιά, ενώ δεν δίνεται μεγάλη προσοχή σε εσωτερικούς πολιτικούς συλλογισμούς, όπως η ιδεολογία ή στα άτομα,. Τα δρώμενα της διεθνούς σκηνής καθορίζονται από την δράση των μεγάλων δυνάμεων. Οι τύχες όλων των κρατών, μεγάλων και μικρών, καθορίζονται από τις πράξεις και τις αποφάσεις των κρατών με τις μεγαλύτερες ικανότητες¹³.

Η θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού εδράζεται σε πέντε θεμελιώδεις υποθέσεις:

1^ο: Η αναρχία διέπει το διεθνές σύστημα, κάτι που δε σημαίνει ότι είναι γεμάτο αταξία ή χαοτικό¹⁴, αλλά ένα σύστημα από ανεξάρτητα κράτη άνευ κεντρικής

¹⁰ Θουκυδίδης (2008). *Θουκυδίδου: Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*, (μτφ Άγγελος Βλάχος). (σ. 73). Αθήνα: Εστία.

¹¹ Για τις βασικές αρχές του ρεαλισμού, βλ., Κουσκουβέλης, Η. (2010). *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα., και Βοσκόπουλος, Γ. (2012). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Εκφάνσεις ισχύος, αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας*. Αθήνα: Ποιότητα.

¹² Μέσω μιας αντιπαράθεσης με θέσεις του δομικού και κλασικού ρεαλισμού σχετικά με τις απαντήσεις σε δύο θεμελιώδη ερωτήματα που αφορούν την ισχύ, (1^ο: γιατί τα κράτη επιδιώκουν ισχύ, και 2^ο: πόση ισχύ είναι πιθανό να θέλει ένα κράτος), ο επιθετικός ρεαλισμός έθεσε τα θεμέλια για την συνάρθρωση και αναδιατύπωση του κλασικού και δομικού ρεαλισμού, βλ., Mearsheimer, J. (2011). *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*, (μτφ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, επιμ. Παναγιώτης Ήφαιστος). (σ. 41, 62). Αθήνα: Ποιότητα 62, 41.

¹³ Mearsheimer, J. (2011). (σ. 30-39).

¹⁴ Με το όρο διεθνής τάξη, κατ' αναλογία με τη τάξη στη κοινωνική ζωή, εννοείται ένα μοντέλο συμπεριφοράς που στηρίζει τους στοιχειώδεις, πρωταρχικούς ή οικουμενικούς σκοπούς της κοινωνίας των κρατών ή της διεθνούς κοινωνίας. Η τάξη σε μια παγκόσμια κλίμακα, ως διεθνής τάξη, άρχισε να υφίσταται με την δημιουργία του παγκόσμιου συστήματος των κρατών και έπαψε να είναι απλώς το άθροισμα διαφόρων πολιτικών συστημάτων που επέφεραν την τάξη σε τοπική κλίμακα (άθροισμα της τάξης που εξασφαλιζόταν στο εσωτερικό των διαφορετικών συστημάτων). Χρήζει ιδιαίτερης προσοχής η διάκριση μεταξύ των εννοιών της τάξης και της αναρχίας. Άλλο άναρχο, δεν υπάρχει μια ανώτερη αρχή, και άλλο αταξία. Ο κόσμος είναι οργανώσιμος. Διέπεται από το στοιχείο της αυτοοργάνωσης. Σε ένα άναρχο σύστημα, παρόλο που δεν υπάρχει κάποια ανώτερη αρχή για να επιβάλλει την τάξη, οι μονάδες του συστήματος, λειτουργώντας βάση της αρχής της αυτοβοήθειας, αυτό-οργανώνονται, και το σύστημα εμφανίζει στοιχεία τάξης και οργάνωσης. βλ., Bull, H.(2001). *Η Αναρχία Κοινωνία*, (μτφ Ηράκλεια Στροϊκού). (σ.45-50). Αθήνα: Ποιότητα.

εξουσίας¹⁵.

2^{ov}: Η Επιθετική ικανότητα αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό των μεγάλων δυνάμεων, οι οποίες, κατά βάση, προσδιορίζονται με βάση τη σχετική στρατιωτική τους δυνατότητα.

3^{ov}: Τα κράτη είναι αβέβαια για τις προθέσεις των άλλων κρατών¹⁶.

4^{ov}: Πρωταρχικός σκοπός των μεγάλων δυνάμεων είναι η επιβίωση. Τα κράτη στοχεύουν στην εξυπηρέτηση των δικών τους συμφερόντων, δεν υποτάσσονται στα συμφέροντα άλλων κρατών ή της διεθνούς κοινότητας.

5^{ov}: Οι μεγάλες δυνάμεις εστιάζουν στρατηγικά στο πώς θα επιβιώσουν στο εξωτερικό περιβάλλον και έχουν επίγνωση αυτού, ενώ λαμβάνουν, σύμφωνα με τον Mearsheimer «...πάντα υπόψη τις άμεσες και μακροπρόθεσμες συνέπειες των αναπτυσσόμενων αλληλεπιδράσεων μεταξύ των κρατών»¹⁷.

Το διεθνές σύστημα αναπτύσσει πειστικά κίνητρα στα κράτη να βρουν ευκαιρίες για να αναπτύξουν ισχύ σε βάρος των αντιπάλων δρώντων και να αξιοποιήσουν αυτές τις ευκαιρίες, όταν το κόστος υπολείπεται του οφέλους. Η δε συμπεριφορά των κρατών καθορίζεται από τη συνισταμένη των πιέσεων του διεθνούς συστήματος. Κατά τον επιθετικό ρεαλισμό, τα κυρία στοιχεία της κρατικής συμπεριφοράς έχουν ως ακολούθως:

1^{ov}: Τα κράτη φοβούνται το ένα το άλλο¹⁸.

¹⁵ Mearsheimer, J. (2011). (σ. 79).

¹⁶ Υπάρχουν πολλοί λόγοι, πέρα από την ασφάλεια, για τους οποίους ένα κράτος μπορεί να συμπεριφερθεί επιθετικά. Ακριβώς αυτή η αβεβαιότητα για το αν αυτά τα αίτια, πέρα από την ασφάλεια, βρίσκονται ή μπορεί να βρεθούν σε δράση, σπρώχνει τις μεγάλες δυνάμεις να ανησυχούν για την επιβίωσή τους, βλ. Mearsheimer, J. (2011). (σ. 81).

¹⁷ Στην παρούσα εργασία υιοθετούνται τα πορίσματα της κριτικής που ασκεί ο Mearsheimer στο δομικό ρεαλισμό. Βλ. Mearsheimer, J. (June 24, 2009). *Reckless States and Realism*, International Relations 23, no. 2: 241–56, doi:10.1177/0047117809104637. Ανακτήθηκε την 7 Δεκ 22 από: <https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Reckless-States-and-Realism.pdf>.

Σύμφωνα με τη κριτική, το γεγονός ότι ο Waltz θεωρεί πως τα κράτη δεν σκέφτονται στρατηγικά, έχει ως αποτέλεσμα η θεωρία του να εξηγεί πως θα έπρεπε να λειτουργεί και όχι πως πραγματικά λειτουργεί ο κόσμος, ή τουλάχιστον πως λειτουργούσε μέχρι τώρα.

¹⁸ Κάθε κράτος που θέλει να επιβιώσει πρέπει να είναι τουλάχιστον καχύποπτο απέναντι στα άλλα κράτη και απρόθυμο να τα εμπιστευτεί. Οι φριχτές συνέπειες του πολέμου κάνουν τα κράτη να βλέπουν το ένα το άλλο όχι ως ανταγωνιστές, αλλά ως δυνητικά φονικούς εχθρούς. Σημειώνεται ότι, ο φόβος στη διεθνή πολιτική δεν εκλαμβάνεται ως αίσθημα, αλλά ως συνθήκη επηρεασμού που οδηγεί τις μονάδες σε μια ορθολογική στάση απέναντι σε δεδομένες πραγματικές καταστάσεις, χρήση/απειλή χρήση βίας, βλ. Mearsheimer, J. (2011). (σ.84-85). Παρόλα αυτά, αν θέλαμε να

2^{ov}: Τα κράτη δρουν βάσει της αρχής της αυτοβοήθειας. Στον επιθετικό ρεαλισμό κεντρική θέση έχει η πρόταση πως «...σε ένα κόσμο αυτοβοήθειας είναι επωφελές να είναι κανείς εγωιστής, καθώς ο Θεός βοηθά αυτούς που βοηθούν τον εαυτό τους»¹⁹.

3^{ov}: Όσο ισχυρότερο είναι ένα κράτος σε σχέση με τους δυνητικούς αντιπάλους, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να δεχθεί επίθεση και να απειληθεί η επιβίωσή του²⁰. Η επιθετική δράση των μεγάλων δυνάμεων καθορίζεται βάσει των ικανοτήτων τους και της έννοιας του σχετικού κόστους. Πάντοτε το αναμενόμενο όφελος θα πρέπει να υπερβαίνει το ρίσκο και το κόστος της επίθεσης²¹.

Ο φόβος²² έχει ως αποτέλεσμα τα κράτη να δίνουν προσοχή τόσο στην επίθεση, όσο και στην άμυνα. Αυτό οδηγεί σε έναν κόσμο που ανταγωνίζεται συνεχώς στον τομέα της ασφάλειας. Η κατάσταση αυτή απεικονίζεται μέσα από τη έννοια του «Διλήμματος Ασφαλείας»²³.

διακρίνουμε σε ποια από τις θεωρήσεις εκλαμβάνεται ο φόβος ως μια έννοια πιο κοντά στο «φυσικό φόβο» που έλκει τις ρίζες του από την ανθρώπινη φύση, τότε στην κατάταξη θα τοποθετούσαμε τον φόβο του Θουκυδίδη ή του Morgenthau, του κλασικού ρεαλισμού εγγύτερα του «πραγματικού φόβου», μετά αυτόν του επιθετικού ρεαλισμού και στη συνέχεια στο δομικού ρεαλισμού. Ο φόβος στο δομικό ρεαλισμό, κατά μία έννοια, ενσωματώνεται στις «μηχανικές αντιδράσεις» των παραγόντων, όπως αυτές καθορίζονται από τις δομικές πιέσεις του διεθνούς συστήματος. Ο Waltz δεν κάνει ιδιαίτερη αναφορά στο φόβο, στο βαθμό που αυτό γίνεται στον επιθετικό ρεαλισμό, ως αίτιο που επηρεάζει την κρατική συμπεριφορά.

¹⁹ Mearsheimer, J. (2011). (σ.92-93).

²⁰ Οι μεγάλες δυνάμεις ποτέ δεν είναι ικανοποιημένες με το υφιστάμενο status quo, δίνουν μεγάλη προσοχή στην κατανομή ισχύος και επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν το μερίδιό τους επί της παγκόσμιας ισχύος, λειτουργώντας με μια νοοτροπία μηδενικού αθροίσματος, με απώτερο στόχο την παγκόσμια ηγεμονία. Βλ. Mearsheimer, J. (2011). (σ.97).

²¹ Η επιδίωξη της ισχύος σταματά μόνο όταν αποκτηθεί ηγεμονία, μέχρι να κυριαρχήσουν τελείως στο σύστημα, οπότε και μετατρέπονται σε δυνάμεις υπέρ του status quo. *Η τραγωδία των Μεγάλων Δυνάμεων*, που απαντάται και στο τίτλο του πονήματος του Mearsheimer, έγκειται στο γεγονός ότι, η κατάκτηση της παγκόσμιας ηγεμονίας είναι αδύνατη.

²² Το γεγονός ότι τα κράτη αναζητούν την μεγιστοποίηση της ισχύος εις βάρος των άλλων, και ότι όλα λειτουργούν βάσει της ίδιας λογικής σε ένα περιβάλλον αυτοβοήθειας.

²³ Μιας έννοιας που αναφέρεται στον τρόπο που ένα κράτος εκλαμβάνει τις συνθήκες ενίσχυσης της ισχύος ενός άλλου κράτους. Παρουσιάστηκε για πρώτη φορά από τον Θουκυδίδη, ο οποίος αναγνώρισε το δίλημμα ασφάλειας που αντιμετώπιζε η Σπάρτη, λόγω της αύξησης της ισχύος της Αθήνας, ως αίτιο του πολέμου, διακρίνοντας το από τις αφορμές. Διατυπώθηκε, ως δίλημμα ασφάλειας για πρώτη φορά από τον John Herz, στο Herz, J. (1950). *Idelist Internationalism and the Security Dilemma*. Cambridge: World Politics. Ο Martin Wight προσέγγισε την έννοια του διλήμματος ασφάλειας στα πλαίσια της ανάλυσης της σύγκρουσης των συμφερόντων, συμπεραίνοντας πως «...η ασφάλεια μιας Δύναμης είναι η ανασφάλεια μιας άλλης», βλ., Wight, M. (2011). *Διεθνής Θεωρία. Τα*

1.3 Θεωρία Συμμαχιών και Στρατηγικές

Στο σύγχρονο διεθνές σύστημα, λόγω της έλλειψης μιας ανώτερης ρυθμιστικής-ηθικοκανονιστικής αρχής, τα έθνη - κράτη, ως οι κύριοι δρώντες, δεν έχουν τη δυνατότητα δράσης καθ' επιθυμία τους, χωρίς να έχουν κατά νου τα συμφέροντα, τις επιθυμίες και τις δράσεις των άλλων. Σύμφωνα με τον Π. Ήφαιστο: «Η κυριαρχία και η εξάρτηση συνιστούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, λόγω των περιορισμών που τίθενται από τις δομές του πολιτειακά κατακερματισμένου άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς γίνεσθαι»²⁴. Κατά τον Waltz:

Ένα κυρίαρχο κράτος, που φυσικά έχει την δυνατότητα να χαράσσει την δική του στρατηγική, ακριβώς για να είναι κυρίαρχο υποχρεώνεται σε επιλογές που υπαγορεύονται από την ίδια τη φύση του διεθνούς συστήματος. Αυτή η διαλεκτική μεταξύ κυριαρχίας και εξάρτησης, δύο εννοιών που φαινομενικά είναι αντιφατικές, επικρατεί στις σχέσεις τις οποίες τα έθνη – κράτη αναπτύσσουν μέσω των στρατηγικών τους, ως ενεργοί δρώντες του διεθνούς συστήματος²⁵. Τα κράτη, αναζητώντας την εξωτερική συνδρομή στην ενίσχυση πυλώνων ισχύος τους, συμμαχούν και αναλαμβάνουν δεσμεύσεις έναντι άλλων, περιορίζοντας κατά τον τρόπο αυτό την ελευθερία τους²⁶.

Αν αποδεχθούμε την εξήγηση του Wolfers στην έννοια της «συμμαχίας ως υπόσχεση»²⁷, αναγνωρίζουμε αξιοσημείωτες διαστάσεις αυτής, καθώς: «...Προβάλλεται στο μέλλον ως μια συγκεκριμένη συμπεριφορά των κρατών-μελών της, έναντι ενδεχόμενων συνθηκών και ενέχει τη διάσταση της αβεβαιότητας και της αμοιβαιότητας»²⁸.

τρία ρεύματα σκέψης. (μτφ Ηράκλεια Στροϊκού, επιμ. Παναγιώτης Ήφαιστος). (σ. 142-143). Αθήνα: Ποιότητα.

²⁴ Για τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος, βλ. Ήφαιστος, Π. (2009). *Ο Πόλεμος και τα αίτιά του. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, (σ. 250-255). Αθήνα: Ποιότητα.

²⁵ Waltz, K. (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (μτφ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος), (σ.211, 212). Αθήνα: Ποιότητα.

²⁶ Για τους σκοπούς της εργασίας θα προσεγγίσουμε την έννοια της συμμαχίας ως μια δέσμευση μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών, στην βάση επίσημων ή ανεπίσημων συμφωνιών, για συνεργασία σε ζητήματα ασφάλειας. Για παράδειγμα, ad hoc συμφωνίες οι οποίες μπορεί να έχουν την μορφή σιωπηρής συμφωνίας ή κάποια απτή μορφή δέσμευσης, όπως για παράδειγμα προφορικές διαβεβαιώσεις, κοινές διακηρύξεις ή κοινές στρατιωτικές ασκήσεις.

²⁷ Wolfers, A. (1968). *Alliances* in International Encyclopedia of the Social Sciences, ed. David Sills, (σ. 268). New York: Macmillan.

²⁸ Προσεγγίζοντας την υπόσχεση προς ένα άλλο κράτος μέσα από το πρίσμα των εθνικών συμφερόντων, αντιλαμβανόμαστε τις διαστάσεις της αμοιβαιότητας και της αβεβαιότητας στο εσωτερικό ενός συμμαχικού δικτύου. Κάθε μέλος μιας συμμαχίας αναγκάζεται να συμπεριλαμβάνει στους υπολογισμούς τους και το ενδεχόμενο ρίσκο να παρασυρθεί σε μια σύγκρουση που στην ουσία

Με βάση τη «θεωρία της ισορροπίας της ισχύος», κατά Waltz: «Οι συμμαχίες είναι απόρροια της ανισομερούς κατανομής της ισχύος στο διεθνές σύστημα»²⁹, ενώ σύμφωνα με τη «θεωρία της ισορροπίας της απειλής»: «Η συμμαχία θεωρείται “...αντίδραση στην απειλή”»³⁰. Κατά τον Walt:

Τα κράτη δεν συμμαχούν με (bandwagoning) ή εναντίον (balancing) της ισχυρότερης δύναμης, αλλά της δύναμης εκείνης που συνιστά την μεγαλύτερη απειλή. Εκτός της ισχύος, η γεωγραφική εγγύτητα, η επιθετική δυνατότητα και οι επιθετικές προθέσεις είναι οι παράγοντες που αναγάγουν ένα κράτος σε απειλή και οριοθετούν το επίπεδο της απειλής που θέτει στην διεθνή αρένα³¹.

Αν τα κράτη, λαμβάνοντας υπόψη το πως κατανέμεται η ισχύς στο διεθνές σύστημα, αποφασίσουν να λειτουργήσουν ως ενεργά³² μέλη του, έχουν δύο επιλογές: να ακολουθήσουν μια στρατηγική υποχωρητικότητας ή να επιλέξουν την εξωτερική ενδυνάμωση.

δεν το αφορά, με κόστος μεγαλύτερο των όποιων ωφελημάτων η συμμαχία συνεπάγεται. Η διστακτικότητα ως προς την ανάληψη του κόστους της παροχής βοήθειας εντείνει την ανασφάλεια, και η διαδραστικότητα των δύο αυτών καταστάσεων, αποδίδει ένα μέρος της εικόνας των σχέσεων εντός ενός συμμαχικού δικτύου.

²⁹ Κατά τη θεωρία της ισορροπίας της ισχύος, το διεθνές σύστημα έχει έντονη τάση προς ισορροπία. Υποστηρίζεται ότι, εφόσον μια ισορροπία δυνάμεων επιτευχθεί θα διατηρηθεί ενώ, αν μια ισορροπία διαταραχθεί, εν τέλει, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο θα αποκατασταθεί. Τα κράτη, είτε το επιθυμούν είτε όχι, θα δημιουργήσουν ισορροπίες ισχύος προβαίνοντας σε εξισορροπητικές συμπεριφορές, βλ., Waltz, K. (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (μτφ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος), (σ. 266-267, 272-273). Αθήνα: Ποιότητα.

³⁰ Walt, S. (1985). *Alliance Formation and the Balance of World Power*, International Security 9, no. 4. (σ.4). MIT Press. Ανακτήθηκε την 7 Δεκ 22 από: <http://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/walt%201985.pdf>

³¹ Walt, S. (1985). (σ. 9-13). Η διαφορά των δύο θεωριών έγκειται στο γεγονός ότι στη θεωρία της ισορροπίας της απειλής η αναγωγή ενός εθνοκρατικού παράγοντα σε απειλή δεν βασίζεται μόνο σε υπολογισμούς της ισχύος τους τελευταίου· τα κράτη λαμβάνουν υπόψη τους και άλλους παράγοντες, προκειμένου να προσδιορίσουν ποιο κράτος συνιστά την μεγαλύτερη για αυτά απειλή, να διαμορφώσουν τη στρατηγική τους και εν τέλει να επιλέξουν με ποιον θα συμμαχήσουν. Όπως επισημαίνει ο Walt, μπορεί οι διαφορές των δύο θεωριών να είναι λεπτές, αλλά είναι σημαντικές.

³² Τα κράτη, ανάλογα των στρατηγικών που ακολουθούν στη διεθνή αρένα, κατατάσσονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Στη πρώτη κατατάσσονται τα κράτη που επιλέγουν την ενεργή συμμετοχή στα διεθνή δρώμενα, ενώ στη δεύτερη εκείνα που επιλέγουν την αποχή. Τα κράτη που επιλέγουν την αποχή ακολουθούν δύο στρατηγικές, την πλήρη ουδετερότητα (neutrality), η οποία ενδέχεται να συνδυάζεται με τον απομονωτισμό (isolationism), ή τον πλήρη ή μερικό απομονωτισμό, που σχεδόν ταυτίζεται με την ουδετερότητα. Η πολιτική και στρατιωτική ουδετερότητα που αποκτάται μετά από μακροπρόθεσμες διαδικασίες ή μετά από διεθνείς συμβάσεις πρέπει να διακρίνεται από την ουδετερότητα ενός κράτους σε περίπτωση πολέμου μεταξύ άλλων κρατών. Σε περιόδους πόλωσης, ή πολέμου αυξάνεται η δυσπιστία έναντι των ουδετέρων, καθώς επικρατεί η λογική του παιγνίου μηδενικού αθροίσματος, «όποιος δεν είναι μαζί μας είναι εναντίον μας». Βλ. Κουσκουβέλης, Η. (2010) *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*. (σ.187-188). Αθήνα: Ποιότητα.

1.3.1 Στρατηγική της Εξισορρόπησης. Η «στρατηγική της εξωτερικής εξισορρόπησης» είναι «στρατηγική αμυντικού χαρακτήρα» και διέπεται από την αρχή «η ισχύς εν τη ενώσει». Ο Κουσκουβέλης ορίζει την «εξωτερική εξισορρόπηση (balancing)» ως την:

...απορρέουσα από την ισορροπία της ισχύος προσπάθεια συνεργασίας των κρατών, να συνασπίζονται δηλαδή, απέναντι στην απειλή που προβάλλει ένα άλλο ισχυρότερο ή και ηγεμονικό κράτος. Ένα κράτος που αισθάνεται ότι απειλείται από έναν αντίπαλο παράγοντα συνάπτει συμμαχία με άλλο ή άλλα κράτη και τον εξισορροπεί³³.

Και συνεχίζει αναφέροντας ότι: «Το κοινό συμφέρον ή αλλιώς η κοινή απειλή³⁴ και η δυνατότητα σύναψης συμμαχιών τίθενται ως προϋποθέσεις για τη λειτουργία των στρατηγικών της εξωτερικής εξισορρόπησης»³⁵

1.3.2 Στρατηγική της Σύμπλευσης. Η «στρατηγική της πρόσδεσης στο άρμα του ισχυρότερου» ή αλλιώς της σύμπλευσης «είναι αποτέλεσμα πειθαναγκασμού και πηγάζει από την αναγνώριση της υπεροχής ισχύος του αντιπάλου»³⁶. Κάνει την εμφάνισή της με δύο μορφές, «τη στρατηγική της πρόσδεσης στο άρμα του ισχυρότερου» που αποσκοπεί στην αποκομιδή κερδών (bandwagoning for profit)³⁷

³³ Κουσκουβέλης, Η. (2010). (σ. 214-216).

³⁴ Συμμαχία δε σημαίνει και ταύτιση συμφερόντων. Απεναντίας, τα κράτη μέλη ανά πάσα στιγμή βρίσκονται εντός ενός πολυδαίδαλου συμπλέγματος εθνικών συμφερόντων, άλλοτε μεταξύ τους αδιάφορων ή ακόμα και ανταγωνιστικών, με τη συμμαχία να εδράζεται στον κοινό τόπο αυτών των συμφερόντων, όπως μια κοινή απειλή. Βλ. Waltz, K. (2011), (σ. 347).

³⁵ Κουσκουβέλης, Η. (2010), (σ. 218). Όπως ο Kenneth Waltz, και ο Stephen Walt υποστηρίζει ότι τα κράτη, εφόσον μπορούν να επιλέξουν, διαλέγουν να συμμαχήσουν με την ασθενέστερη πλευρά για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, διότι αυτή είναι η ασφαλέστερη στρατηγική έναντι ισχυρών ή ηγεμονικών αντιπάλων, καθώς σε περίπτωση που δεν κάμψουν την ισχύ των τελευταίων έγκαιρα, τίθεται σε κίνδυνο η ίδια η επιβίωσή τους. Δεύτερον, σε ένα συμμαχικό δίκτυο μεταξύ σχεδόν ισοδύναμων κρατών, δεν υφίστανται σχέσεις εξάρτησης στο βαθμό που αυτές αναπτύσσονται σε ηγεμονικές συμμαχίες, βλ. Walt, S. (1985). *Alliance Formation and the Balance of World Power*, International Security 9, no. 4. (σ.5-6). MIT Press. Ανακτήθηκε την 7 Δεκ 22 από: <http://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/walt%201985.pdf>

³⁶ Κουσκουβέλης, Η. (2010), (σ. 204-208). Είναι αντίθετη της στρατηγική της εξισορρόπησης. Ο Stephen Walt γράφει πως ενώ η εξισορρόπηση είναι η συμμαχία με την ασθενέστερη πλευρά η σύμπλευση είναι η συμμαχία με την ισχυρότερη, βλ. Waltz, K. (2011). (σ.268) και Walt, S. (1987). *The Origins of Alliance*, (σ.21). Cornell University Press.

³⁷ Όσον αφορά τη στρατηγική του πρόσδεσης στο άρμα του ισχυρότερου με σκοπό την αποκομιδή κέρδους, το απειλούμενο κράτος συμμαχεί με το κράτος που το απειλεί και γίνεται δορυφόρος του. Το κράτος «τίθεται στη διάθεση» του ισχυρότερου με στόχο: την ανοχή του ισχυρότερου, την εκτροπή επιθετικότητας σε τρίτο κράτος, να κερδίσει χρόνο (ιδιαίτερα σε περίοδο πολέμου) και τη συμμετοχή σε ασύμμετρα κέρδη. (bandwagoning for profit), βλ. Κουσκουβέλης, Η. (2010), (σ. 205).

και «τη στρατηγική του κατευνασμού (appeasement)»³⁸. Σύμφωνα με τον Mearsheimer «...και οι δύο στρατηγικές είναι επικίνδυνες. Ιδιαίτερα η στρατηγική του κατευνασμού, όχι μόνο δεν μειώνει, αλλά αυξάνει την επιθετικότητα ενός επικίνδυνου αντιπάλου»³⁹.

1.3.3 Εσωτερική Εξισορρόπηση-Αμυντικό Δόγμα. Όλα τα κράτη φροντίζουν για την «εσωτερική εξισορρόπηση ή ενδυνάμωση», η οποία «...αποτελεί τη στρατηγική – ορισμό του άναρχου διεθνούς συστήματος»⁴⁰ και αποτυπώνεται μέσα από το αμυντικό δόγμα της κάθε εθνοκρατικής οντότητας»⁴¹, ασχέτως αν επιλέγουν την συμμετοχή ή την αποχή στη διεθνή πολιτική. Σύμφωνα με τον Ήφαιστο:

Το στρατιωτικό δόγμα, και συγκεκριμένα η πλευρά που αφορά άμεσα τη μάχη, αντανακλάται από τις δυνάμεις που διαθέτει ένας στρατιωτικός οργανισμός και το προσδιορίζει γενικότερα ως επιθετικό ή αμυντικό. Η επιτυχία ή όχι κάθε στρατιωτικής στρατηγικής ενός παράγοντα εστιάζει στο κατά πόσο αυτή προσλαμβάνεται ως αξιόπιστη από άλλους ανταγωνιστικούς παράγοντες της διεθνούς αρένας. Το πόσο αξιόπιστο φαίνεται να είναι ένα κράτος είναι άρρηκτα συνυφασμένο με την ψυχολογική και υλική διάσταση του αμυντικού δόγματος⁴².

Η ψυχολογική διάσταση, σύμφωνα με τους Κουσκουβέλη, Ήφαιστο και Πλατιά, «αφορά στο μήνυμα που εκπέμπει η κάθε πλευρά και στη φήμη που έχει οικοδομήσει ότι έχει τη θέληση να κάνει χρήση των μέσων αυτών»⁴³, ενώ κατά τον Waltz «...η υλική διάσταση έχει να κάνει με τα μέσα που μπορούν να εγγυηθούν το κόστος στο αντίπαλο»⁴⁴.

³⁸ Κατά τη στρατηγική του κατευνασμού, το απειλούμενο κράτος υποχωρεί στις απαιτήσεις (πολιτικές, οικονομικές, εδαφικές) του ισχυρότερου, ώστε να μειώσει την ανασφάλεια του τελευταίου και να αποτρέψει την επιθετικότητά του. Η διαφορά μεταξύ των δύο είναι ότι στη μεν στρατηγική της πρόσδεσης στο άρμα του ισχυρότερου με σκοπό την αποκομιδή κέδρους, οι προθέσεις του ισχυρού είναι δεδομένες, στη δε στρατηγική του κατευνασμού, το κράτος επιδιώκει να τροποποιήσει τις προθέσεις του ισχυρού. Βλ. Κουσκουβέλης, Η. (2010), (σ. 204-208).

³⁹ Mearsheimer, J. (2011). (σ. 343).

⁴⁰ Mearsheimer, J. (2011). (σ. 213).

⁴¹ Την Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική, που περιγράφει τη χρησιμοποίηση ή και απειλή χρησιμοποίησης της στρατιωτικής ισχύος της χώρας, προκειμένου να εξασφαλισθούν οι αντικειμενικοί σκοποί της πολιτικής Εθνικής Άμυνας. Λυμπέρης, Χ. (2009). *Εθνική στρατηγική και χειρισμός κρίσεων*, (σ. 62). Αθήνα: Ποιότητα.

⁴² Η στάση της δύναμης, το οπλοστάσιο και η διοίκηση ελέγχου, συνιστούν τα χαρακτηριστικά αυτά, βάσει των οποίων μπορεί να προσδιοριστεί το αμυντικό δόγμα ως επιθετικό ή αμυντικό. Βλ. Ήφαιστος Π., & Πλατιάς Α. (1992). *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, (σ. 95). Αθήνα: Παπαζήση.

⁴³ Κουσκουβέλης, Η. (2010), (σ. 419-434). Βλ. επίσης, Ήφαιστος Π., & Πλατιάς Α. (1992), (σ. 69-105).

⁴⁴ Waltz, K. (2011), (σ. 385-386).

Κεφάλαιο δεύτερο

Η Γεωπολιτική Αρχιτεκτονική της Ανατολικής Μεσογείου

2.1 Η Ανάγκη Στρατηγικών Συμμαχιών των Κρατών της Ανατολικής Μεσογείου

Στο σύγχρονο παγκόσμιο περιβάλλον, η αβεβαιότητα αποτελεί το κυρίαρχο αίσθημα της ανθρωπότητας ως προς τις πιθανές απειλές, τις οποίες θα κληθούν να αντιμετωπίσουν τα κράτη και η διεθνής κοινότητα. Οι εξωτερικές απειλές και οι κίνδυνοι εθνικής ασφάλειας ενός κράτους δεν είναι μόνο «στρατιωτικής φύσεως» και αντιμετωπίζονται, πέραν της χρήσεως στρατιωτικών μέσων, με τη συνεργασία όλων των φορέων που εμπλέκονται και με την εκμετάλλευση όλου του «οπλοστασίου» που ένα κράτος διαθέτει. «Σημαντικότερο όμως είναι η διεθνής συνεργασία των κρατών της Ανατ. Μεσογείου, λόγω της διεθνικής φύσεως πολλών προβλημάτων»⁴⁵. Το στρατηγικό περιβάλλον της Μεσογείου συνεχίζει και μετά την κατάρρευση του διπολισμού να παραμένει εξαιρετικά πολύπλοκο και πιθανώς επικίνδυνο.

Συνεπεία των παραπάνω και εξαιτίας των χαρακτηριστικών των νέων αυτών απειλών για τη Μεσόγειο, σημαντικότερη των οποίων είναι η διεθνής τρομοκρατία, κρίνεται ως απολύτως αναγκαία η συνεργασία σε διεθνές επίπεδο. «Στόχος είναι να αποκοπούν οι πηγές και οι «δρόμοι» χρηματοδότησης των τρομοκρατικών ομάδων, καθώς και η καταδίωξή τους σε όλη τη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου, ώστε να μην βρίσκουν ασφαλές καταφύγιο σε καμία χώρα της περιοχής»⁴⁶. Για την επίτευξη όλων αυτών βασική προϋπόθεση αποτελεί η από κοινού δράση και η αρμονική συνεργασία των κρατών σε επίπεδο υπηρεσιών πληροφοριών, Ενόπλων Δυνάμεων και λοιπών κρατικών φορέων.

Οι διεθνείς σχέσεις όπως «έχουν διαμορφωθεί σήμερα, είναι πιο ανοικτές απ' ότι στο παρελθόν»⁴⁷. Το διεθνές περιβάλλον και ιδιαίτερα αυτό που διαμορφώνεται στην Ανατολική Μεσόγειο είναι από τα πλέον πολύπλοκα και κάνει τη διαμόρφωση συμμαχιών ακόμα πιο δύσκολη υπόθεση, διότι αυτές στηρίζονται σε μια κοινότητα συμφερόντων πολύ πιο συγκεκριμένων και χωρίς απαραίτητες ιδεολογικές

⁴⁵ Ντόκος Θ., & Πρωτονοτάριος Ν. (1999). *Η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας πρόκληση για την ελληνική ασφάλεια*. (σ. 34). Αθήνα: Τουρίκης.

⁴⁶ Κουφουδάκη, Β., Τσαρδανίδη, Χ., & Σωτηρέλλη, Κ. (1989). *Η πολιτική των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό κόλπο*, (σ. 13). Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Ερευνών.

⁴⁷ Ντόκος Θ., & Πρωτονοτάριος Ν. (1999), (σ. 38).

συγγένειες. Έτσι, το νέο γεωπολιτικό σύστημα της Ανατολικής Μεσογείου βρίσκεται υπό διαμόρφωση και εμφανίζεται ότι δεν έχει βρει ακόμη τις ισορροπίες του. Καταδεικνύει δε, στα κράτη που το απαρτίζουν την αναγκαιότητα σύναψης συμμαχιών⁴⁸. Δηλαδή, την αναγκαιότητα υπερεθνικών σχημάτων για την αντιμετώπιση των εξελίξεων στην περιοχή, καθότι η μοναχική πορεία θα οδηγήσει τα κράτη σε πολιτική απομόνωση και οικονομική αστάθεια.

Συμπερασματικά, μπορούμε να εντοπίσουμε, σύμφωνα με τον Γιαλουρίδη ότι:

...στις στρατηγικές συμμαχίες της Αν. Μεσογείου η λέξη κλειδί είναι η «Σύμπραξη-συνεταιρισμός»⁴⁹ και όχι η εξάρτηση ή το «ανήκω κάπου», όπως συνέβαινε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Για αυτό κανείς δεν θεωρείται δεδομένος ως σύμμαχος ή ως εχθρός. Πρωτεύει το συγκριτικό πλεονέκτημα και η (συν-)ταύτιση συμφερόντων.

2.2 Ο Διακριτός Γεωπολιτικός Χώρος της Ανατολικής Μεσογείου και η Σημασία του για την Διαπεριφερειακή Ασφάλεια

Η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί σήμερα παράδειγμα των ευρύτερων δυναμικών της περιφερειοποίησης του διεθνούς συστήματος, καθώς ορισμένα κράτη γίνονται πιο ισχυρά ή ανακαλύπτουν μεγαλύτερα περιθώρια ελιγμών, εφόσον δεν ελέγχονται ασφυκτικά από μια μεγάλη δύναμη. Αυτό γίνεται συχνά σε βάρος των συμφερόντων των παραδοσιακών συμμάχων τους, όπως για παράδειγμα στις περιπτώσεις της Τουρκίας, του Ισραήλ, της Αίγυπτου και της Ελλάδας. Σύμφωνα με τον Λίτσα:

Η αναστάτωση που προκαλεί ένα πολυπολικό σύστημα, όπου σχεδόν κάθε κράτος που το συναποτελεί επιβιβάζεται στο συστημικό τρενάκι του τρόμου, το οποίο προκαλούν οι διεθνείς ανταγωνισμοί, ανάγει σε κομβική τη θέση διάφορων περιφερειών ανά τον κόσμο, οι οποίες επιδεικνύουν μια αξιοσημείωτη τάση να παράγουν τριβές, όπως η περιοχή της Ασίας – Ειρηνικού, η υποσαχάρια Αφρική και

⁴⁸ Σύμφωνα με τον Βαλαβανίδη «Τα ανθρώπινα δικαιώματα και ο σεβασμός του διεθνούς δικαίου, η ανάπτυξη της υγείας, η προστασία του περιβάλλοντος και της εργασίας, η καταπολέμηση της ξενοφοβίας και του ρατσισμού, είναι αρχές πάνω στις οποίες οικοδομούνται νέες συμμαχίες και συνασπισμοί εξουσίας, οι οποίοι θα διασφαλίσουν την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή». Εκείνο που αναγκάζει ένα λαό να έρθει σε σχέσεις με έναν άλλο λαό και έναν άνθρωπο να ζει κοινωνικά είναι οι υλικές ανάγκες της ανθρώπινης ζωής. Οι σχέσεις ανάμεσα στους λαούς γίνονται πιο στενές και πιο σταθερές όσο υψηλότερος είναι ο τύπος της κοινωνίας. Βλ. Βαλαβανίδης, Α. (2014). *Τα Κυριότερα Προβλήματα Περιβαλλοντικής Ρύπανσης στη Μεσόγειο Θάλασσα Επιστημονικές Έρευνες για την Ρύπανση και τα είδη Απορριμμάτων στο Θαλάσσιο Περιβάλλον και τις Μεσογειακές Παραλίες*. (σ. 21). Πανεπιστήμιο Αθηνών: Τμήμα Χημείας. Ανακτήθηκε την 8 Δεκ 22 από: http://www.chem.uoa.gr/wp-content/uploads/epistimonika_themata/mediter-pollution-review-1-12-2014.pdf

⁴⁹ Γιαλουρίδης, Χ. (2004). *Η Τουρκία Στον 21ο Αιώνα*, (σ. 59-61). Αθήνα: Σιδέρης.

η Ανατολική Μεσόγειος⁵⁰.

Οι εξελίξεις αυτές μας καλούν να επανεξετάσουμε ως χώρο την Αν. Μεσόγειο, κυρίως ως μια δυνητικά διακριτή γεωπολιτική υποπεριφέρεια. Παράλληλα, καλούμαστε να συνεκτιμήσουμε την αναστροφή της επιρροής των μεγάλων δρώντων στον χώρο της Αν. Μεσόγειο και το τι επιφέρει στις περιφερειακές σχέσεις οι συνέπειες αυτής.

Ιστορικά, η Ανατολική Μεσόγειος ως περιφέρεια δεν αποτελεί καινοφανή έννοια, καθώς έχει διατυπωθεί επανειλημμένα και κατά το παρελθόν. Χαρακτηριστική περίπτωση συνιστά η χρήση του όρου εκ μέρους της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, τουλάχιστον κατά τον 19ο και 20ο αιώνα. Φαίνεται ότι ο χώρος της Αν. Μεσογείου κατείχε σημαίνοντα ρόλο στην αποικιακή στρατηγική των Βρετανών⁵¹. Ωστόσο, η χρήση του όρου «Ανατολική Μεσόγειος» γινόταν εναλλασσόμενα με αυτόν της «Μέσης Ανατολής», ενώ η σημασία της Ανατολικής Μεσογείου δεν γινόταν αντιληπτή ανεξάρτητα από τις στρατηγικές προτεραιότητες που άπτονταν της Μέσης Ανατολής ή της υπόλοιπης Αυτοκρατορίας, για παράδειγμα προς τα ανατολικά.

Αντιλαμβανόμαστε συνεπώς πως, παρά το γεγονός ότι γινόταν χρήση του όρου «Ανατολική Μεσόγειος», η σημασία του ήταν αρκετά διαφορετική από αυτή που έχει σήμερα. Παρομοίως, προς τα τέλη του Ψυχρού Πολέμου, οι ΗΠΑ θεωρούσαν ότι η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και του ριζοσπαστισμού στη Μέση Ανατολή, όπως επίσης και της επιρροής και πρόσβασης της ΕΣΣΔ στη Μεσόγειο (ειδικότερα μέσω της Συρίας και της Λιβύης) ήταν, σύμφωνα με τον Indyk, εξαρτημένη «κατά μεγάλο μέρος από τις αμερικανικές επιχειρησιακές δυνατότητες στην Ανατολική Μεσόγειο»⁵². Από την οπτική των αυτοκρατορικών δυνάμεων (συγκεκριμένα της Μεγάλης Βρετανίας) ή των υπερδυνάμεων, όπως οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ, η Ανατολική Μεσόγειος αποτελούσε

⁵⁰ Litsas, S. (2015). *War, Peace and Stability in the Era of Multipolarity*, (σ. 15). New York: Routledge.

⁵¹ Όπως υποστηρίζουν οι Holland και Markides: «Η ενστικτώδης παρόρμηση της Βρετανίας για τη μερίδα του λέοντος στον αποικιακό ανταγωνισμό μετασχηματίστηκε μερικώς σε διακαή πόθο να μετατραπεί η Μεσόγειος σε βρετανική λίμνη. Η δύναμη της έλξης που ασκούσε η σημαντικότητα αυτού του χώρου ως διαδρόμου προς την Ινδική της Αυτοκρατορία, σήμαινε για τη Μεγάλη Βρετανία ότι τα ανατολικότερα όρια αυτής της λίμνης [σ.σ. της Ανατολικής Μεσογείου] απέκτησαν ιδιαίτερη απήχηση». Βλ. Holland R., & Markides D. (2008). *The British and the Hellenes: Struggles for Mastery in the Eastern Mediterranean 1850-1960*, (σ. 6). Oxford University Press.

⁵² Indyk, M. (1987). *Introduction to Strategy and Defense in the Eastern Mediterranean: An American-Israeli Dialogue*, (σ. 124). Washington: The Washington Institute for Near East Policy. Ανακτήθηκε την 12 Δεκ 22 από: <https://www.washingtoninstitute.org/media/3685>

στρατηγικό χώρο, διότι είχε αυτονομημένο γεωπολιτικό-γεωοικονομικό υπόβαθρο, αλλά και επειδή είχε σημαίνοντα ρόλο στο να διευκολύνει την κατοχύρωση ευρύτερων στρατηγικών συμφερόντων στο χώρο της Μέσης Ανατολής και πέρα από αυτή. Με άλλα λόγια, ήταν περιοχή που έπρεπε να ελεγχθεί ή να διασφαλισθεί, προκειμένου να επιτευχθεί κάποιος σημαντικότερος στόχος.

Έναν αιώνα, περίπου, αργότερα, κάτω από πολύ διαφορετικές διεθνείς συνθήκες και σε μια πολύ διαφορετική ιστορική συγκυρία, το φυσικό αέριο ανάγεται στο «πετρέλαιο» της Ανατολικής Μεσογείου, προκαλώντας την εμφάνιση μιας νέας πραγματικότητας στον τομέα της ασφάλειας σε περιφερειακό επίπεδο. Ως αποτέλεσμα, η σύγχρονη οπτική των ΗΠΑ μετεξελίχθηκε, προκειμένου να γίνουν αντιληπτές οι απειλές στο χώρο της ασφάλειας και της οικονομίας, πίσω από τις οποίες ελλοχεύει ο κίνδυνος αποσταθεροποίησης της περιοχής της Αν. Μεσογείου, ενώ ταυτόχρονα εστιάζουν στην ανακάλυψη των κοιτασμάτων φυσικού αερίου στα ανοιχτά των ακτών του Ισραήλ, της Κύπρου και της Αιγύπτου, τα οποία σύμφωνα με τον Alterman «θα μπορούσαν να δώσουν ισχυρή ώθηση στις περιφερειακές οικονομικές προοπτικές», κάτι που εντούτοις παρεμποδίζεται «από τη διαίρεση της Κύπρου, την ιστορική εχθρότητα, αλλά και την έλλειψη διασύνδεσης των υποδομών». «Και όλα αυτά, ενόσω διατηρεί την οπτική μιας υπερδύναμης υποστηρίζοντας ότι, οι ΗΠΑ χρειάζονται μια ολιστική στρατηγική στην Ανατολική Μεσόγειο που να σταθεροποιεί την Ευρώπη και να μετατοπίζει την περιφερειακή ισορροπία στη Μέση Ανατολή προς τη μεριά των Ηνωμένων Πολιτειών»⁵³.

Στο πνεύμα της μεταβαλλόμενης αυτής νοηματοδότησης η Ανατολική Μεσόγειος έχει χαρακτηριστεί από τον Τζιαμπίρη «ως σύμπλεγμα ενέργειας και ασφάλειας και ως υποσύμπλεγμα ασφάλειας στο σημείο τομής δύο συμπλεγμάτων [Ευρώπης και Μέσης Ανατολής και ενός κράτους – μονωτή (Τουρκίας)]»⁵⁴. Υποστηρίζεται ακόμη, ότι η Ανατολική Μεσόγειος συνιστά μια υποπεριφέρεια της Μεσογείου, η οποία σύμφωνα με τον Λίτσα μπορεί να θεωρηθεί:

⁵³ Alterman, J., Conley, H., Ruy, D., & Malka, H. (2018). *Restoring the Eastern Mediterranean as U.S. Strategic Anchor*, (σ. 66-78). New York: CSIS, Row-man & Littlefield.

Ανακτήθηκε την 12 Δεκ 22 από: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180521_Alterman_RestoringEasternMediterranean_Web.pdf

⁵⁴ Litsas S., & Tziampiris A. (2018). *The new eastern Mediterranean: Theory, politics and states in a volatile era*. Switzerland, (σ. 45-52). Springer.

...ως ένα περιφερειακό υποσύστημα, με μέτρια οικονομική αλληλεξάρτηση και συνοχή, που διαθέτει υψηλή εσωτερική και πιθανώς χαμηλότερη εξωτερική διεθνή αναγνώριση και κοινές ιστορικές αναφορές, λειτουργεί ως ένα είδος συνόρου μεταξύ Ανατολής και Δύσης και έχει αξιοσημείωτη βαρύτητα στον τομέα της ασφάλειας στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις. Συγκρινόμενη με τη Μεσόγειο συνολικά, η Ανατολική Μεσόγειος είναι «ισχυρότερη» (stronger) περιφέρεια⁵⁵.

Ο ορισμός αυτός απέχει αρκετά από τον ισχυρισμό ότι η Ανατολική Μεσόγειος συνιστά «Περιφερειακό Σύμπλεγμα Ασφάλειας (RSC) (ή υποσύμπλεγμα)». Πράγματι, χρειάζεται να διενεργηθεί περισσότερη έρευνα και θεωρητική ανάλυση σχετικά με την τοποθέτηση της Ανατολικής Μεσογείου εντός του θεωρητικού υποδείγματος του «Συμπλέγματος Περιφερειακής Ασφάλειας», κάτι το οποίο εκφεύγει του θέματος της παρούσας μελέτης.

2.3 Η Νέα Γεωπολιτική στην Περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου

Σύμφωνα με τον Μάζη:

Στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου (ΜΑΑΜ) κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2010 έλαβαν χώρα σημαντικές γεωπολιτικές αλλαγές. Οι εξελίξεις αυτές στους δύο χώρους (τη Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο) θα πρέπει να θεωρηθούν ότι είναι διασυνδεδεμένες και έχουν αντίκτυπο πολύ πέρα από τα σύνορά τους, ιδιαίτερα στην Ευρώπη. Θα μπορούσε κανείς να πει ότι με το ξέσπασμα των αραβικών εξεγέρσεων που εξαπλώθηκαν στον Αραβικό Κόσμο και σε πολλές περιοχές βρίσκονται ακόμα υπό εξέλιξη, η ΜΑΑΜ εισήχθη σε μια νέα εποχή. Επιπλέον, η ολοκλήρωση της απόσυρσης των αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ το 2011 και η ανάδυση του λεγόμενου Ισλαμικού Κράτους συντέινει περαιτέρω στην περιφερειακή ανασφάλεια και αστάθεια. Παράλληλα τα νέα ευρήματα υδρογονανθράκων στα ύδατα του Ισραήλ της Κύπρου και της Αιγύπτου, το γεγονός ότι η Ελλάδα ξαναανακάλυψε τη νότιο-ανατολική της γειτονιά, οι εξελίξεις στο Κυπριακό Πρόβλημα και η τουρκική εξωτερική πολιτική υπό το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) έχουν δημιουργήσει διασυνδέσεις (αν)ασφάλειας, χωρίς προηγούμενο μεταξύ των «μεσανατολικών» και «ευρωπαϊκών» κρατών της Ανατολικής Μεσογείου⁵⁶.

Πέρα όμως των παραπάνω, εξετάζουμε και το κατά πόσο οι εξελίξεις αυτές συμβάλλουν στην ανάδυση της Ανατολικής Μεσογείου ως ενός γεωπολιτικού χώρου με διακριτή σημασία. Υπό το πρίσμα αυτό, το περιβάλλον ασφάλειας της Αν. Μεσογείου σήμερα καθορίζεται, σύμφωνα με τον Μάζη, από «τουλάχιστον τέσσερις αλληλοσυνδεόμενες δυναμικές⁵⁷:

⁵⁵ Litsas S., & Tziampiris A. (2018), (σ. 45-52).

⁵⁶ Μάζης, Ι. (2018). *Γεωπολιτικά ζητήματα στην ευρύτερα Μέση Ανατολή και την Μεσόγειο*, (σ. 45-51). Αθήνα: ΛΕΙΜΩΝ.

⁵⁷ Μάζης, Ι. (2018), (σ. 70-74).

- 1^{ov}: Την ανακάλυψη υδρογονανθράκων.
- 2^{ov}: Τους γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς και τις νέες ανισορροπίες ισχύος,
- 3^{ov}: Τις ανάγκες (ανθρώπινης) ασφάλειας.
- 4^{ov}: Το αυξημένο ενδιαφέρον που επιδεικνύουν για την περιοχή οι εξω-περιφερειακές δυνάμεις».

Σχετικά με τους υδρογονάνθρακες, έχει επανειλημμένα υποστηριχθεί ότι οι πρόσφατες και αυξανόμενες ανακαλύψεις στην Αν. Μεσόγειο έχουν υπάρξει βασικοί παράγοντες αλλαγής των γεωπολιτικών ισορροπιών και των δυναμικών ασφάλειας στην περιοχή, καθώς έχουν δημιουργήσει νέα συμφέροντα, κόστη και οφέλη, παροτρύνοντας τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου, και όχι μόνο, να επαναπροσδιορίσουν τους στρατηγικούς τους υπολογισμούς και τον διεθνή τους προσανατολισμό. Είναι σίγουρο πως τα νέα ευρήματα φυσικού αερίου έχουν προσθέσει τόσο γεωπολιτική, όσο και γεωοικονομική σημασία στην περιοχή, δεδομένου ότι το φυσικό αέριο καθίσταται το «πετρέλαιο» της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτό είναι κάτι σημαντικό για την ενεργειακή ασφάλεια τόσο των κρατών της περιφέρειας, όσο και της Ευρώπης. Την ίδια στιγμή, τα κοιτάσματα φυσικού αερίου δημιουργούν ανασφάλειες, οι οποίες σχετίζονται με την ενέργεια και επηρεάζουν τις διακρατικές σχέσεις, είτε αρνητικά, είτε θετικά⁵⁸. Σε σχέση με τους γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς και τις νέες ανισορροπίες ισχύος, έχει καταστεί αδιαμφισβήτητη η παραδοχή ότι η ενέργεια προκύπτει ως σημαντικός παράγοντας τριβής μεταξύ των παραδοσιακών και των νέων γεωπολιτικών ανταγωνιστών στην Ανατολική Μεσόγειο, ιδιαίτερα μεταξύ της Τουρκίας και κρατών, όπως η Κύπρος, η Ελλάδα, το Ισραήλ και η Αίγυπτος. Έτσι, οι ανησυχίες ενεργειακής (αν)ασφάλειας σε συνάρτηση με τις επιδεινούμενες τουρκικές σχέσεις με άλλες χώρες της περιοχής χειροτέρευσαν τους ήδη υπάρχοντες γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς.

Οι τριμερείς συνεργασίες που δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια (Ισραήλ-Κύπρος-Ελλάδα και Αίγυπτος-Κύπρος-Ελλάδα) έχουν αποκτήσει κεντρικό ρόλο στη «νεο-αναδυθείσα αρχιτεκτονική ασφάλειας της Αν. Μεσογείου», που δύναται εν μέρει να ιδωθεί ως μια προσπάθεια εξισορρόπησης της τουρκικής προβολής ισχύος

⁵⁸ Alterman, J., Conley, H., Ruy, D., & Malka, H. (2018), (σ. 98-99).

στην περιοχή. Σύμφωνα με τον Ντόκο «Ο βαθμός στον οποίο αυτή η στρατηγική είναι συνεκτική ή αποτελεσματική σε σχέση με τα επί μέρους ή τα συλλογικά συμφέροντα των συμμετεχόντων κρατών δεν έχει ακόμα κριθεί πλήρως, αν και τα πρώτα δείγματα δεν είναι ενθαρρυντικά»⁵⁹. Εξάλλου, εκτός από τον de facto αποκλεισμό της από τους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Ανατολικής Μεσογείου, η Τουρκία δεν έχει εμποδισθεί από το να επιδιώκει, ακόμα και με τη χρήση στρατιωτικών μέσων, τους δικούς της στόχους και να προβάλλει τις δικές της διεκδικήσεις σχετικά με τα κυριαρχικά της δικαιώματα στην περιοχή και με τους φυσικούς πόρους που θεωρεί ότι δικαιούται.

Την ίδια στιγμή, σύμφωνα με τον Γιαννακόπουλο:

...η σημασία που η Ανατολική Μεσόγειος απέκτησε την τελευταία δεκαετία προκάλεσε επίσης το αυξημένο ενδιαφέρον εξω-περιφερειακών/μεγάλων δυνάμεων, περιλαμβανομένων των ΗΠΑ, της Ρωσίας και όχι μόνο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επιδείξει μεγάλο ενδιαφέρον για την Ανατολική Μεσόγειο, ιδιαίτερα για τον ενεργειακό τομέα, ενώ επί μέρους ευρωπαϊκά κράτη, όπως η Μ. Βρετανία, η Γαλλία, η Γερμανία και η Ιταλία προσπαθούν επίσης να εμπλακούν περισσότερο στις διεργασίες της περιοχής. Επιπλέον, η Κίνα έχει σταδιακά αναπτύξει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Ανατολική Μεσόγειο στο πλαίσιο της φιλόδοξης ιδέας της “Πρωτοβουλία Μιας Ζώνης και Ενός Δρόμου” (Belt and Road Initiative, BRI). Πρόκειται, με άλλα λόγια, για τον “Νέο Δρόμο του Μεταξιού”⁶⁰.

Αδιαμφισβήτητα, οι βασικοί εξωτερικοί γεωπολιτικοί ανταγωνιστές στην περιοχή είναι οι ΗΠΑ και η Ρωσία και αυτό εκφράζεται ειδικά στη Συρία. Οι ζώνες επιρροής τους συγκρούονται και αυτό φαίνεται στις εντάσεις που αναδύονται στα μεταξύ τους θέματα, τα οποία αφορούν για παράδειγμα την Ελλάδα, την Κύπρο και την Τουρκία. Ο ανταγωνισμός μεταξύ αυτών των δρώντων και η γεωπολιτική διαπραγμάτευση που συναρτάται προς αυτόν, θα αφήσουν σημαντικό αποτύπωμα στις εξωτερικές πολιτικές των χωρών της Αν. Μεσογείου και στα δίκτυα εμπορικής και ενεργειακής ασφάλειας και συνεργασίας.

⁵⁹ Dokos, T. (2016). *The Eastern Mediterranean in 2020: Possible Scenarios and Policy Recommendations*. Policy paper No 6, Αθήνα, Απρίλιος (σ. 6). Ανακτήθηκε την 13 Δεκ 22 από: <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2016/04/%CE%9D%CE%BF-26-The-Eastern-Mediterranean-in-20201.pdf>

⁶⁰ Giannakopoulos, A. (2016). *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict?*, (σ. 43-44). Tel Aviv: The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies. Ανακτήθηκε την 13 Δεκ 22 από: <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2016/03/Energy%20Cooperation%20and%20Security%20in%20the%20Eastern%20Mediterranean%20small%20file.pdf>

Τέλος, κατά τον Τσακίρη:

...πέρα από τις προαναφερθείσες παραδοσιακές ανησυχίες ασφάλειας σχετικά με τη γεωπολιτική και τις ισορροπίες ισχύος στην περιοχή, έχουν έρθει στο προσκήνιο και πιο σύγχρονες (ανθρώπινες) ανάγκες ασφάλειας, όπως αυτές που συνδέονται με το προσφυγικό, διότι παραμένει μια μεγάλη ανησυχία για την Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα για την Ευρωπαϊκή Ένωση⁶¹.

Από την άλλη, η αστάθεια στη Μέση Ανατολή έχει συσχετιστεί και με ένα παγκόσμιο κύμα ισλαμιστικής τρομοκρατίας που εκφράστηκε κυρίως στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Οι τζιχαντιστικές ομάδες που επιχειρούν στη Μέση Ανατολή, περιλαμβανομένου του Ισλαμικού Κράτους, και η ιδέα ενός ισλαμικού χαλιφάτου είναι οι βασικοί παράγοντες πίσω από αυτή την πραγματικότητα, που πρώτα και κύρια διαταράσσουν τη σταθερότητα και την ασφάλεια στην περιοχή και μετά «εξάγεται» με διάφορους τρόπους στο εξωτερικό.

Από αυτή την άποψη, τα εν λόγω προβλήματα ανθρώπινης ασφάλειας, τα οποία συνδέονται ωστόσο και με την εθνική ασφάλεια, έχουν καταστεί κεντρικού ενδιαφέροντος στις διεθνείς συζητήσεις και τις προσπάθειες για συνεργασία, από τα μέσα της δεκαετίας του 2010. Το ίδιο ισχύει και με τις τριμερείς συνεργασίες στην Ανατολική Μεσόγειο, όπου όλα τα συμμετέχοντα κράτη ενδιαφέρονται και για αυτού του είδους τις ανησυχίες ασφάλειας, καθώς βρίσκονται στο κέντρο της μεσανατολικής κοιτίδας αστάθειας.

⁶¹Νοτιοευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ελλάδα και η Ιταλία βρίσκονται μεταξύ των πιο επηρεασμένων χωρών, ενώ μετά το 2016 δέχτηκε και η Κύπρος μεγάλους αριθμούς προσφύγων, πολλούς από αυτούς και μέσω των κατεχομένων εδαφών. Βλ. Tsakiris, T. (2016). *The Gifts of Aphrodite: The Need for Competitive Pragmatism in Cypriot Gas Strategy*, (σ. 32-33) στο Giannakopoulos, A. (2016). *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict?* Tel Aviv: The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies.

Κεφάλαιο τρίτο

Ελλάδα – Ισραήλ – Τουρκία – Κύπρος στη Διεθνή Αρένα

3.1 Σκιαγράφηση Διεθνούς Παρουσίας

3.1.1 Ελλάδα. Η Ελλάδα, αποτελεί ένα σημαντικό σταυροδρόμι ηπειρωτικών και θαλασσίων διαδρομών, βρίσκεται δε στο κέντρο της θαλάσσιας οδού που συνδέει τη Μεσόγειο με τη Μαύρη Θάλασσα. Ελέγχει διαμέσου της Κρήτης τις θαλάσσιες οδούς του άξονα Διώρυγα Σουέζ-Γιβραλτάρ. Παράλληλα, η γεωστρατηγική θέση της καθίσταται σημαντική και για την ίδια την Ε.Ε, καθώς τα σύνορα της Ελλάδας με την Τουρκία αποτελούν και σύνορα της Ε.Ε με την Τουρκία.

Συνεπώς, η Ελλάδα έχει τεράστια στρατηγική αξία, λόγω της θέσης της σε ένα χώρο με μεγάλη γεωστρατηγική ελκυστικότητα. Είναι ο συνδετικός κρίκος της ευρωπαϊκής ηπείρου με την Αφρική και την Ασία. Η ιδιαιτερότητα της θέσης της και η μοναδικότητα του να διαθέτει πέρα των 3.000 νησιών και βραχονησίδων την οδηγούν στη χάραξη και εφαρμογή μακροπρόθεσμης υψηλής στρατηγικής για να εκμεταλλευτεί αφενός τα πλεονεκτήματα που της παρέχει η θέση αυτή και αφετέρου, για να αναχαιτίσει εξωτερικούς κινδύνους που λαμβάνουν χώρα εξαιτίας της σπουδαιότητας της γεωστρατηγικής της θέσης.

Συναφώς, το περιφερειακό περιβάλλον της Ελλάδας χαρακτηρίζεται από σημαντική ρευστότητα και μεγάλη γεωστρατηγική σημασία, κυρίως λόγω των ενεργειακών πόρων του, την παρουσία πετρελαϊκών πηγών και τους θαλάσσιους εμπορικούς διαδρόμους διακίνησης εμπορευμάτων.

Η ασφάλειά της χώρας μας λοιπόν, και κατ' επέκταση ολόκληρης της Ευρώπης, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εξασφάλιση και διατήρηση της ισορροπίας στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου και μέσω της «αμυντικής και στρατιωτικής της διπλωματίας», έχει τη δυνατότητα να αναλάβει σημαίνοντα ρόλο στον χώρο αυτό, ως παράγοντας ασφάλειας και σταθερότητας.

Ο ρόλος⁶² της Ελλάδας, ως «μικρού κράτους»⁶³ στον χώρο της Αν. Μεσογείου είναι υποδειγματικός. Το κύριο ενδιαφέρον της έγκειται στο άμεσο γεωγραφικό της περιβάλλον (στο χώρο της βαλκανικής, της Μικράς Ασίας και της ΝΑ Μεσογείου), αν και προσπαθεί συνάμα να αφήσει το αποτύπωμά της διεθνώς, συμμετέχοντας σε πολλούς διεθνείς οργανισμούς και αποστολές, ανά τον κόσμο. Με τη στάση της, η

⁶² Σύμφωνα με το Waltz [Waltz, K. (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (μτφ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος), (σ. 55)], στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής, υπό το πρίσμα της ρεαλιστικής θεώρησης, σ' ένα πεδίο της ισχύος, της διαπάλης και του συμβιβασμού, όλα τα κράτη, μικρά και μεγάλα διάγουν ένα διαρκή, καθημερινό αγώνα, προκειμένου να διασφαλίσουν την επιβίωσή τους, παθητική ή ενεργητική, αντίστοιχα. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι, τα κράτη είναι μεν όμοια (likeunits), αλλά διαφορετικών δυνατοτήτων (capabilities), ο αγώνας για επιβίωση στη διεθνοπολιτική αρένα δεν διεξάγεται επί ίσους όρους. Στον αγώνα αυτό, διαχρονικά κυρίαρχο ρόλο έχουν οι μεγάλες δυνάμεις, τα ισχυρά κράτη, με την ισχύ να συνιστά το «σκληρό νόμισμα» των διεθνών σχέσεων. Εφόσον λοιπόν η διεθνής πολιτική έχει να κάνει με ανισότητες, το διεθνές πεδίο για τα μικρά κράτη είναι ένα πεδίο εξαιρετικά δύσκολο, εχθρικό. Τα μικρά κράτη δεν καθορίζουν την ατζέντα. Η θέση τους στο διεθνές σύστημα, όπως και οι σχέσεις μικρών και μεγάλων κρατών προσδιορίζονται από τις σχέσεις ισχύος και, εν πολλοίς, αποτυπώνονται στη φράση του Θουκυδίδη: «Το δίκαιο λογαριάζεται όταν υπάρχει ίση δύναμη για την επιβολή του, και όταν αυτό δεν συμβαίνει, οι δυνατοί κάνουν όσα τους επιτρέπει η δύναμή τους κι οι αδύναμοι υποχωρούν κι αποδέχονται».

⁶³ Αν και δεν υφίσταται πρόβλημα ως προς τον ορισμό των Μεγάλων Δυνάμεων, δεν ισχύει το ίδιο για τον ορισμό των «μικρών κρατών» ή «μικρών δυνάμεων». Κατά μία έννοια, τα μικρά κράτη ορίζονται κατά τρόπο αρνητικό. Ορίζονται με βάση από αυτό που δεν είναι ή αυτό που δεν διαθέτουν, δεδομένου ότι, ως γενικώς αποδεκτά χαρακτηριστικά των μικρών κρατών θεωρούνται ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα: Μικρή εδαφική επικράτεια, μικρό μέγεθος πληθυσμού, μικρή οικονομική επιφάνεια και περιορισμένες στρατιωτικές δυνατότητες. Αποτέλεσμα είναι να μην υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός τρόπος για τον ορισμό των μικρών κρατών. Ανάλογα των κριτηρίων/παραμέτρων που κάθε φορά χρησιμοποιούνται, γίνονται διαφορετικές κατηγοριοποιήσεις κρατών και προσδιορίζονται με διαφορετικούς όρους, όπως «μικρά κράτη»/«μικρές δυνάμεις», «αδύνατα κράτη» («weakstates»), «ministates». Η ισχύς, προσφέρεται ως ένα κριτήριο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη διάκριση των κρατών σε μικρά και μεγάλα. Ένα κράτος λογίζεται ως μικρό, ως μικρή δύναμη, όταν υστερεί ως προς τις δυνατότητες (capabilities), σε σύγκριση με τα άλλα κράτη. Οι δυνατότητες ενός κράτους αφορούν στην ικανότητά του να υπερασπιστεί τα συμφέροντά του, με αυτό της εθνικής ασφάλειας να αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα και βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με ορισμένους βασικούς υλικούς και λειτουργικούς και υποκειμενικούς συντελεστές ισχύος, μεταξύ των οποίων διακρίνονται το μέγεθος εδαφικής επικράτειας και του πληθυσμού, ο πλούτος και η στρατιωτική ισχύς. Μια άλλη παράμετρος που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για την τοποθέτηση ενός κράτος σε μια ιεραρχική κλίμακα ως μικρό ή μεγάλο, είναι ο βαθμός στον οποίο έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει το διεθνές σύστημα. Στη βάση αυτού του κριτηρίου, σύμφωνα με τον Keohane, «...μικρή δύναμη είναι ένα κράτος του οποίου οι ηγέτες θεωρούν πως δεν μπορεί ποτέ, δρώντας μεμονωμένα ή στα πλαίσια ενός μικρού γκρουπ, να επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις επί του συστήματος». Την ίδια στιγμή όμως, δεν πρέπει να διαλάθει την προσοχή μας το γεγονός ότι, εντός της μεγάλης κατηγορίας υπό τον τίτλο «μικρά κράτη», υπάρχουν πολλές μικρές δυνάμεις με μεγάλες δυνατότητες σε ορισμένους τομείς δραστηριοτήτων, είτε σε επίπεδο υποσυστήματος/περιφέρειας. Άλλωστε, σύμφωνα με τον Handel, «κατά την αξιολόγηση της σχετικής δύναμης ή αδυναμίας ενός κράτους, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η γεωγραφική του θέση».

χώρα μας επικυρώνει την Annette Baker-Fox που θεωρεί ότι «...τα μικρά κράτη αναγνωρίζουν ότι το πολιτικό τους βάρος περιορίζεται σε μια τοπική και όχι στην παγκόσμια αρένα...είναι εξ ορισμού τοπικές δυνάμεις, των οποίων οι απαιτήσεις περιορίζονται στην άμεσες γειτονικές περιοχές...»⁶⁴.

Ανέκαθεν, ο προσανατολισμός προς τη δύση ήταν ένα από τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της υψηλής στρατηγικής της Ελλάδας. Αυτός ο προσανατολισμός επιβλήθηκε ως αναγκαίος, προκειμένου να κατοχυρωθεί η ανεξαρτησία και η ασφάλεια της χώρας, να ανακάμψει οικονομικά και να εμπεδώσει τους δημοκρατικούς θεσμούς⁶⁵. Λαμβάνει δε σάρκα και οστά μέσω συμμετοχής της Ελλάδας στην Ε.Ε και στο ΝΑΤΟ⁶⁶.

Τα περασμένα χρόνια (ευτυχώς τα τελευταία έτη και μετά την κατακόρυφη αύξηση της τουρκικής προκλητικότητας, παρατηρείται μια στροφή της ελληνικής υψηλής στρατηγικής) το ανησυχητικό για τη χώρα μας ήταν τα λόγια του Κονδύλη «...το ελληνικό κράτος φανερώνεται ανήμπορο να προστατέψει ακόμα και το έθνος που βρίσκεται εντός των συνόρων του»⁶⁷. «Η δυσχερή θέση στην οποία έχει περιέλθει η Ελλάδα κατά καιρούς, ως προς την προάσπιση των εθνικών της συμφερόντων, είναι απτές αποδείξεις της αποτυχίας της ελληνικής υψηλής στρατηγικής»⁶⁸. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ένδεια που παρατηρήθηκε τα περασμένα χρόνια δεν περιορίζονταν μόνο στο επίπεδο της σχεδίασης, αλλά και στην υλοποίηση της «εσωτερικής και εξωτερικής εξισορρόπησης»⁶⁹.

⁶⁴ Baker Fox, A. (1959). *The Power of Small States: Diplomacy in World War II*. (σ. 3). Chicago: University of Chicago Press. Ανακτήθηκε την 29 Δεκ 22 από: <https://www.diplomacy.edu/wp-content/uploads/2021/06/powerofsmallstat001511mbp.pdf>

⁶⁵ Ιδιαίτερα κατά τη περίοδο της Μεταπολίτευσης, μετά την ανατροπή της εξουσίας των συνταγματαρχών, βασική επιδίωξη της κυβέρνησης εθνικής ενότητας του Κωνσταντίνου Καραμανλή ήταν η αποκατάσταση των δημοκρατικών θεσμών.

⁶⁶ Η ευρωπαϊκή διάσταση της Ελλάδας συνιστά ένα σημαντικό πλεονέκτημα, λόγω της θεσμικής ισχύος που της παρέχεται ως κράτος μέλος της Ε.Ε, η οποία μάλιστα αποδείχθηκε εξαιρετικά χρήσιμη στο παρελθόν αναφορικά με τη πορεία ένταξης στη Ε.Ε της Κυπριακής Δημοκρατίας. αλλά με τις σχέσεις της με την Τουρκία. Βλ. Κουσκουβέλης, Η. (2012). *Κρίση και εξωτερική πολιτική. Αδράνεια και λάθη πολλαπλασιάζουν τους κινδύνους*. Foreign Affairs, The Hellenic Edition. Ανακτήθηκε την 29 Δεκ 22 από: <https://foreignaffairs.gr/articles/68646/ilias-i-koyskoybelis/krisi-kai-eksoteriki-politiki>

⁶⁷ Κονδύλης, Π. (1999). *Θεωρία του Πολέμου*. (σ. 384-385). Αθήνα: Θεμέλιο.

⁶⁸ Κονδύλης, Π. (1999), (σ. 389).

⁶⁹ Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να τονιστεί ότι, σε καμία των περιπτώσεων δεν υιοθετείται η άποψη πως η Ελλάδα ευθύνεται εξ ολοκλήρου για την κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει, πόσο δε μάλλον ότι άξιζε της τιμωρητικής συμπεριφοράς των εταίρων.

Η ελληνική υψηλή στρατηγική, κατά τον Κονδύλη, «εν απουσία οράματος και μακροπρόθεσμου σχεδιασμού χαρακτηρίζεται ως κοντόφθαλμη, μη συγκροτημένη⁷⁰ και αποσπασματική». Κατά τον Κουσκουβέλη δε «...η πλημμελής και ανορθολογική εφαρμογή της στρατηγικής της εσωτερικής εξισορρόπησης θέτει σημαντικούς φραγμούς στη διαχείριση ζητημάτων που άπτονται άμεσα της ασφάλειά της στην Ανατολική Μεσόγειο και αποδυνάμωσε το διαπραγματευτικό ατού που διαθέτει ως κράτος μέλος της Ε.Ε»,⁷¹ ενώ σύμφωνα με τον Ήφαιστο «έπληξε το κύρος της, διάγοντας μια κατάσταση “...διαρκούς εκποίησης του εθνικού της πλούτου”»⁷². Ως προς τη «στρατηγική της εξωτερικής εξισορρόπησης», η «ελληνική υψηλή στρατηγική» στερείται, κατά τον Μαρκεζίνη «του στοιχείου της ευελιξίας και της κατάλληλης προσαρμογής συναρτήσει των εκάστοτε διεθνοπολιτικών μεταβολών, με αποτέλεσμα το περιορισμό των βαθμών ελευθερίας ως προς την άσκηση ανεξάρτητης, στο μέτρο του δυνατού, εξωτερικής πολιτικής»⁷³. Από την άλλη, η Ελλάδα λόγω των παθογενειών του κράτους στερείται της δυναμικότητας να ασκήσει πολιτική μέσω «πολιτιστικής διπλωματίας». Η άσκηση «ήπιας ισχύος», μέσω αυτής της δυνατότητας δύναται να κατευθύνει την πατρίδα μας στην αποφυγή της παρακμιακής περιθωριοποίησης.

Εν ολίγοις, η Ελλάδα είναι μια μικρή, ισχυρή περιφερειακή δύναμη με διεθνή ακτινοβολία, μη αναθεωρητική με αμυντικό-αποτρεπτικό δόγμα, που «ανήκει στρατηγικά» στη Δύση. Τα προηγούμενα χρόνια παρατηρήθηκε συρρίκνωση της εθνικής της ισχύος, συνεπεία της παρατεταμένης πολύπλευρης κρίσης. Όπως και αδυναμία διάγνωσης του διεθνούς περιβάλλοντος και ανεπάρκειας σε επίπεδο σχεδίασης και εφαρμογής της «εσωτερικής και εξωτερικής εξισορρόπησης». Τα

⁷⁰ Η απουσία συγκροτημένης στάσης σε λεπτά ζητήματα εξωτερικής πολιτικής που απαιτούν κοινή στάση όλων των φορέων που ασκούν εξουσία, υφίσταται σε όλα τα επίπεδα, μεταξύ διαφορετικών κομμάτων όπως επίσης και μεταξύ φορέων ή και προσώπων της κυβέρνησης. Αρκεί να αναλογιστούμε τις διαφορετικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν αναφορικά με την διαχείριση του ζητήματος της μουςουλμανικής μειονότητας στη Θράκη και την προκλητική συμπεριφορά του τουρκικού προξενείου στην Κομοτηνή.

⁷¹ Κουσκουβέλης, Η. (2012). *Κρίση και εξωτερική πολιτική. Αδράνεια και λάθη πολλαπλασιάζουν τους κινδύνους*. Foreign Affairs, The Hellenic Edition. Ανακτήθηκε την 29 Δεκ 22 από: <https://foreignaffairs.gr/articles/68646/ilias-i-koyskoybelis/krisi-kai-eksoteriki-politiki>

⁷² Ήφαιστος, Π. (2012). *Εκποίηση, Νησίδων, Βραχονησίδων και άλλων ιερών και οσίων*. Ανακτήθηκε την 29 Δεκ 22 από: <http://www.ifestosedu.gr/111vraxonisides.htm>

⁷³ Μαρκεζίνης, Β. (2010). *Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα*. (σ. 129). Αθήνα: Λιβάνης.

τελευταία όμως χρόνια επιδιώκει την εθνική της επιβίωση στην ισχυροποίηση των εθνικών συντελεστών ισχύος της. Αναπτύσσει «αμυντική και στρατιωτική διπλωματία» και προχωρά στη σύναψη ισχυρών συμμαχιών και τριγωνικών σχέσεων. Παράλληλα, αποτελεί πυλώνα σταθερότητας στον χώρο της ΝΑ Μεσογείου, σέβεται τις επιταγές του διεθνούς δικαίου και επιδιώκει την ειρηνική συνύπαρξη με όλους τους γειτονικούς λαούς. Έχει στρατηγικά πλεονεκτήματα, λόγω της γεωγραφικής της σχέσης και διεκδικεί έναν ρόλο ρυθμιστή στον «ενεργειακό χάρτη» στο χώρο της ΝΑ Μεσογείου και την «εξωτερική της εξισορρόπηση». Η Ελλάδα, λόγω των «πλεονεκτικών ερεισμάτων της και της ιστορικότητάς της αποτελεί μια εθνοκρατική οντότητα, που μπορεί να κατευθύνει τον ελληνισμό, να σχεδιάσει το μέλλον και να διασφαλίσει την επιβίωσή της».

3.1.2 Ισραήλ. Είναι γεγονός ότι το Ισραήλ είναι ένα μικρό κράτος, που έχει όμως τη δυνατότητα να επηρεάζει το διεθνές σύστημα. Αποτελεί μια περιφερειακή δύναμη που «θέλει και μπορεί» να αφήνει το αποτύπωμά της διεθνώς και να δρομολογεί τις εξελίξεις ακόμη και σε παγκόσμιο επίπεδο. Έχει μια πολυδιάστατη υψηλή στρατηγική,⁷⁴ αποτέλεσμα των ζητημάτων που έχει με την ασφάλειά του στο εσωτερικό και στο «άμεσο και ευρύτερο περιβάλλον», καθότι τα «γεωγραφικά και πληθυσμιακά δεδομένα» του κράτους αποτελούν αναντίρρητα «πηγή προβλημάτων». Η «εφαρμογή της εξωτερικής εξισορρόπησης» αποτελεί βασικό πυλώνα της υψηλής του στρατηγικής, στοχεύοντας στο να διατηρήσει την συντριπτική του στρατιωτική υπεροχή έναντι των γειτονικών κρατών. Σημαντικό στοιχείο από το οποίο αντλεί την ισχύ του είναι η εξαιρετική σχέση που έχει με τις ΗΠΑ διαχρονικά.

Κύρια αποστολή του κράτους του Ισραήλ ήταν ανέκαθεν η διασφάλιση της εθνικής του επιβίωσης. Με βάση το αποτέλεσμα μπορούμε κάλλιστα να πούμε ότι η υψηλή του στρατηγική είναι αποτελεσματική και επιτυχής. Παρόλα αυτά όμως, και σύμφωνα με τον Μαραγκουδάκη «η δύστροπη, εμφορούμενη από τα πολλαπλά διλήμματα ασφάλειας εξωτερική πολιτική του Ισραήλ, ανατροφοδοτεί τα ζητήματα ασφάλειας, τα οποία καλείται να αντιμετωπίσει, με αποτέλεσμα την παγίδευσή του

⁷⁴ Hinnebusch, R. (2014). *The Foreign Policies of Middle East States*. (σ.119). Lynne Rienner. Ανακτήθηκε την 29 Δεκ 22 από: <https://www.rienner.com/uploads/53924248e6ec6.pdf>

σε μια αδιέξοδη κατάσταση»⁷⁵.

Η ισραηλινή αμυντική πολιτική βασίζεται σε 5 βασικές παραδοχές:

- α. Ο αραβικός κόσμος είναι ιδεολογικά εχθρικός και δοθείσης ευκαιρίας, θα προσπαθήσει να καταστρέψει το Ισραήλ.
- β. Υφίστανται δομικές ασυμμετρίες, μεταξύ Ισραήλ και αραβικού κόσμου.
- γ. Η διεθνής κοινότητα είναι ένας ασυνεπής σύμμαχος. Το Ισραήλ πρέπει να μπορεί να «τα βγάζει πέρα» μόνο του.
- δ. Η γεωγραφία του Ισραήλ συνιστά μέγιστο περιορισμό της ικανότητάς του να πολεμήσει.
- ε. Το «σιδηρούν τείχος», δηλαδή η διαρκής ισχύς της χώρας, η ανάπτυξη μιας «κοινωνίας-μοντέλου» που θα ξεπερνά σε επιδόσεις τις αραβικές κοινωνίες και η στρατιωτική της ικανότητα/δυνατότητα, προσφέρει τη μακροπρόθεσμη ελπίδα για το κράτος του Ισραήλ.

Οι βασικές αρχές της ισραηλινής αμυντικής πολιτικής είναι:

- α. Η αρχή του ποιοτικού πλεονεκτήματος.
- β. Έθνος υπό τα όπλα.
- γ. Στρατηγική της άμυνας με επιθετική επιχειρησιακή στρατηγική.
- δ. Η αρχή των πολέμων σύντομης διάρκειας με γρήγορες αποφάσεις.
- ε. Η αρχή της υποστήριξης μια μεγάλης δύναμης για τη διεξαγωγή του πολέμου.
- στ. Η αυτονομία των ενεργειών προηγείται της ανάγκης των

⁷⁵ Από τη μια μεριά, η επέκταση των συνόρων, που λογίζονταν (και εξακολουθεί και σήμερα να λαμβάνεται) ως αναγκαιότητα εθνικής ασφάλειας, δεδομένης της γεωγραφίας του Ισραήλ και της απουσίας στρατηγικού βάθους, εγείρει ζητήματα ασφάλειας, ακριβώς λόγω της αύξησης της εχθρότητας των Αράβων. Από την άλλη, με την επέκτασή του το Ισραήλ εγκολπώθηκε μεγάλες περιοχές κατοικούμενες από Άραβες, γεγονός που δημιούργησε συνθήκες υπονόμησης/αλλοίωσης της ιουδαϊκής ταυτότητας, αλλά και εσωτερικής αστάθειας. Το Ισραήλ προέβει στον συστηματικό εποίκισμό/απομόνωση του γηγενούς πληθυσμού των κατεχομένων περιοχών και στην ουσία πυροδότησε ένα κύκλο βίας που, σε τελική ανάλυση, καταλήγει να υπονομεύει την ασφάλεια του Ισραήλ, το δημοκρατικό του χαρακτήρα, αλλά και την εσωτερική και εξωτερική του νομιμοποίηση. Βλ. Μαραγκουδάκης, Δ, (2013). *Ελλάδα, Τουρκία, Ισραήλ. Τρίγωνο στρατηγικής τριβής και πολιτικών αναταράξεων στη μεταψυχροπολεμική περίοδο*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Ανακτήθηκε την 02 Ιαν 23 από: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15714/6/MaragkoudakisDimitrisMsc2013.pdf>

συμμαχιών.

ζ. Η αρχή της αθροιστικής αποτροπής (διαδικασία ταχείας λήψης στρατιωτικών αποφάσεων, χρήση εκτεταμένης βίας τόσο σε περιορισμένες συγκρούσεις, όσο και σε γενικευμένους πολέμους).

η. Η «επιλογή του Σαμψών», δηλαδή η πυρηνική αποτροπή ως έσχατη επιλογή.

θ. Οι εποικισμοί καθορίζουν τα σύνορα της χώρας.

Το «αμυντικό δόγμα του Ισραήλ είναι επιθετικό – αποτρεπτικό και στον πυρήνα του εντοπίζεται το λεγόμενο «τρίγωνο ασφάλειας» που απαρτίζεται από τις αρχές της «αποτροπής»,⁷⁶ της «απόφασης»⁷⁷ και της «έγκαιρης προειδοποίησης»⁷⁸.

Σύμφωνα με τον Μαραγκουδάκη:

...Το Ισραήλ, αποτελεί μια πυρηνική δύναμη, τη μοναδική στην περιφέρεια του. Αντιλαμβανόμενο την ισχύ ως το κύριο «διαπραγματευτικό» του όπλο, το Ισραήλ επενδύει στο αποτύπωμα της στρατιωτικής του ισχύος στη διεθνή αρένα⁷⁹. Ας σημειωθεί ότι κατατάσσεται στις πρώτες θέσεις ως προς τις στρατιωτικές δαπάνες,⁸⁰ εκμεταλλευόμενο την «ειδικού τύπου» σχέση που διατηρεί με τις ΗΠΑ⁸¹. Εν πολλοίς, το Ισραήλ έχει οικοδομήσει την φήμη μιας εθνοκρατικής οντότητας που δεν θα διστάσει, να κάνει χρήση της ισχυρής του συμβατικής ισχύος ή ακόμα και της πυρηνικής του ισχύος αν καταστεί αναγκαίο, κατά τρόπο τέτοιο, ώστε να προκαλέσει στο επίδοξο επιβουλέα των εθνικών του συμφερόντων κόστος

⁷⁶ Η αρχή της αποτροπής στοχεύει στο να αποτρέψει τον πόλεμο, μέσω της προβολής μιας συντριπτικής συμβατικής και πυρηνικής δύναμης που εγγυάται δυσανάλογο κόστος για την αντίπαλο και στην ξεκάθαρη ήττα του τελευταίου, εφόσον η αποτροπή αποτύχει. Βλ. Kober, A. (2007). *A Paradigm in Crisis ? Israel's Doctrine of Military Decision*, (σ. 189). Ανακτήθηκε την 02 Ιαν 23 από: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13537129508719370>

⁷⁷ Η αρχή της απόφασης αφορά στην επιθετική διάσταση του αμυντικού δόγματος, ενεργείται με προληπτικό ή παρεμποδιστικό πόλεμο και στοχεύει στην εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων της επίθεσης (επιλογή χρόνου, τρόπου, συνθηκών, στοιχείο αιφνιδιασμού κ.λπ.), στην ελαχιστοποίηση των απωλειών μέσω της ελαχιστοποίησης της διάρκειας της πολεμικής διαδικασίας και στην μεταφορά του πολέμου εκτός συνόρων.

⁷⁸ Στα πλαίσια της αρχής της έγκαιρης προειδοποίησης τίθενται οι κόκκινες γραμμές, οι προϋποθέσεις για την εκδίπλωση της επίθεσης μέσω της αρχής της απόφασης, ικανοποιώντας την αναγκαιότητα του Ισραήλ να έχει πάντα την πρωτοβουλία κινήσεων. Βλ. Kober, A. (2007). *A Paradigm in Crisis ? Israel's Doctrine of Military Decision*, (σ. 189-190). Ανακτήθηκε την 02 Ιαν 23 από: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13537129508719370>

⁷⁹ Η «Πυρηνική επιλογή» του Ισραήλ μπορεί να θεωρηθεί ως ένα «μοναδικό φαινόμενο»: Ως μια εικόνα, παρά ως ένα αποδεδειγμένο γεγονός.

⁸⁰ Για παράδειγμα για τα έτη 2012-2019, το Ισραήλ κατατάσσεται στην 17η θέση στη λίστα του SIPRI με βάση τις στρατιωτικές δαπάνες.

⁸¹ Το Ισραήλ είναι ο μεγαλύτερος αποδέκτης της αμερικανικής εξωτερικής βοήθειας από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Από το 1985, οι Ηνωμένες Πολιτείες ενισχύουν ετησίως το Ισραήλ με περίπου 3 δισεκατομμύρια δολάρια σε επιχορηγήσεις.

δυσανάλογο των όποιων κερδών. Μολονότι η αξιοπιστία του αμυντικού δόγματος του Ισραήλ δεν αμφισβητείται έναντι έτερων κρατικών δρώντων, δοκιμάζεται ως προς την παραγωγή αποτροπής έναντι μη κρατικών δρώντων⁸².

Συμπερασματικά, το Ισραήλ είναι μια μεγάλη περιφερειακή δύναμη, μη αναθεωρητική, που επιθυμεί ενεργητικά, δια της χρήσης ή της απειλής χρήσης βίας, τη διατήρηση του υφιστάμενου status quo και αποτελεί ρυθμιστικό παράγοντα στα δρώμενα της παγκόσμιας διεθνούς σκηνής. Η υψηλή του στρατηγική είναι πολυδιάστατη, ενώ το αμυντικό του δόγμα είναι επιθετικό-αποτρεπτικό.

3.1.3 Τουρκία.

3.1.3.1 Γενικά. Κατά τον Μαραγκουδάκη⁸³:

Η Τουρκία, δεδομένης της ισχύος της,⁸⁴ αντιλαμβανόμενη την σημαντικότητα της γεωγραφικής της θέσης και υπό το βάρος της οθωμανικής της κληρονομιάς, διεκδικεί έναν πρωταγωνιστικό, ηγεμονικό ρόλο στην περιφέρειά της. Μάλιστα, με το AKP στη εξουσία, η Τουρκία αναζητά ένα ρόλο ρυθμιστικό σε παγκόσμιο επίπεδο.

Συνεχίζει ο Μαραγκουδάκης⁸⁵:

Η υψηλή στρατηγική της Τουρκίας πραγματώνεται μέσω της πολιτικής των «μηδενικών προβλημάτων» και της έννοιας του «στρατηγικού βάθους»⁸⁶...Είναι πολυδιάστατη, με την έννοια ότι προσαρμόζεται στις εκάστοτε διεθνείς συγκυρίες, ώστε να προασπίζεται τους υπέρτερους εθνικούς στόχους της και παράγεται μέσω της συνδυασμένης χρήσης της σκληρής και ήπιας ισχύος της⁸⁷.

⁸² Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι, η δυνατότητα εφαρμογής πλήγματος στο εσωτερικό του Ισραήλ με τη χρήση βαλλιστικών πυραύλων από μη κρατικούς δρώντες (Hezbollah, Hamas, Islamic Jihad), συνιστά την «αχίλλειο πτέρνα» του αμυντικού δόγματος του Ισραήλ.

⁸³ Μαραγκουδάκης, Δ, (2013). *Ελλάδα, Τουρκία, Ισραήλ. Τρίγωνο στρατηγικής τριθής και πολιτικών αναταράξεων στη μεταψυχροπολεμική περίοδο* (Μεταπτυχιακή διατριβή). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Ανακτήθηκε την 02 Ιαν 23 από: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15714/6/MaragkoudakisDimitrisMsc2013.pdf>

⁸⁴ Στα πλαίσια του επιθετικού ρεαλισμού, η Ισχύς διακρίνεται σε δυνητική και πραγματική. Η Δυνητική ισχύς ενός κράτους βασίζεται στο μέγεθος του πληθυσμού και το επίπεδο του πλούτου του. Η πραγματική ισχύς συνίσταται κυρίως στο στρατό ξηράς και στις ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις που τον υποστηρίζουν άμεσα. Κεντρικό στοιχείο της στρατιωτικής δύναμης είναι η χερσαία ισχύς. Βλ. Mearsheimer, J. (2011). (σ. 105).

⁸⁵ Μαραγκουδάκης, Δ, (2013). *Ελλάδα, Τουρκία, Ισραήλ. Τρίγωνο στρατηγικής τριθής και πολιτικών αναταράξεων στη μεταψυχροπολεμική περίοδο* (Μεταπτυχιακή διατριβή). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Ανακτήθηκε την 02 Ιαν 23 από: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15714/6/MaragkoudakisDimitrisMsc2013.pdf>

⁸⁶ Linden, R, (2009). *The Sea Change in Turkey's Policies*, στο *Turkey, Its Neighbors and the West*. Washington, DC: The Transatlantic Academy, (σ. 12-13). Ανακτήθηκε την 02 Ιαν 23 από: https://www.bosch-stiftung.de/sites/default/files/publications/pdf_import/Report_TA_GettingtoZeroFINAL.pdf

⁸⁷ Η Τουρκία επιβεβαιώνει τον Ferguson, που βλέπει την ήπια ισχύ ως «...το βελούδινο γάντι που

Η Τουρκία αντιλαμβάνεται τον εαυτό της ως μια ανερχόμενη περιφερειακή και εν δυνάμει παγκόσμια ηγεμονική δύναμη και η άσκηση της υψηλής της στρατηγικής εγείρει ζητήματα ασφάλειας στις άλλες δυνάμεις της περιφέρειας. Με την εφαρμοζόμενη πολιτική μετάπλασης των σχέσεων καλής γειτονίας σε σχέσεις αποκόμισης μέγιστου οφέλους, απειλεί τόσο την ίδια την υπόσταση γειτονικών κρατών, όσο και τις σφαίρες επιρροής ηγεμονικών δυνάμεων της περιφέρειας, η αντίδραση των οποίων δημιουργεί σοβαρά προσκόμματα στις ηγεμονικές αξιώσεις της Τουρκίας.

Παράλληλα, κατά τον Μηνάγια:

...Το αμυντικό δόγμα της Τουρκίας, είναι απόλυτα προσαρμοσμένο, ώστε να εξυπηρετεί τους πολιτικούς της σκοπούς. Οι βασικές αρχές σε στρατηγικό επίπεδο και οι αρχές επιχειρήσεων, προσδίδουν στο τουρκικό αμυντικό δόγμα ένα χαρακτήρα επιθετικό⁸⁸. Προς υποστήριξη των “ζωτικών της συμφερόντων” και της αναθεωρητικής της πολιτικής, αλλά και των ηγεμονικών της αξιώσεων τόσο στη περιφέρειά της, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, η Τουρκία, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία, επιδίδεται σε ένα ξέφρενο εξοπλισμό, ενώ αρωγός στην εξοπλιστική της προσπάθεια είναι η συνεχώς αναπτυσσόμενη αμυντική βιομηχανία⁸⁹.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλους:

...Σχετικά με την αξιοπιστία του αμυντικού δόγματος της Τουρκίας, και ειδικότερα την υλική διάσταση αυτής, αναλογιζόμενοι τη σχετική ισχύ της στο ευρύτερο υποσύστημα, τις σχέσεις αντιπαλότητας με όλες σχεδόν τις δυνάμεις σ’ αυτό, την αμφίβολη οικονομική της προοπτική, σε συνδυασμό με τους μεγαλεπήβολους στόχους που θέτει, διακρίνεται μια ασυνέπεια μεταξύ μέσων και στόχων, που εκ των πραγμάτων, την οδηγεί σε υπερεξάπλωση, «απλώνοντας το χέρι εκεί που δεν φτάνει»⁹⁰. Δεδομένου ότι, για ένα αναθεωρητικό κράτος επιτυχημένη στρατιωτική στρατηγική σημαίνει πως τα απειλούμενα από αυτό κράτη επιλέγουν τη συμμόρφωσή τους στις επεκτατικές του βλέψεις και όχι την αντίσταση, το αμυντικό δόγμα της Τουρκίας, ως προς την ψυχολογική διάστασή του, κρίνεται επιτυχημένο⁹¹. Εντούτοις, η στρατιωτική στρατηγική της Τουρκίας δεν είναι το ίδιο αποτελεσματική έναντι ισχυρών ή αποφασισμένων αντιπάλων, καθώς δεν

συγκαλύπτει το σιδερένιο χέρι». Βλ. Ferguson, N. (2005). *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*, (σ. 24). New York: The Penguin Books.

⁸⁸ Επιθετικά δόγματα είναι αυτά που στοχεύουν στον αφοπλισμό του αντιπάλου, δίδοντας έμφαση στη διεξαγωγή του πρώτου πλήγματος.

⁸⁹ Μηνάγιας, Χ. (2010). *Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, (σ. 200-211). Αθήνα: Τουρίκης.

⁹⁰ Αριστοτέλους, Α. (2011). *Είναι όντως περιφερειακή υπερδύναμη η Τουρκία*; Ανακτήθηκε την 05 Ιαν 23 από: <https://www.kathimerini.com.cy/gr/apopseis/prosopikotites-stin-k/59462/?ctype=ar>

⁹¹ Μέσω απειλών πέτυχε την κατευναστική ελληνική στάση από το 1987 και μετά, ενώ πάλι μέσω απειλών το 1988 πέτυχε την εκδίωξη του Οτσαλάν από την Συρία.

διακινδυνεύει έναν γενικευμένο πόλεμο⁹².

Εν κατακλείδι, η Τουρκία είναι ανερχόμενη περιφερειακή, αναθεωρητική δύναμη, η οποία διεκδικεί το ρόλο του περιφερειακού ηγεμόνα. Προσπαθεί να διευρύνει την επιρροή της σε διεθνές επίπεδο, έχει μια υψηλή στρατηγική πολυδιάστατη και το αμυντικό της δόγμα είναι επιθετικό. Μετά το πραξικόπημα του 2016 το καθεστώς Ερντογάν σταθεροποιήθηκε, ενώ μπορεί να ειπωθεί ότι σημείο καμπής στην εξωτερική πολιτική και την υψηλή στρατηγική της γείτονος αποτελεί το έτος 2018. Μετα τα γεγονότα του 2020 στον Έβρο και την εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού από πλευράς της, εγείρονται νέα ζητήματα ασφαλείας και μπορεί να ειπωθεί ότι η Τουρκία αποτελεί στη διεθνή συνείδηση τον «γεωπολιτικό ταραξία» της ευρύτερης περιοχής.

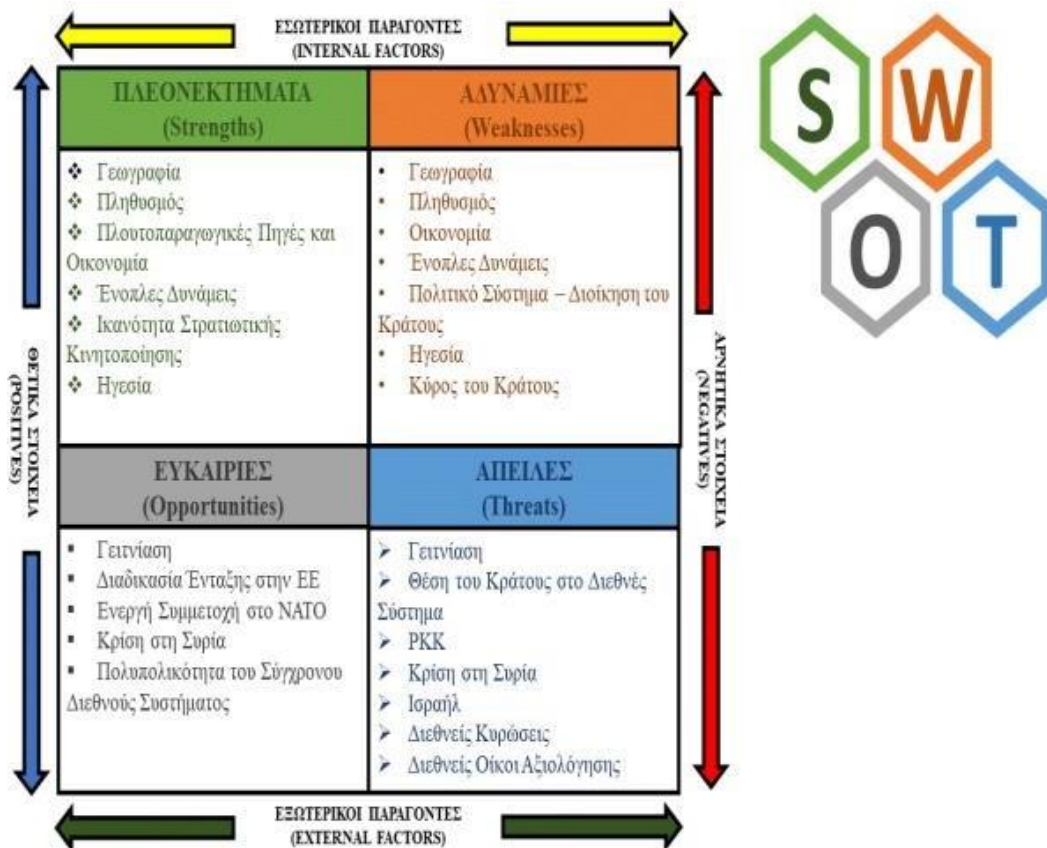
3.1.3.2 Ανάλυση SWOT

Γενικά. Για την περίπτωση της ανάλυσης της Τουρκίας με την μέθοδο SWOT, καθώς επίσης και για τη σύνταξη του παρακάτω σχετικού διαγράμματος χρησιμοποιήθηκαν, πέραν των γενικών στοιχείων που αφορούν στο μοντέλο της ανάλυσης SWOT, στοιχεία και από την διεθνή βιβλιογραφία της Πολιτικής Επιστήμης και των Διεθνών Σχέσεων, όσον αφορά στην έννοια της ισχύος μίας χώρας.

Σε κάθε περίπτωση, η ισχύς, η οποία απορρέει από κάποιους συντελεστές, αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα και την κεντρική έννοια των δύο επιστημών. Αυτοί οι συντελεστές ισχύος, με βάση την ισχύουσα βιβλιογραφία, δύναται να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις (3) βασικές κατηγορίες: στους υλικούς ή αντικειμενικούς συντελεστές (όπως η γεωγραφία, ο πληθυσμός, οι πλουτοπαραγωγικές πηγές και οι Ένοπλες Δυνάμεις), στους λειτουργικούς συντελεστές (όπως το πολιτικό σύστημα, η διοίκηση του κράτους, η στρατιωτική κινητοποίηση και η θέση του κράτους στο διεθνές σύστημα) και στους υποκειμενικούς συντελεστές (όπως η ηγεσία και το κύρος του κράτους).

⁹² Το 1987, η Τουρκία υποχρεώθηκε σε αναδίπλωση, έναντι της σθεναρής ελληνικής στάσης, ενώ το ίδιο συνέβη και όταν εργαλειοποίησε το μεταναστευτικό το 2020 στον Έβρο και το καλοκαίρι του ίδιου έτους.

Εφαρμογή της ανάλυσης SWOT

Διάγραμμα 1: Ανάλυση SWOT της Τουρκίας

Πλεονεκτήματα (Strengths)

Γεωγραφία. Με τον όρο γεωγραφία συναρτάται η έκταση της χώρας, η μορφολογία του εδάφους της, το κλίμα της και η θέση της στο άμεσο περιβάλλον της αλλά και στο ευρύτερο διεθνές σύστημα (γειτνίαση). Η Τουρκία, με σχεδόν έξι (6) φορές μεγαλύτερη έκταση σε σχέση με την Ελλάδα, διαθέτει ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματά της, το στρατηγικό βάθος, το οποίο συνδυαζόμενο και με τις υπόλοιπες δυνατότητες της χώρας, της προσδίδουν σημαντική γεωπολιτική και γεωστρατηγική αξία.

Πληθυσμός. Ο πληθυσμός μίας χώρας είναι ένας από τους πιο σημαντικούς συντελεστές ισχύος, όχι μόνο ποσοτικά αλλά και ποιοτικά. Η Τουρκία διαθέτει πολυάριθμο πληθυσμό, με τις εκτιμήσεις να ανέρχονται σε 84.339.067 άτομα κατά τα μέσα του έτους 2020, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΗΕ. Επίσης, σύμφωνα με προβλέψεις και εκτιμήσεις, μέχρι το 2050, ο πληθυσμός της χώρας αναμένεται να ανέλθει σε 97.139.570 άτομα.

Ο μέσος όρος ηλικίας του πληθυσμού ανέρχεται σε 31,5 έτη, ενώ το μέσο

προσδόκιμο ζωής ανέρχεται σε 78,45 έτη. Εντούτοις, «αν και η Τουρκία εξακολουθεί να διατηρεί έναν νεαρό πληθυσμό, το ποσοστό των ηλικιωμένων συνεχίζει να αυξάνεται», ενώ την ίδια στιγμή οι Κούρδοι αυξάνονται κατά 70% περισσότερο από τους Τούρκους.

Πλουτοπαραγωγικές Πηγές και Οικονομία. Η Τουρκία επιδεικνύει σημαντική πρόοδο και στον τομέα των υποδομών. Διαθέτει σημαντικές υποδομές (όπως αυτοκινητόδρομους, μέσα μαζικής μεταφοράς, σιδηροδρομικό δίκτυο, λιμενικές εγκαταστάσεις, αγωγούς κλπ.), ενώ επιδιώκει συνεχώς τον εκσυγχρονισμό τους. Επίσης, έχει στο έδαφός της σημαντικό και αξιόλογο ορυκτό πλούτο «περιλαμβάνοντας κυρίως βιομηχανικά ορυκτά, πχ. βόριο, αλλά και λιγνίτες, πετρέλαιο σε περιορισμένες ποσότητες, φυσικό αέριο, σιδηρομεταλλεύματα, μεταλλεύματα χρωμίου (χρωμίτες), χαλκού, μόλυβδου, ψευδάργυρου, αντιμόνιου, μαγγάνιου, χρυσού κ.ά.». Ταυτοχρόνως, στον ενεργειακό τομέα, αποτελεί μία από τις σημαντικότερες διαμετακομιστικές χώρες παγκοσμίως και έναν από τους κύριους ενεργειακούς κόμβους ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή. Πέραν αυτών, στον τομέα των μέσων παραγωγής και των παραγόμενων προϊόντων – υπηρεσιών αξιοσημείωτο παράδειγμα αποτελεί ο τομέας της αυτοκινητοβιομηχανίας, που την έχει καταστήσει ως τον 15ο κατασκευαστή αυτοκινήτων παγκοσμίως αλλά και τον μεγαλύτερο εξαγωγέα οχημάτων στην Ευρώπη.

Στο πεδίο της οικονομίας, «η Τουρκία αποτελεί μία από τις πιο ισχυρές δυνάμεις, σε οικονομικό επίπεδο, παγκοσμίως. Η χώρα κατατάσσεται 17η στη σχετική λίστα με τις χώρες που έχουν τα υψηλότερα ονομαστικά ΑΕΠ σε ολόκληρο τον κόσμο», ενώ παρά τις καταγεγραμμένες σημαντικές της τουρκικής λίρας μετά το 2018, ορισμένα στοιχεία της δείχνουν μια απότομη μεταστροφή στην ανάπτυξή της.

Ένοπλες Δυνάμεις. Η καθαρά στρατιωτική ισχύς μίας χώρας εκφράζεται κυρίως από το σύνολο των Ενόπλων Δυνάμεών της, το μέγεθος και η οργάνωση των οποίων την επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό. Η ενεργή δύναμη των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων (ΤΕΔ) ανέρχεται σε περίπου 355.000 άτομα και 407.000 άτομα ως εφεδρεία⁷⁷, ενώ καταλαμβάνουν την 11η θέση ανάμεσα σε 138 χώρες παγκοσμίως στη λίστα του Global Fire Power Index για το έτος 2020. Τέλος, σημαντικό στοιχείο, πέραν των συνεχόμενων εξοπλιστικών της προγραμμάτων για ανανέωση του πολεμικού της υλικού, αποτελεί η εγχώρια αμυντική της βιομηχανία.

Ικανότητα Στρατιωτικής Κινητοποίησης. Με τον συγκεκριμένο συντελεστή ισχύος υποδηλώνεται η επιχειρησιακή διαθεσιμότητα όλου του προσωπικού, μέσων και υλικών, τα οποία δεν αφορούν μόνο στις Ένοπλες Δυνάμεις μίας χώρας αλλά και στον υπόλοιπο κρατικό μηχανισμό στο σύνολό του. Η Τουρκία, από το σύνολο του ανδρικού πληθυσμού της (51,5% του συνολικού πληθυσμού της), έχει διαθέσιμο το 43,3% σε περίπτωση επιστράτευσης.

Ηγεσία. Ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν αποτελεί αδιαμφισβήτητα τον μακροβιότερο ηγέτη, μετά τον Κεμάλ Ατατούρκ, στο πολιτικό σκηνικό της Τουρκίας την τελευταία εικοσαετία. Διετέλεσε Πρωθυπουργός της χώρας αρχικά την περίοδο 2003 – 2014, ενώ τον Αύγουστο του 2014 έγινε ο πρώτος Τούρκος Πρόεδρος, εκλεγμένος από τον λαό, θέση την οποία κατέχει μέχρι και σήμερα. Με την Συνταγματική Αναθεώρηση, ελέω του αποτυχημένου πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου 2016, η θέση του Πρωθυπουργού καταργήθηκε και οι εξουσίες του Προέδρου επεκτάθηκαν. Έτσι, μετά την επανεκλογή του στη θέση του Προέδρου το 2018, ο Ερντογάν έγινε ο απόλυτος κυρίαρχος στο εσωτερικό σκηνικό της χώρας. Παρά τις διακυμάνσεις της δημοτικότητάς του, παραμένει ψηλά σε ποσοστά δημοτικότητας, τόσο εντός όσο και εκτός των τειχών της χώρας (στις χώρες του μουσουλμανικού κόσμου).

Αδυναμίες (Weaknesses)

Γεωγραφία. Η μεγάλη έκταση της Τουρκίας και η δύσκολη μορφολογία του εδάφους της, που είναι σε μεγάλο ποσοστό ορεινή, συνθέτουν μία ογκώδη χερσαία επικράτεια. Επίσης, η Τουρκία, λόγω και της έκτασής της, γειτνιάζει με πολλές χώρες, όπου σχεδόν με όλες είτε είχε ανέκαθεν προβλήματα είτε η ίδια τα δημιουργήσε.

Πληθυσμός. Αν και η Τουρκία αποτελείται από έναν μεγάλο σε αριθμό πληθυσμό και με σημαντικές προοπτικές ανάπτυξής του, εντούτοις το μεγαλύτερο ποσοστό του συνολικού πληθυσμού της είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Ενδεικτικά, «το 63% του πληθυσμού ηλικίας μεταξύ 25 και 64 ετών δεν έχει λάβει ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ μόνο το 18% της ίδιας ηλικιακής ομάδας έχει λάβει κάποιου είδους τριτοβάθμια εκπαίδευση».

Οικονομία. Η Τουρκία είχε ήδη μια προβληματική οικονομία, κυρίως μετά τα γεγονότα του αποτυχημένου πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου 2016. Η συνεχής

υποτίμηση της τουρκικής λίρας προκάλεσε σοβαρές ρωγμές στην τουρκική οικονομία, ενώ η εν εξελίξει πανδημία του κορωνοϊού δείχνει να έχει αρνητικό αντίκτυπο στις προοπτικές ανάπτυξής της.

Ένοπλες Δυνάμεις. Ο επεμβατικός ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων της Τουρκίας στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό της χώρας αποτελούσε ανέκαθεν και συνεχίζει να αποτελεί μελανό σημείο στην πορεία της χώρας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα έξι (6) στρατιωτικά πραξικοπήματα που έχει υποστεί η Τουρκία κατά την περίοδο 1960 μέχρι και σήμερα.

Πολιτικό Σύστημα – Διοίκηση του Κράτους. Το πολιτικό σύστημα της Τουρκίας, αν και φαινομενικά σταθερό λόγω της αδιαμφισβήτητης ηγεσίας του Ερντογάν, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί από απόλυτη εσωτερική γαλήνη και ενότητα των πολιτών της. Οι τεράστιες κοινωνικές ανισότητες του πληθυσμού της και τα υπόλοιπα προβλήματα μπορούν μακροπρόθεσμα να θέσουν σε κίνδυνο το ίδιο το πολιτικό σύστημα που τα δημιούργησε. Επίσης, αν και δημοκρατικό πολιτικό σύστημα, στην πράξη λειτουργεί ως απόλυτα συγκεντρωτικό, λόγω της συσσώρευσης υπερεξουσιών στον Πρόεδρο Ερντογάν, ενώ ο έλεγχος των ΜΜΕ από το πολιτικό σύστημα αποτελεί ένα άλλο στοιχείο που το χαρακτηρίζει. Τέλος, το σύστημα διοίκησης του κράτους στην Τουρκία ταλανίζεται για χρόνια από τα συνεχόμενα φαινόμενα διαφθοράς και την έλλειψη της έννοιας του κράτους δικαίου.

Ηγεσία. Αν και η ηγεσία Ερντογάν προώθησε στον υπέρτατο βαθμό το όραμα της Τουρκίας για την ανάδειξή της σε μία περιφερειακή και όχι μόνο δύναμη, εντούτοις, λόγω της χειραγώγησης και διαμόρφωσης της πολιτικής ατζέντας αλλά και της ολοένα και αυξανόμενης επιθετικής στάσης και προκλητικής ρητορικής που εφαρμόζει, προκαλεί πολλά προβλήματα και δυσχεραίνει την πορεία της χώρας.

Κύρος του Κράτους. Η Τουρκία δεν διαθέτει και την καλύτερη φήμη παγκοσμίως ως χώρα. Η αξία που αποδίδεται παράλληλα στην χώρα για το πώς εκμεταλλεύεται τις ικανότητές της και την ισχύ της δεν βρίσκεται και σε ικανοποιητικό βαθμό. Πολλές ενέργειές της, κυρίως στον τομέα της εξωτερικής της πολιτικής, πλήττουν σε πολύ μεγάλο βαθμό το κύρος της. Επιπλέον, πολλά από τα μέτρα που εφαρμόστηκαν μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016 έπληξαν επίσης κατά πολύ το κύρος της χώρας, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Ευκαιρίες (Opportunities)

Γειτνίαση. Η αποδυνάμωση χωρών που γειτνιάζουν με την Τουρκία ελέω οικονομικής κρίσης, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτό της Ελλάδας, δίνει την ευκαιρία στην Τουρκία να εκμεταλλευτεί το χάσμα που ίσως δημιουργείται για να προωθήσει το όραμά της και της επιδιώξεις της, όπως με το δόγμα «Γαλάζια Πατρίδα». Επίσης, η γειτνίασή της και με κράτη σε κρίση, όπως η Συρία, αποτελούν την ιδανική αφορμή για να εφαρμόσει τα επεκτατικά της σχέδια και πρόσχημα για εξάλειψη απειλών, όπως με την επέμβαση Πηγή Ειρήνης.

Διαδικασία Ένταξης στην Ε.Ε. Η απορρόφηση μεγάλων ποσών χρηματοδοτικών κονδυλίων μέσω του Μηχανισμού Προενταξιακής Βοήθειας (ΜΠΒ) για σημαντικά έργα σε συγκεκριμένους άξονες παρέμβασης, η ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, η ελεύθερη διακίνηση αγαθών μέσω της τελωνειακής ένωσης καθώς επίσης και η ισχυροποίηση της Τουρκίας στα θεσμικά όργανα της Ε.Ε αποτελούν ορισμένες από τις ευκαιρίες που δύναται να εκμεταλλευτεί η χώρα σε ενδεχόμενο ένταξής της. Ενδεικτικά, σημειώνεται ότι την περίοδο 2014 - 2018, η Τουρκία είχε λάβει συνολικά περίπου 3,6 δισ., το 2019 τα χρήματα αυτά μειώθηκαν σημαντικά, ενώ το 2020 περιορίστηκαν μόλις στα 160 εκατομμύρια, ποσό που ισχύει και για το 2021.

Ενεργή Συμμετοχή στο North Atlantic Treaty Organization (NATO). Οι Ένοπλες Δυνάμεις της Τουρκίας αποτελούν την δεύτερη μεγαλύτερη δύναμη στους κόλπους της Συμμαχίας του NATO μετά την Αμερική. Με την συμμετοχή της σε διάφορες επιχειρήσεις της Συμμαχίας αλλά και λόγω της εξέχουσας γεωστρατηγικής της θέσης στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου, η Τουρκία μπορεί να εκμεταλλευτεί στο έπακρο όλα τα θετικά στοιχεία αυτής της δράσης.

Κρίση στη Συρία. Σε αυτό το ασταμάτητο επικίνδυνο «παιχνίδι» της Συριακής σκακιέρας, η Τουρκία τον Οκτώβριο του 2019 εισέβαλε στην ΒΑ Συρία, με το πρόσχημα της δημιουργίας μίας «ζώνης ασφαλείας» στην παραμεθόριο περιοχή της, έναντι των Κουρδικών Δυνάμεων του PYD/YPG και την εκδίωξη αυτών, με την επονομαζόμενη επιχείρηση «Πηγή Ειρήνης». Με αυτόν τον τρόπο εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο το «παράθυρο» ευκαιρίας που της ανοίχτηκε ούτως ώστε να αντιμετωπίσει μία διαχρονική απειλή ασφαλείας της. Παράλληλα, εκμεταλλεύεται

εργαλειοποιώντας το προσφυγικό ζήτημα και χρησιμοποιώντας το ως μοχλό πίεσης προς την Ε.Ε και την Ελλάδα.

Πολυπολικότητα του Σύγχρονου Διεθνούς Συστήματος. Σε αυτό το ασαφές σύγχρονο πολυπολικό διεθνές σύστημα, όπου οι «κλασσικοί παίκτες» {Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ) και Ρωσία} αλλά και άλλοι αναδυόμενοι (όπως η Κίνα) διεκδικούν την μερίδα του λέοντος στη διεθνή σκακιέρα, η Τουρκία επιτυγχάνει να εκμεταλλεύεται στο έπακρο όλες τις ευκαιρίες που τις παρουσιάζονται και να αντλεί συνεχώς από όλους αυτό που η ίδια θεωρεί εποικοδομητικό και καίριο, στην προσπάθειά της για να αναδειχθεί σε απόλυτη περιφερειακή δύναμη και όχι μόνο. Η συνεργασία με τις ΗΠΑ στα πλαίσια του ΝΑΤΟ, η προμήθεια ρωσικών πυραυλικών συστημάτων S – 400, αλλά και η προσπάθεια ενσωμάτωσης της Τουρκίας στους στόχους της Κίνας για την εφαρμογή του «Belt Road Initiative (BRI)» αποτελούν απτά παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο ξεδιπλώνονται οι προθέσεις της Τουρκίας σε πολλά επίπεδα.

Απειλές (Threats)

Γειτνίαση. Όπως ήδη τονίστηκε και στον τομέα των αδυναμιών της χώρας, η Τουρκία γειτνιάζει με πάρα πολλές χώρες με τις οποίες είτε είχε ανέκαθεν προβλήματα είτε η ίδια τα δημιούργησε. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν κυρίως η Ελλάδα, η Κύπρος και η Συρία. Το γεγονός αυτό μπορεί να εξελιχθεί μακροπρόθεσμα σε σοβαρή απειλή, ίσως και για την ίδια την ύπαρξή της.

Θέση του Κράτους στο Διεθνές Σύστημα. Η θέση του κράτους στο διεθνές σύστημα συνίσταται στην στρατηγική, οικονομική και πολιτική του τοποθέτηση σε αυτό και κυρίως εκφράζεται μέσα από την ένταξή του σε διεθνείς οργανισμούς και συμμαχίες. Η συμμετοχή αυτή όμως έχει ως επακόλουθο τις δεσμεύσεις έναντι των υπολοίπων κρατών – μελών, οι οποίες ενδεχομένως να αυξάνονται όσο απαιτητικός και ηγεμονικός είναι ο φορέας. Η Τουρκία ανέκαθεν παρουσίαζε μία δυσκολία στην εκπλήρωση των υποχρεώσεών της έναντι των υπολοίπων, γεγονός που μπορεί να αποδειχθεί τροχοπέδη στην πορεία της χώρας.

ΡΚΚ. Το κουρδικό ζήτημα αποτελεί για την Τουρκία μία από τις μεγαλύτερες απειλές για την εθνική ασφάλεια. Ένας από τους κύριους και διαχρονικούς εκφραστές αυτής της απειλής για την εκάστοτε τουρκική ηγεσία αποτελεί το Κουρδικό Εργατικό Κόμμα (Partîya Karkerên Kurdistanê, ΡΚΚ). Η συνεχής

προσπάθεια των Κούρδων να δημιουργήσουν ένα ενιαίο και ανεξάρτητο σοσιαλιστικό κράτος του Κουρδιστάν αποτελεί «κόκκινο πανί» για την Τουρκία, εκλαμβάνοντάς την ως την κορυφαία απειλή και προσπάθεια διαμελισμού της.

Κρίση στη Συρία. Η πολυετής κρίση στη Συρία και η αντιπαλότητα της Τουρκίας με το καθεστώς Άσαντ, η οποία κορυφώθηκε με την εισβολή τουρκικών στρατευμάτων στα ΝΑ σύνορά της με την Συρία, αποτελεί μία συνεχόμενη απειλή για την Τουρκία και δυσχεραίνει και τις σχέσεις της χώρας με τα υπόλοιπα ενδιαφερόμενα μέρη στην περιοχή (όπως ΗΠΑ και Ρωσία). Επίσης, το προσφυγικό ζήτημα ελέω της Συριακής κρίσης, αν και χρησιμοποιείται από την Τουρκία ως μοχλός πίεσης κυρίως προς την Ε.Ε για να αποκομίσει οφέλη, εντούτοις έχει δυναμική να εξελιχθεί σε δούρειο ίππο τόσο για την εσωτερική της κατάσταση όσο όμως και για την εξωτερική της εικόνα.

Ισραήλ. Την τελευταία δεκαετία έχει επέλθει μία σοβαρή ρήξη στις σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ, με επίκεντρο την εκρηκτική σχέση μεταξύ των δύο ηγετών της. Αυτό καταδεικνύεται και από το γεγονός πως οι πολίτες της Τουρκίας θεωρούν το Ισραήλ ως την δεύτερη μεγαλύτερη απειλή για την χώρα μετά τις ΗΠΑ.

Διεθνείς κυρώσεις. Οι διεθνείς κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στην Τουρκία τόσο από τις ΗΠΑ όσο και από την Ε.Ε, λόγω της αγοράς των ρωσικών πυραυλικών συστημάτων S – 400 και της προκλητικής της συμπεριφοράς στη Συρία, αν και δεν έχουν πλήρως αποτυπωθεί και εφαρμοσθεί, εντούτοις δείχνουν να πλήττουν σημαντικά τόσο την οικονομία της όσο και την διεθνή της εικόνα. Παράλληλα, έχουν επιφέρει καίριο πλήγμα και στον αμυντικό της τομέα, λόγω της αποπομπής της Τουρκίας από το πρόγραμμα απόκτησης των αμερικανικών μαχητικών αεροσκαφών πέμπτης γενιάς F-35.

Διεθνείς οίκοι αξιολόγησης. Η συνεχής υποτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας και του αξιόχρεου της Τουρκίας από τους γνωστούς διεθνείς οίκους αξιολόγησης οδηγεί την οικονομία της χώρας σε μία επικίνδυνη περιδίνηση, γεγονός που μπορεί μακροπρόθεσμα να αποτελέσει σημαντική απειλή, εάν και εφόσον συνεχιστεί.

3.1.4 Κύπρος. Η Κύπρος είναι ο ένας εκ των τεσσάρων απαραίτητων «κρίκων»

της αλυσίδας Ελλάδα - Κύπρος - Τουρκία - Ισραήλ, σε μεγάλο βαθμό αλληλένδετων⁹³. Όπως και στην περίπτωση της Ελλάδας και ξέχωρα από την ελληνοτουρκική αντιπαράθεση, η γεωπολιτική σημασία της είναι μείζονος σημασίας. Η Κύπρος ελέγχει το κρίσιμο εκείνο σημείο της περιοχής ενδιαφέροντος, στο οποίο καταλήγει πλήθος πετρελαϊκών αγωγών και ελέγχει το θαλάσσιο δρόμο, που ξεκινά από τον Περσικό κόλπο, διέρχεται από τη διώρυγα του Σουέζ και καταλήγει στις αγορές της Δύσης. Επιπλέον, ο εναέριος χώρος μεταξύ της απόληξης του Ακρωτηρίου του Αγ. Ανδρέα και της Λαοδικείας, πλάτους 100 χιλιομέτρων, μπορεί να ελεγχθεί απόλυτα από αεροπορικές δυνάμεις εδρεύουσες στη Μεγαλόνησο.

Επίσης, η ύπαρξη υδρογονανθράκων στα θαλάσσια ύδατα μεταξύ Ισραήλ και Κύπρου έχει μετατρέψει την εν λόγω περιοχή σε ενεργειακό κόμβο υψίστης σημασίας. Η Κυπριακή Α.Ο.Ζ. αποτελεί ένα από τα βασικότερα θέματα της επικαιρότητας των τελευταίων ετών και είναι ο βασικός λόγος της συνημμένης ισχυρής συμμαχίας με το Ισραήλ. Τα συμφέροντα των δύο χωρών ταυτίζονται, κάτι που έχει συμπαρασύρει και το ενδιαφέρον των Η.Π.Α. για την περιοχή. Το ενεργειακό είναι εξάλλου η κυριότερη αιτία για την ανάδειξη του γεωπολιτικού άξονα Αθήνας - Λευκωσίας - Τελ Αβίβ.

Ομοίως με την Ελλάδα, η Μεγαλόνησος διαδραματίζει το ρόλο του «μικρού κράτους» υποδειγματικά. Το ενδιαφέρον της εστιάζεται στο χώρο της ΝΑ Μεσογείου και του ελλαδικού χώρου. Συμμετέχει σε πολλούς διεθνείς οργανισμούς και στην Ε.Ε. Είναι μια μικρή, μη αναθεωρητική δύναμη, με αμυντικό-αποτρεπτικό δόγμα, με κρίσιμα ζητήματα ασφαλείας, εξαιτίας της κατοχής του 37% του εδάφους της από την Τουρκία. Επιδιώκει μια δίκαιη λύση του «κυπριακού ζητήματος» στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου. Εάν βρεθεί λύση στο φλέγον αυτό ζήτημα, τότε σε κάθε περίπτωση θα ωφεληθεί και το Ισραήλ. Πιο συγκεκριμένα, η επίλυση του «Κυπριακού» θα αποδέσμευε σε πρώτη φάση την Ελλάδα και την Κύπρο από την αραβική επιρροή, αφού δε θα υφίστατο πλέον η ανάγκη στήριξης των ελληνικών θέσεων στα διεθνή fora από τα αραβικά κράτη⁹⁴. Αντίστοιχα, η Τουρκία, στην περιοχή της

⁹³ Μάζης, Ι. (2009). *Η Γεωπολιτική τον 21ο Αιώνα. Γεωπολιτική της Τουρκίας, του διπόλου Ελλάδος - Κύπρου, Τουρκικός νεο-οθωμανισμός και ο Αχμέτ Νταβούτογλου*. Αμυντική Επιθεώρηση Νο 77, (σ. 33).

⁹⁴ Inbar E., & Sandler S. (2001). *The Importance of Cyprus*, Middle East Quarterly, (σ. 51-58). Vol. 8, No. 2.

νοτιοανατολικής Μεσογείου, θα έστρεφε το ενδιαφέρον της προς τα κράτη της Μέσης Ανατολής, που συνιστούν απειλή για την εθνική της ασφάλεια. Εκ των κρατών αυτών είναι η Συρία, το Ιράκ και το Ιράν, κράτη εχθρικής διακείμενα και προς το Ισραήλ. Παράλληλα, η Κύπρος αποτελεί πυλώνα σταθερότητας στον ευρύτερο χώρο της ΝΑ Μεσογείου και τα τελευταία χρόνια έχει προχωρήσει στη σύναψη σημαντικών συμμαχιών.

Σελίδα σκόπιμα κενή

Κεφάλαιο τέταρτο

Ιστορικό Πλαίσιο Σχέσεων Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ και Τουρκίας – Ισραήλ

4.1 Ιστορικό Πλαίσιο Σχέσεων Ελλάδας-Ισραήλ

Η Ελλάδα και το Ισραήλ, παραδοσιακά είχαν σχέσεις που χαρακτηρίζονται είτε ουδέτερες, είτε εχθρικές. Από τη ίδρυση του Ισραηλινού κράτους το 1948 μέχρι το 1990, η Ελλάδα είχε αναγνωρίσει το Ισραήλ μόνο «de facto»⁹⁵ και όχι «de jure»⁹⁶, ενώ η εκπροσώπηση της γινόταν μέσω μόνιμου αντιπροσώπου στο Τελ Αβίβ. Η Ελλάδα ακολουθούσε μια πολιτική προμελετημένης αδράνειας. Δίνοντας μεγαλύτερη σημασία στην επιρροή του αραβικού κόσμου πάνω στα εθνικά συμφέροντα (ομογένεια, κυπριακό), δεν επεδιώχθηκε η προσέγγιση με το Ισραήλ, καθώς οι σχέσεις μαζί του θεωρήθηκαν επιζήμιες. Όμως, και η στάση του Ισραήλ χαρακτηριζόταν από καχυποψία απέναντι στην Ελλάδα⁹⁷.

Οι λόγοι που οι σχέσεις των δύο χωρών δεν είχαν αναπτυχθεί ήταν κατά βάση η ευνοϊκή προς τα αραβικά κράτη στάση της Ελλάδας στο παλαιστινιακό ζήτημα, αλλά και η εχθρική στάση του Ισραήλ κατά την εισβολή των Τούρκων στην Β. Κύπρο. Η Ελλάδα, πρόβαλε ως λόγο για την αρνητική στάση της προς το Ισραήλ τη συσχέτιση της τουρκικής κατοχής στην Κύπρο, με την ισραηλινή κατοχή της δυτικής όχθης.

Οι σχέσεις των δύο χωρών βελτιώθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του '80. Το 1987, ο έλληνας υπουργός εξωτερικών Παπούλιας επισκέφτηκε το Ισραήλ, με σκοπό την προετοιμασία της de jure αναγνώρισης του ως κράτος και την βελτίωση των ελληνοισραηλινών σχέσεων. Η αναγνώριση αυτή τελικά πραγματοποιήθηκε στις 21 Μαΐου 1990, επί κυβέρνησης Μητσοτάκη, ενώ το 1994 υπογράφηκε μεταξύ των δύο χωρών πρωτόκολλο συνεργασίας σε θέματα κοινών στρατιωτικών ασκήσεων, ανταλλαγή τεχνογνωσίας κ.λ.π.⁹⁸.

Τα τελευταία χρόνια, οι σχέσεις των δύο κρατών παρουσίασαν σημαντική βελτίωση, με σημείο ορόσημο την πρώτη επίσκεψη το 2010 του Έλληνα πρωθυπουργού στην Ιερουσαλήμ και ακολούθως του Ισραηλινού πρωθυπουργού

⁹⁵ Εκ των γεγονότων ή εκ των πραγμάτων.

⁹⁶ Εκ του νόμου ή εκ του δικαίου.

⁹⁷ Kis.gr. (2021, Απρίλιος 03). *Ελλάδα - Ισραήλ: Από την αδιαφορία στη συνεργασία*. Ανακτήθηκε την 05 Ιαν 23 από: https://kis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=676:2011-12-20-07-49-43&catid=98:2009-06-04-07-05-52&Itemid=36

⁹⁸ Ibid.

στην Αθήνα. Με τις συναντήσεις αυτές τέθηκαν οι βάσεις για την ελληνοισραηλινή φιλία-συμμαχία και την περαιτέρω αναβάθμιση της συνεργασίας σε διάφορους τομείς.

Το 2012, κατά την επίσκεψη του Ισραηλινού υπουργού άμυνας στην Ελλάδα, επισφραγίστηκε η συνεργασία των δύο χωρών σε στρατιωτικό επίπεδο, ενώ ο έλληνας ομόλογός του μνημόνευσε τη σημασία της συνεργασίας των δύο χωρών για τη διατήρηση της ασφάλειας και της ειρήνης στον χώρο της Ανατ. Μεσογείου.

Τον Απρίλιο του 2015 σε δεξίωση που παρέθεσε η ισραηλινή πρεσβεία στο Μέγαρο Μουσικής, στην Αθήνα για την 67^η ημέρα ανεξαρτησίας του Ισραήλ, ο αντιπρόεδρος της ελληνικής κυβέρνησης, αλλά και η πρέσβειρα του Ισραήλ, τόνισαν τη σημασία των ελληνοισραηλινών σχέσεων και την προσπάθεια εμβάθυνσης τους⁹⁹.

Επιπρόσθετα η Ελλάδα, ενδιαφέρθηκε για τα ισραηλινά «μη επανδρωμένα αεροσκάφη επιτήρησης HERON»¹⁰⁰, για τα οποία μάλιστα το 2020, υπογράφηκε σύμβαση χρονομίσθωσης με την Ισραηλινή Αεροδιαστημική Βιομηχανία¹⁰¹, ενώ το Ισραήλ επέδειξε ενδιαφέρον για την «ελληνική αμυντική βιομηχανία» («ΕΛΒΟ»), όπου το 2021 ολοκληρώθηκε η υπογραφή συμβάσεων και η οικονομική συναλλαγή μεταβίβασής της σε ισραηλινές βιομηχανίες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας¹⁰².

Σε επίπεδο αμυντικής συνεργασίας, πραγματοποιήθηκε το 2020 τριμερής συνάντηση Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ με σκοπό να επιβεβαιωθεί η ενδυνάμωση των συνεργασιών των τριών κρατών στην οικονομία και την ενέργεια, αλλά και η σύμπνοια σχετικά με τις εξελίξεις στον χώρο της Μέσης Ανατολής και της Αν. Μεσογείου. Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιούνται συχνά μεγάλης κλίμακας

⁹⁹ Embassies.gov.il. (2021, Μάρτιος 12). *Σχέσεις Ισραήλ - Ελλάδας*. Ανακτήθηκε την 05 Ιαν 23 από: <https://embassies.gov.il/athens/Relations/Pages/%CE%A3%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%99%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%AE%CE%BB--%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82.aspx>

¹⁰⁰ Μη επανδρωμένα αεροσκάφη [drones (UAV)] για επιτήρηση των συνόρων και για την ενίσχυση αμυντικής ικανότητας.

¹⁰¹ Defencereview.gr. (2020, Ιούλιος 07). *Τα UAV Heron στην Ελλάδα, εγκρίθηκε από τη Βουλή η ελληνοϊσραηλινή αμυντική συνεργασία*. Ανακτήθηκε την 05 Ιαν 23 από: <https://defencereview.gr/ta-uav-heron-stin-ellada-egkrithike-apo-ti-voyl/>

¹⁰² Μπέλλος, Η. (2021, Φεβρουάριος, 13). *Με 21% το ελληνικό Δημόσιο στη νέα ΕΛΒΟ*. Ανακτήθηκε την 05 Ιαν 23 από: <https://www.kathimerini.gr/economy/561263011/me-21-to-elliniko-02dimosio-sti-ne-elvo/>

αεροναυτικές ασκήσεις, με τη συμμετοχή ελληνικών-κυπριακών και ισραηλινών δυνάμεων.

Εν ολίγοις, οι σχέσεις της Ελλάδας με το Ισραήλ από το 2010 και μετά διάγουν την καλύτερή τους περίοδο, με τις δύο χώρες να έχουν αναπτύξει μια πολυεπίπεδη και πολυδιάστατη σχέση συνεργασίας σε ένα σύνολο τομέα όπως το εμπόριο, οι νέες τεχνολογίες και η ασφάλεια-άμυνα. Ιδιαίτερα στον αμυντικό τομέα η συνεργασία συνεχώς αναβαθμίζεται μέσω κοινών στρατιωτικών ασκήσεων, συμφωνιών εξοπλιστικών προγραμμάτων και δημιουργίας συναντίληψης σε ζητήματα του τομέα αυτού¹⁰³. Η ενεργειακή επίσης συνεργασία είναι έντονη, αφού το Ισραήλ θεωρεί κομβική την συμμετοχή της Ελλάδας στην μεταφορά του ενεργειακού αποθέματος φυσικού αερίου του Ισραήλ στην Ευρώπη.

4.2 Ιστορικό Πλαίσιο Σχέσεων Κύπρου-Ισραήλ

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της πρεσβείας της Κυπριακής Δημοκρατίας στο Ισραήλ:

...Οι σχέσεις μεταξύ Ισραήλ και Κύπρου έχουν πανάρχαιες ρίζες. Κατά την ελληνιστική περίοδο έλαβε χώρα η εγκατάσταση των πρώτων εβραίων στην Κύπρο, οι οποίοι βρίσκονταν στο νησί έως και τη ρωμαϊκή εποχή. Η αμέσως επόμενη περίοδος που η Κύπρος δέχθηκε μαζική εγκατάσταση εβραίων στο εσωτερικό της ήταν η οθωμανική, όταν έγινε η εκδίωξή τους από την Ισπανία το 1492, με αποτέλεσμα να συρρέουν στις χώρες της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Στα τέλη του 19ου μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα, υπήρξαν προσπάθειες να συσταθούν εβραϊκές αγροτικές κοινότητες στην Κύπρο, γεγονός που προκάλεσε νέα επαφή μεταξύ των δύο λαών¹⁰⁴.

Με την κήρυξη της ανεξαρτησίας της Κύπρου το 1960, οι δύο χώρες προχώρησαν στην εγκαθίδρυση διπλωματικών σχέσεων. Από τότε το Ισραήλ άρχισε να αναζητά στρατηγικούς συμμάχους στην περιοχή, δεδομένου ότι η Κύπρος ήταν το μόνο μη εχθρικό κράτος, με το οποίο είχε θαλάσσια και εναέρια σύνορα.

Η Κύπρος στις σχέσεις της με το Ισραήλ από συστάσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας, το 1960 και μέχρι το 1993, ακολουθούσε μια πολιτική ψυχρότητας και προμελετημένης αδράνειας, καθώς οι σχέσεις μαζί του θεωρούνταν επιζήμιες. Η επιρροή του αραβικού κόσμου πάνω στα εθνικά συμφέροντα και ο παραλληλισμός

¹⁰³ Litsas S., & Tziampiris A. (2018), (σ. 112).

¹⁰⁴ Πρεσβεία Κύπρου στο Τελ Αβίβ. *Σχέσεις Κύπρου-Ισραήλ*. Ανακτήθηκε την 9 Ιαν 23 από: http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassy_telaviv.nsf/DMLbilateral_gr/DMLbilateral_gr?OpenDocument

της τουρκικής εισβολής με το παλαιστινιακό, αποτέλεσαν στοιχεία κομβικής σημασίας στην ψυχρή προσέγγιση με το Ισραήλ¹⁰⁵.

Τα τελευταία χρόνια, οι σχέσεις των δύο χωρών διάγουν μια περίοδο άνθησης, λόγω της καλής γειτονίας, αλλά των οικονομικών τους συμφερόντων. Κύριος λόγος είναι η ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου στα θαλάσσια υπεδάφη της Κύπρου και του Ισραήλ, αλλά και η αναζήτηση συμμάχων για την διατήρηση της ασφάλειας και της σταθερότητας στην περιοχή.

Στα τέλη του 2010, Κύπρος και Ισραήλ προχώρησαν σε συμφωνία οριοθέτησης των ΑΟΖ τους, η οποία έθεσε τις βάσεις για μελλοντική πιθανότητα συνεκμετάλλευσης των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων τους. Η υπογραφή της συμφωνίας, προκάλεσε τον εκνευρισμό της Τουρκίας. Σε επίσκεψη που πραγματοποίησε ο Πρόεδρος της Κύπρου στο Ισραήλ¹⁰⁶, έστειλε «ένα σαφέστατο μήνυμα προς την Τουρκία, ότι η Κύπρος και το Ισραήλ θα συνεργαστούν για να καταφέρουν να αποκλείσουν αποσταθεροποιητικές ενέργειες, που δεν θα επιτρέψουν την ομαλή εξόρυξη των υδρογονανθράκων της Ανατ. Μεσογείου»¹⁰⁷.

Το 2020, πραγματοποιήθηκαν τριμερείς συναντήσεις μεταξύ Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ. Στο επίκεντρο των συνομιλιών βρέθηκαν ζητήματα συνεργασίας σε πολλούς τομείς, κυρίως σε αυτούς της οικονομίας και της ενέργειας, αλλά και οι εξελίξεις στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Αν. Μεσογείου¹⁰⁸, ενώ υπεγράφη πρόγραμμα τριμερούς στρατιωτικής συνεργασίας για το 2021, το οποίο αναβαθμίζει τη στρατιωτική συνεργασία μεταξύ των ΕΔ, με διεξαγωγή κοινών ασκήσεων και

¹⁰⁵ Οι μοναδικοί τομείς που υπήρξε κάποιας μορφής συνεργασία μέχρι το 1993, ήταν οι τομείς του τουρισμού (προσκηρυματικός τουρισμός προς του Αγίου Τόπου) και οι νέες τεχνικές στη γεωργία και την αλιεία. Μετά το 1993, υπήρξε μια περιορισμένη προσέγγιση, κυρίως στους τομείς των θαλασσιών και αεροπορικών μεταφορών, των επικοινωνιών, της υγείας και του τουρισμού, όμως δεν εξέλειψε η καχυποψία σε θέματα, κυρίως εθνικής άμυνας και ασφάλειας.

¹⁰⁶ Πραγματοποιήθηκαν ανταλλαγές επισκέψεων υψηλού επιπέδου, το 2011-2012.

¹⁰⁷ Λυγερός, Σ. (2010, Δεκέμβριος, 26). *Νέες ισορροπίες με τη συμφωνία Κύπρου-Ισραήλ*. Ανακτήθηκε την 9 Ιαν 23 από: <https://www.kathimerini.gr/society/414183/nees%02isorropies-me-ti-symfonia-kyproy-israil/>

¹⁰⁸ Cnn.gr. (2020, Οκτώβριος, 27). *Μήνυμα Ελλάδας - Κύπρου - Ισραήλ στην Τουρκία: Έτοιμοι για κοινές απαντήσεις στις προκλήσεις*. Ανακτήθηκε την 9 Ιαν 23 από: <https://www.cnn.gr/politiki/story/240177/koines-diloseis-ton-ypex-meta-tin-trimeri-synantisi-elladas-kyproy-israil>

επιχειρησιακών δραστηριοτήτων¹⁰⁹.

4.3 Ιστορικό Πλαίσιο Σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ

Σε αντίθεση με τις σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ, οι σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ ήταν εκ διαμέτρου αντίθετες. Λόγω των κοινών στρατηγικών επιδιώξεων που είχαν στην περιοχή και με τη στήριξη των ΗΠΑ, οι σχέσεις αυτών των δύο χωρών υπήρξαν

ιδιαίτερα στενές κατά τη δεκαετία του 1990. Κύριος σκοπός αυτής της στενής συνεργασίας ήταν οι κοινές απειλές που αντιμετώπιζαν, όπως από τη Συρία, το Ιράκ και το Ιράν. Μέσω της συνεργασίας των δύο χωρών, υπήρχε μία εξισορρόπηση των δυνάμεων στην περιοχή, η οποία διασφάλιζε σε μεγάλο βαθμό την ασφάλεια τους¹¹⁰.

Το κλίμα μεταξύ των δύο χωρών, άρχισε να αλλάζει μετά το 2000 και την υιοθέτηση της πολιτικής «μηδενικών προβλημάτων»¹¹¹ με τους γείτονες, από την κυβέρνηση Ερντογάν. Η πολιτική αυτή μείωσε την επιρροή του στρατού στη χάραξη πολιτικής, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα και την αλλαγή στάσης ως προς το Ισραήλ, καθώς ο στρατός στην Τουρκία παραδοσιακά προωθούσε αυτή τη συμμαχία.

Επιπρόσθετα, και σύμφωνα με την Προδρομίδου:

Η Τουρκία υιοθέτησε ως στρατηγικό στόχο, να αναδειχθεί ως βασική περιφερειακή δύναμη στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, εκμεταλλευόμενη μία σειρά γεγονότων που συνέβησαν μετά το 2000, όπως οι επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ, ο πόλεμος στο Ιράκ το 2003 και Αραβική Άνοιξη¹¹².

¹⁰⁹ iefimerida.gr. (2020, Σεπτέμβριος, 08). Υπεγράφη το πρόγραμμα τριμερούς στρατιωτικής συνεργασίας Ελλάδα-Κύπρου-Ισραήλ. Ανακτήθηκε την 9 Ιαν 23 από: <https://www.iefimerida.gr/ellada/trimeris-stratitiki-synergasias-elladas-kyproy-israil>

¹¹⁰ Παναγιωτίδης, Ν. (2013). *Η ενεργειακή συνεργασία Κύπρου – Ισραήλ και το νέο γεωπολιτικό περιβάλλον στην Ανατολική Μεσόγειο*. Εθνική Φρουρά και Ιστορία, (σ. 73-74).

¹¹¹ Υιοθετώντας μια επιθετική πολιτική ο Νταβούτογλου είχε προτάξει το δόγμα των μηδενικών προβλημάτων με τις γειτονικές χώρες, λέγοντας μάλιστα ότι στόχος του ήταν να αναβιώσει το επιτυχημένο μοντέλο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, προκειμένου η Ανατολική Μεσόγειος (και η Τουρκία) να αποκτήσει ένα νέο ηγετικό ρόλο.

¹¹² Προδρομίδου, Α. (2013). *Η ενίσχυση των σχέσεων σε θέματα Ασφάλειας μεταξύ των κρατών στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου*, (σ. 109-111). Ινστιτούτο Έρευνας και Κατάρτισης Ευρωπαϊκών Θεμάτων. Ανακτήθηκε την 12 Ιαν 23 από: <https://www.academia.edu/3648865/%CE%97%CE%B5%CE%BD%CE%AF%CF%83%CF%87%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%84%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD%CF%83%CE%B5%CE%B8%CE%AD%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B1%CF%83%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BE%CF%8D%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CF%8E%CE%BD%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%BD%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BF%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%>

Οι τουρκοισραηλινές σχέσεις ξεκίνησαν να χειροτερεύουν μετά την σκληρή κριτική που δέχθηκε το Ισραήλ από την Τουρκία για την «επιχείρηση Cast Lead»¹¹³ («Συμπαγές Μολύβι»), τον Δεκέμβριο του 2008, κατά την διάρκεια της οποίας το Ισραήλ επιτέθηκε στη Λωρίδα της Γάζας, προκειμένου να σταματήσει τις πυραυλικές επιθέσεις της Χαμάς εναντίον τους¹¹⁴. Ένα ακόμα σημαντικό επεισόδιο στις σχέσεις των δύο κρατών πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2009 στο Νταβός της Ελβετίας, κατά τη διεξαγωγή της συνεδρίασης του παγκόσμιου οικονομικού φόρουμ¹¹⁵.

Επιπλέον, τον Οκτώβριο του 2017 ο Ερντογάν ισχυρίστηκε πως η Mossad¹¹⁶ βρισκόταν πίσω από το δημοψήφισμα στο ιρακινό Κουρδιστάν, που είχε πραγματοποιηθεί τον προηγούμενο μήνα, κατηγορώντας για πολλοστή φορά το Ισραήλ για συνεργασία με τους Κούρδους, σε βάρος της Τουρκίας¹¹⁷.

Η Τουρκία γενικότερα, εκμεταλλεύτηκε πολιτικά τη ρήξη με το Ισραήλ, με σκοπό

[BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82 %CE%9C%CE%B5%CF%83%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85](#)

¹¹³ Ξεκίνησε στις 27 Δεκ 08, όταν το Ισραήλ πραγματοποίησε ρίψεις πυραύλων και όλμων σε μια σειρά χτυπημάτων από αέρος, εναντίον στόχων της Λωρίδας της Γάζας. Ο συνεχιζόμενος βομβαρδισμός ακολουθήθηκε μετά τις 3 Ιαν 09 από χερσαίες επιχειρήσεις.

¹¹⁴ Idf.il. (2017, October 30). *Operation Cast Lead*. Ανακτήθηκε την 12 Ιαν 23 από: <https://www.idf.il/en/mini-sites/wars-and-operations/operation-cast-lead/>

¹¹⁵ Στο συνέδριο αυτό ο τούρκος πρωθυπουργός, φώναξε προς τον Ισραηλινό πρόεδρο Σιμόν Πέρες: «εσείς ξέρετε πώς να σκοτώνετε», αναφερόμενος στην επίθεση του Ισραήλ στη Λωρίδα της Γάζας, έπειτα γύρισε προς το ακροατήριο και τόνισε ότι «το να χειροκροτεί κανείς τη δολοφονία παιδιών συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας». Στη συνέντευξη τύπου που ακολούθησε ο Τούρκος πρωθυπουργός εξήγησε ότι «η ομιλία μου δεν στρεφόταν εναντίον του ισραηλινού λαού, του προέδρου κ. Πέρες ή του λαού των Εβραίων. Αντιθέτως μάλιστα και στις δύο εκδηλώσεις χαρακτήρισα τον αντισημιτισμό έγκλημα κατά της ανθρωπότητας». Βλ. Συμεωνίδης, Κ. (2009, Ιανουάριος 30). *Θερμό επεισόδιο Τουρκίας – Ισραήλ στο Νταβός*. Ανακτήθηκε την 12 Ιαν 23 από: <https://www.dw.com/el/%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%BC%CF%8C-%CE%B5%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%83%CF%8C%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B9%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%AE%CE%BB-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B2%CF%8C%CF%82/a-3989955>

¹¹⁶ Αναφέρεται επισήμως ως ινστιτούτο πληροφοριών και ειδικών αποστολών. Είναι η κύρια οργάνωση συγκέντρωσης και ανάλυσης πληροφοριών του Ισραήλ. Επίσης, έχει παραστρατιωτικές και αντιτρομοκρατικές αρμοδιότητες.

¹¹⁷ Χουλιαράς, Γ. (2020, Ιούλιος 09). *Η διαχρονική συμμαχία Ισραήλ και Κούρδων*. Ανακτήθηκε την 15 Ιαν 23 από: <https://www.offlinepost.gr/2020/07/09/%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%87%CE%AF%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%AE%CE%BB-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CF%81/>

τη μετατροπή της σε βασικό περιφερειακό δρώντα της περιοχής, καθώς και να ηγηθεί του σουνιτικού¹¹⁸ αραβομουσουλμανικού κόσμου, ενώ η στάση των ΗΠΑ ήταν ξεκάθαρα αρνητική απέναντι σε αυτές τις εξελίξεις και τις στρατηγικές βλέψεις της Τουρκίας.

¹¹⁸ Ο Σουνιτισμός είναι ένας από τους δύο κύριους κλάδους του Ισλάμ. Δίνουν έμφαση στην σούνα (παράδοση) του προφήτη Μωάμεθ. Ορισμένες φορές οι σουνίτες μουσουλμάνοι αναφέρονται ως «ορθόδοξοι». Είναι το πολυπληθέστερο από τα δύο κύρια ισλαμικά δόγματα.

Σελίδα σκόπιμα κενή

Κεφάλαιο πέμπτο

Η Προσέγγιση Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ

5.1 Προσέγγιση Ελλάδας και Κύπρου με το Ισραήλ - Λόγοι Προσέγγισης

Η προσέγγιση που έλαβε χώρα τα τελευταία χρόνια μεταξύ της Ελλάδας και της Κύπρου με το Ισραήλ ήταν η συνισταμένη τριών καθοριστικών γεγονότων που έγιναν στην περιοχή:

1ον: Σημαντικότερο γεγονός ήταν η σταδιακή, αλλά ταχύτατη επιδείνωση στις σχέσεις της Τουρκίας και του Ισραήλ, λόγω των ηγεμονικών¹¹⁹ νέοοθωμανικών οραματισμών της Άγκυρας.

2ον: Η ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου και ιδιαίτερα στις θαλάσσιες περιοχές του Ισραήλ και της Κύπρου, έδωσε σημαντική ώθηση στις ελληνοϊσραηλινές σχέσεις και δημιούργησε τις προϋποθέσεις συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας-Κύπρου και Ισραήλ, με βάση το σημαντικότερο γεωπολιτικό και γεωοικονομικό στοιχείο του ελέγχου της παραγωγής και διακίνησης των ενεργειακών πηγών.

3ον: Η απομόνωση του Ισραήλ, σε συνδυασμό με την αστάθεια που επικρατεί στην περιοχή, λόγω των επιπτώσεων της Αραβικής Άνοιξης, λειτούργησαν υποβοηθητικά στη συνεργασία Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ.

Η απρόβλεπτη ρήξη της Τουρκίας με το Ισραήλ, μετά το επεισόδιο του Μαβί Μαρμαρά, τον Μάιο του 2010, ανέδειξε για ακόμη μια φορά την αλληλεξάρτηση που υπάρχει μεταξύ των τουρκοϊσραηλινών και ελληνοϊσραηλινών σχέσεων. Η ψυχρότητα που προέκυψε ανάμεσα στην Τουρκία και το Ισραήλ δημιούργησε την ευκαιρία προσέγγισης δύο χωρών, που όχι μόνο δεν έχουν σημαντικές διαφορές, αλλά αντιθέτως έχουν αρκετά κοινά συμφέροντα¹²⁰.

¹¹⁹ Ηγεμονισμός ορίζεται ως η προσπάθεια ενός ισχυρού κράτους να επιφέρει διεθνείς αλλαγές που αναιρούν τις υψηλές αρχές του διεθνούς δικαίου περί διακρατικής ισοτιμίας, μη επέμβασης και εσωτερικής-εξωτερικής κυριαρχίας. Η διεθνής αλλαγή αφορά ένα ευρύ φάσμα ζητημάτων, όπως μεταξύ άλλων αλλαγή συνόρων, μετακινήσεις πληθυσμών, επηρεασμός ή και πλήρης έλεγχος της πολιτικής διακυβέρνησης ενός ανεξάρτητου κράτους, δημιουργία ζωνών επιρροής με την υποδαύλιση περιφερειακών διενέξεων, δημιουργία τεχνητών ευνοϊκών όρων εμπορίου εις βάρος λιγότερο ισχυρών κρατών και καταχρηστικός έλεγχος των πλουτοπαραγωγικών τους πόρων. Βλ. Ήφαιστος, Π. (2013). *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*, (σ. 231). Αθήνα: Ποιότητα.

¹²⁰ Ένας σημαντικός παράγοντας που δεν ευνοούσε στο παρελθόν μία προσέγγιση μεταξύ της Ελλάδας, και κατ' επέκταση της Κύπρου, με το Ισραήλ ήταν ο όρος της αμοιβαιότητας που απαιτούσε η Τουρκία

Το επεισόδιο αυτό φανέρωσε στους ισραηλινούς την επιθετική στάση της Τουρκίας έναντι του Ισραήλ και τις ηγεμονικές πανισλαμικές θεωρήσεις, που ο Αχμέτ Νταβούτογλου σχεδίασε στην πράξη. Αυτό ήταν αρκετό για να φέρει το Ισραήλ πλησιέστερα στην Κύπρο και την Ελλάδα, υπό το πρίσμα αυτού που στο έργο του Kautilya διατυπώνεται γλαφυρά και αποτελεί αρχή των διεθνών σχέσεων: «Ο εχθρός του εχθρού είναι φίλος»¹²¹.

Επομένως, οι ραγδαίες μεταβολές που έχει υποστεί τα τελευταία χρόνια το εγγύς γεωπολιτικό¹²² περιβάλλον οδήγησαν στην προσέγγιση του ισραηλινής πλευράς με την Κύπρο και την Ελλάδα και στην πραγματοποίηση μιας αξιόλογης συνεργασίας, αρχομένης από τον τομέα της ενέργειας και με αφετηρία τον τομέα της ενέργειας και διευρυνόμενης σε όλα τα επίπεδα, από την άμυνα μέχρι τον πολιτισμό.

Το Ισραήλ, μετά την κατάρρευση της στρατηγικής του συνεργασίας με την Τουρκία επιχειρεί, σύμφωνα με τον Μάζη, «γεωστρατηγικό¹²³ άνοιγμα¹²⁴ προς την Κύπρο και την Ελλάδα. Οι χώρες αυτές, από κοινού, μπορούν να προσφέρουν στο Ισραήλ διέξοδο από το μόνιμο μειονέκτημα που του επιβάλλει η έλλειψη στρατηγικού βάθους». Ο Μάζης υποστηρίζει επίσης, ότι «προσφέρουν ακόμη ένα

από το Τελ Αβίβ για να υπάρχει αγαστή στρατηγική συμμαχία μεταξύ τους. Με άλλα λόγια, η Τουρκία δεν επέτρεπε στο Ισραήλ να προχωρήσει σε κινήσεις συνεργασίας με τους Έλληνες, οι οποίες θα αύξαναν τους εθνικούς συντελεστές ισχύος της Ελλάδας, χώρα την οποία οι Τούρκοι αντιμετωπίζουν ως ιστορικό και μόνιμο εχθρό.

¹²¹ Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, (σ. 97). Αθήνα: Ποιότητα.

¹²² Η γεωπολιτική είναι η μελέτη των επιδράσεων της γεωγραφίας (ανθρώπινης και φυσικής) στις διεθνείς σχέσεις και στη διεθνή πολιτική. Η γεωπολιτική, ως μια θεωρία χωρικών αλληλεξαρτήσεων και ιστορικής αιτιότητας, αναλύει και συσχετίζει σταθερούς και μεταβλητούς γεωγραφικούς παράγοντες καταλήγοντας σε συμπεράσματα κατανομής της ισχύος στο διεθνή χώρο. Αποτελεί μια μέθοδο μελέτης της εξωτερικής πολιτικής, ώστε να γίνει κατανοητή, να εξηγηθεί και τελικά να μπορεί να προβλεφθεί η συμπεριφορά των διεθνών πολιτικών δρώντων μέσα από γεωγραφικές μεταβλητές.

¹²³ Η γεωστρατηγική ως υποσύνολο της γεωπολιτικής, μελετά τους συσχετισμούς δυνάμεων σε διεθνές επίπεδο (παγκόσμιο ή περιφερειακό) και συνδέεται με την έννοια της πολιτικής ισχύος και της εξωτερικής πολιτικής. Αναφέρεται στην πολιτική που έχει ως αντικείμενο γεωγραφικές περιοχές που ενδιαφέρουν το συγκεκριμένο κράτος και επηρεάζουν την ασφάλειά του ή τα εθνικά του συμφέροντα.

¹²⁴ Σύμφωνα με τον Ιακώβου «Αυτό το κομβικής σημασίας άνοιγμα αποτελεί επιλογή επιβίωσης. Από την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ, η εθνική ασφάλεια είχε ως αφετηρία την αντίληψη ότι το εβραϊκό κράτος βρίσκεται υπό μόνιμη απειλή και δεν έχει άλλη διέξοδο από το να διεξάγει μόνιμο αγώνα για την επιβίωσή του. Η μεγιστοποίηση της προτεραιότητας της εθνικής ασφάλειας είχε ως αποτέλεσμα την αλληλεξάρτηση πλείστων πολιτικών και διπλωματικών αποφάσεων. Βλ. Ιακώβου, Χ. (2010, Ιούνιος 27). *Η πρόκληση συνεργασίας Ελλάδος – Κύπρου – Ισραήλ*. Ανακτήθηκε την 23 Ιαν 23 από: http://enkripto.blogspot.com/2010/06/blog-post_424.html

ασφαλές χερσαίο στρατηγικό βάθος εις το Ισραήλ, το οποίον αυτήν την στιγμή διαθέτει μόνον το θαλάσσιο στρατηγικό βάθος που του προσφέρει η Κυπριακή Δημοκρατία και η Ελλάς με το Αιγαίο και το Ιόνιο»¹²⁵. Η Ελλάδα και η Κύπρος λοιπόν, προσφέρουν μακροπρόθεσμα στο Ισραήλ μία γέφυρα με τον ανεπτυγμένο και πολιτικά σταθερό χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η τριμερής αυτή συνεργασία, αναπόφευκτα εντάσσεται στο πλαίσιο της δημιουργίας ενός νέου συστήματος ασφαλείας στην περιοχή και εγγράφεται στη λογική της αναγκαίας ισορροπίας ισχύος.

Επιπρόσθετα, η οριοθέτηση και ανακήρυξη ΑΟΖ κατοχυρώνει τα κυριαρχικά δικαιώματα επί της θαλάσσης, οδηγεί σε γεωπολιτική αναδίπλωση της Άγκυρας και εμποδίζει την επέκταση των προοπτικών της Τουρκίας να αναπτύξει θαλάσσια ισχύ, η οποία κατά το Νταβούτογλου, είναι «η κύρια προϋπόθεση για να καταστεί ισχυρή περιφερειακή δύναμη».

Η Ελλάδα και η Κύπρος επίσης, λόγω της γεωγραφικής τους θέσης έχουν τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν στο Ισραήλ, σταθερές ενεργειακές οδούς για εμπορική εκμετάλλευση φυσικού αερίου. Επιπροσθέτως, θα μπορεί να γίνει ενεργειακή σύνδεση της Μέσης Ανατολής με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Εν ολίγοις, ανατρέχοντας στη θεωρία των διεθνών σχέσεων μπορεί εύκολα να διαπιστώσει κανείς ότι «η στρατηγική της εξισορρόπησης», εφαρμόζεται πλήρως στη περίπτωση Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ, καθόσον αυτή προσβλέπει στην αναβάθμιση της ισχύος των κρατών αυτών, μέσα από τη συνεργασία και τη συγκέντρωση των πόρων τους για την αντιμετώπιση ενός ή περισσότερων αντιπάλων.

5.2 Τουρκικές Επιδιώξεις στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο

Σύμφωνα με τους Κουσκουβέλη και Λίτσα: «Η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με τις επεκτατικές βλέψεις της Τουρκίας, η οποία συνιστά την μεγαλύτερη πηγή κινδύνων για την εξωτερική πολιτική και ασφάλεια της»¹²⁶, ενώ κατά τον Καιρίδη:

Η Τουρκία του Ερντογάν τελεί σε κρίση υπερέκτασης, τόσο στο εσωτερικό, όπως για παράδειγμα στην οικονομία, με τον υπερβολικό δανεισμό και την κατρακύλα της τουρκικής λίρας, όσο και στο εξωτερικό. Στο εξωτερικό της, η Τουρκία

¹²⁵ Μάζης, Ι. (2008). *Η γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*, (σ. 211). Αθήνα: Λιβάνης.

¹²⁶ Κουσκουβέλης, Η., Μάζης, Ι., Nachmani, Α., Ραπτόπουλος, Ν., Καλεντερίδης, Σ., Λίτσας, Σ., & Ήφαιστος, Π. (2013). *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, (σ. 12, 272-273). Αθήνα: Ποιότητα.

καλλιεργεί τη «γαλάζια πατρίδα»¹²⁷ και τον έλεγχο της Αν. Μεσογείου, σε βάρος των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας μας. Όμως περιλαμβάνει και μια ευρύτερη επιδίωξη, τον έλεγχο μιας κεντρικής αρτηρίας του παγκόσμιου εμπορίου, που συνδέει τον Ινδικό Ωκεανό με τη Μεσόγειο, δηλαδή την Ασία με την Ευρώπη, μέσω της Ερυθράς Θάλασσας, του Σουέζ και τη Βόρειας Αφρικής¹²⁸.

Οι επιδιώξεις της Τουρκίας είναι μέρος της στρατηγικής που έχει χαράξει και ακολουθεί εδώ και χρόνια, με την οποία θέλει σε βάθος ετών να αναδειχθεί σε περιφερειακή ηγεμονική δύναμη, όπου θα ελέγχει την Α. Μεσόγειο, την Μέση Ανατολή, τον Αραβομουσουλμανικό κόσμο, αλλά και την παραγωγή και παροχή ενέργειας από αυτές τις περιοχές.

Ο Ντόκος υποστηρίζει ότι:

Στην Αν. Μεσόγειο, η Τουρκία θεωρεί ότι απειλείται με αποδυνάμωση των διεκδικήσεων της, μερική απώλεια του ρόλου της ως κεντρικού ενεργειακού κόμβου και γεωπολιτική περιθωριοποίηση, σε μια περιοχή υψηλού ενδιαφέροντος για τα τουρκικά συμφέροντα. Συνεπώς, θα χρησιμοποιήσει όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή της για να αποτρέψει αυτές τις εξελίξεις, να διαταράξει την κανονικότητα στην κυπριακή ΑΟΖ και να δημιουργήσει τετελεσμένα, μέσω της πραγματοποίησης των δικών της γεωτρήσεων, ενώ στο παρασκήνιο θα διαπραγματευτεί ανταλλάγματα με διάφορες εμπλεκόμενες πλευρές¹²⁹.

Κατά τον Σωτηρόπουλο, «η τήξη των πάγων στην Αρκτική ωφελεί την Ρωσία, η οποία αποκτά πρόσβαση στον Ειρηνικό Ωκεανό σε πολύ μικρότερο χρόνο»¹³⁰,

¹²⁷ Σημαίνει τις θάλασσες, την υφαλοκρηπίδα, αλλά και τις ΑΟΖ, που η Τουρκία θεωρεί ότι της ανήκουν, ενώ συνδυάζεται και με την Ναυτικές πολεμικές δυνάμεις που προασπίζονται τις θαλάσσιες περιοχές.¹²⁸ Αυτή τη φιλοδοξία εξυπηρετεί και η παρουσία της Τουρκίας στη Λιβύη, η μεγάλη στρατιωτική της βάση στη Σομαλία και σε άλλα μέρη. Η Τουρκία επιδιώκει να ελέγξει, όχι μόνο τις νότιες διόδους της Ευρώπης, αλλά και τις πολιτικές εξελίξεις στο εσωτερικό της, μέσω τόσο των Τούρκων μεταναστών, όσο και μέσω της εργαλειοποίησης των προσφύγων και της απειλής πρόκλησης μιας νέας προσφυγικής κρίσης. Βλ. Καϊρίδης, Δ. (2020, Αύγουστος 17). *Η στρατηγική ανάσχεσης της τουρκικής υπερέκτασης*. Ανακτήθηκε την 13 Φεβ 23 από: <https://www.kathimerini.gr/politics/1092097/arthro-d-kairidi-stin-k-i-stratigiki-anaschisis-tis-toyrkikis-yperektasis/>

¹²⁹ Ντόκος, Θ. (2019, Μάρτιος 23). *Οι γεωπολιτικές εξελίξεις στην Αν. Μεσόγειο και ο ρόλος της Ελλάδας*. Ανακτήθηκε την 13 Φεβ 23 από: <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2019/03/%CE%9F%CE%99-%CE%93%CE%95%CE%A9%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3-%CE%95%CE%9E%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9E%CE%95%CE%99%CE%A3-%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%9D-%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%9C%CE%95%CE%A3%CE%9F%CE%93%CE%95%CE%99%CE%9F-%CE%9A%CE%91%CE%99-%CE%9F-%CE%A1%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%A3-%CE%A4%CE%97%CE%A3-%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%94%CE%91%CE%A3 REAL-NEWS.pdf>

¹³⁰ Σωτηρόπουλος, Ι. (2020, Οκτώβριος 20). *Η ανάδυση της Ρωσίας από τους πάγους*. Ανακτήθηκε την 13 Φεβ 23 από: <https://eligea.gr/%CE%B3%CE%B5%CF%89%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%B%AE-%CE%B3%CE%B5%CF%89%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE>

γεγονός που μειώνει τη γεωστρατηγική αξία της Τουρκίας για το NATO, ενώ η απομάκρυνση των αμερικανικών δυνάμεων από την περιοχή της Μέσης Ανατολής δημιουργεί ένα κενό ασφάλειας, το οποίο επιδιώκει να εκμεταλλευτεί η Τουρκία.

Από την άλλη, η ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στις θαλάσσιες ζώνες της Κύπρου και του Ισραήλ, επηρεάζει τη γεωστρατηγική θέση της Τουρκίας στην Αν. Μεσόγειο, καθόσον τα κοιτάσματα αυτά είναι μεγάλα και έχουν σημαντικό οικονομικό αποτύπωμα. Η Τουρκία προβάλλει ήδη αξιώσεις, με σκοπό να επωφεληθεί από την ύπαρξη τους, εκμεταλλευόμενη τους τουρκοκυπριακή μειονότητα στην Κύπρο, ενώ προσπαθεί να διασφαλίσει τη θαλάσσια κυριαρχία στην Αν. Μεσόγειο. Στο πλαίσιο αυτό, περιλαμβάνονται οι προκλήσεις της προς την ΑΟΖ Κύπρου και Ελλάδας.

Επιπλέον, και κατά τον Μάζη «η Τουρκία αμφισβητεί ανοιχτά και συστηματικά τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας, με σκοπό την εμπλοκή της στην εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων»¹³¹. Για να το πετύχει αυτό, προβαίνει συστηματικά, ειδικά μετά το 2018, σε καθημερινές παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου, εκδίδει NAVTEX εντός της ελληνικής και κυπριακής υφαλοκρηπίδας για έρευνες, ενώ έχει προχωρήσει σε παράνομες συμφωνίες οριοθέτησης των θαλασσιών ζωνών, με το ψευδοκράτος στην Β. Κύπρο και με την κυβέρνηση της Τρίπολης στη Λιβύη, με την οποία μάλιστα το 2019 οριοθέτησε ΑΟΖ¹³².

Συνοπτικά, οι **επιχειρησιακοί στόχοι υψηλής στρατηγικής της Τουρκίας στο Αιγαίο και στην Αν. Μεσόγειο** είναι οι παρακάτω:

α. Αιτία πολέμου («casus belli»), σε περίπτωση επέκτασης των χωρικών υδάτων στα 12 ν.μ, από την Ελλάδα.

β. Αμφισβήτηση του νομικού καθεστώτος του Αιγαίου.

γ. Έγερση ζητήματος καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην

[%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF/%CE%B9%CF%89%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CF%80-%CF%83%CF%89%CF%84%CE%B7%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%B7-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%B4%CF%85%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%81/](#)

¹³¹ Μάζης, Ι. (2015, Φεβρουάριος 04). *Η Τουρκία θέλει να μετατραπεί σε διεθνή κόμβο φυσικού αερίου*. Ανακτήθηκε την 17 Φεβ 23 από: <https://energypress.gr/news/i-mazis-i-toyrkia-thelei-na-metatrapei-se-diethni-komvo-fysikoy-aerioy>

¹³² Νέδος, Β. (2019, Νοέμβριος 28). *Μνημόνιο Τουρκίας με Λιβύη*. Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 23 από: <https://www.kathimerini.gr/politics/1053976/mnimonio-toyrkias-me-livyi/>

μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης.

δ. Επίδειξη ισχύος ως περιφερειακής δύναμης, μέσω εμπλοκής σε όλες τις περιφερειακές συγκρούσεις.

ε. Αξιοποίηση της «ήπιας ισχύος» για την άσκηση επιρροής στην διεθνή κοινότητα.

στ. Διείσδυση σε όμορα κράτη της Ελλάδας και σε χώρες της Αν. Μεσογείου, Καύκασου και Μέσης Ανατολής.

Οι στόχοι τακτικού επιπέδου υψηλής στρατηγικής της Τουρκίας στο Αιγαίο και στην Αν. Μεσόγειο είναι οι παρακάτω:

α. Συνεχείς παραβιάσεις εθνικού θαλάσσιου και εναέριου χώρου της Ελλάδας.

β. «Εργαλειοποίηση» μεταναστευτικού.

γ. Αναβάθμιση της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας.

δ. Επιδίωξη τουρκικής ενεργειακής αυτονομίας.

ε. Ανάπτυξη στρατιωτικών επιχειρήσεων και εμπλοκή στις περιφερειακές συγκρούσεις.

στ. Διεξαγωγή πληροφοριακών και ψυχολογικών επιχειρήσεων.

Αν επεκτείνουμε την ανάλυσή μας στο επίπεδο των **υβριδικών τακτικών της Τουρκίας** θα μπορούσαμε να πούμε ότι χρησιμοποιεί υβριδικές τακτικές ως μοχλό πίεσης προς την Ελλάδα και την Κύπρο και τις όμορες προς αυτήν χώρες, ώστε μέσω του εξαναγκασμού να διαμορφώσει ένα ευνοϊκό προς αυτή περιβάλλον, όπου θα της επιτρέψει να επιβάλει την αναθεωρητική της πολιτική και να καταστεί περιφερειακή δύναμη στην ευρύτερη περιοχή. Σε **στρατηγικό επίπεδο** προβαίνει σε:

α. Άσκηση πληροφοριακών επιχειρήσεων για την διαμόρφωση «στρατηγικών αφηγημάτων», μέσω των οποίων θα επιτευχθεί η άσκηση επιρροής στα διεθνή ακροατήρια για την ικανοποίηση των στόχων της υψηλής στρατηγικής.

β. Ανάπτυξη αφηγημάτων και ανάληψη διπλωματικών κινήσεων για την ειρηνική επίλυση των περιφερειακών συγκρούσεων. Απώτερος στόχος η απόκτηση νομιμοποίησης για την εμπλοκή της Τουρκίας στην διαδικασία επίλυσης της σύγκρουσης και απόκτηση πλεονεκτήματος για διείσδυση στη χώρα-στόχος.

γ. Υιοθέτηση αντιδυτικής ρητορικής από μέρους της Τουρκίας και επιδίωξη να εμφανιστεί ως επικεφαλής του μουσουλμανικού κόσμου.

δ. Ανάπτυξη επιχειρήσεων αποσταθεροποίησης χωρών, είτε μέσω εργαλειοποίησης του μεταναστευτικού, είτε μέσω παραστρατιωτικών μεθόδων.

Προχωρώντας στις υβριδικές τακτικές της Τουρκίας στο **επιχειρησιακό επίπεδο** σημειώνουμε τα κάτωθι:

α. Βαπτίζει στρατιωτικές επιχειρήσεις εισβολής σε ξένα κράτη ως ειρηνευτικές επιχειρήσεις που λαμβάνουν χώρα για την προστασία του τουρκικού λαού και την πάταξη της διεθνούς τρομοκρατίας («Ασπίδα Ευφράτη», «Κλάδος Ελαίας», «Πηγή της Ειρήνης» κ.λπ.)

β. Παράλληλα, η παραμονή στρατιωτικών δυνάμεων καλύπτεται από ένα αφήγημα περί συμβολής στην εδραίωση της ειρηνικής επίλυσης των συγκρούσεων και την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, μέσω των τουρκικών κρατικών υπηρεσιών (π.χ Ερυθρά Ημισέληνος, AFAD κ.λπ.), τουρκικών ΜΚΟ και την εμπλοκή τουρκικών μυστικών υπηρεσιών.

γ. Εργαλειοποιεί το μεταναστευτικό για να προχωρήσει σε αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας μας και να επιτύχει την αποσταθεροποίησή της (π.χ εισβολή στον Έβρο κ.λπ.). Χρησιμοποιώντας το μεταναστευτικό συνάμα, πιέζει την Ε.Ε, προκειμένου να κερδίσει πόρους και να δικαιολογήσει τη διατήρηση στρατευμάτων της στην Β. Συρία και την δημιουργία «Ουδέτερης Ζώνης».

Αναφορικά με τις υβριδικές τακτικές της Τουρκίας στο **τακτικό επίπεδο** πρέπει να αναφέρουμε ότι:

α. Αξιοποιεί μισθοφόρους για να παρέχει υποστήριξη σε χώρες εμπλεκόμενες σε συγκρούσεις, προκειμένου να επιτευχθεί η χειραγωγή τους (π.χ Αζερμπαϊτζάν) ή να υποστηριχθεί η έμμεση εμπλοκή της (π.χ Λιβύη).

β. Μεταφέρει κρυφά οπλισμό σε χώρες που εμπλέκονται σε συγκρούσεις και παρέχει πληροφορίες σε φιλικά προς αυτή κράτη, μέσω προηγμένων οπλικών συστημάτων (UAVs κ.λπ.).

γ. Στοχοποιεί τον αντίπαλό της, μέσω κεκαλυμμένων πληροφοριακών και ψυχολογικών επιχειρήσεων.

δ. Διεξάγει κυβερνοεπιθέσεις με στόχο την υπονόμευση του αντιπάλου.

ε. Διεξάγει επιχειρήσεις δολιοφθοράς, στοχεύοντας στην αποδυνάμωση των κρίσιμων υποδομών μιας χώρας.

στ. Διασπείρει ψευδείς ειδήσεις στα ηλεκτρονικά και έντυπα ΜΜΕ και τα

social media.

ζ. Εργαλειοποιεί την τουρκική διασπορά ως πολιτικό μέσο πίεσης στα κράτη της Ε.Ε, για την ικανοποίηση των εθνικών της στόχων.

5.3 Λοιποί Δρώντες στην Ευρύτερη Περιοχή

Η Ελλάδα έχει προχωρήσει σε νέες συμμαχίες στην ευρύτερη περιοχή, υπογράφοντας το 2020 ρήτρα αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής με τα ΗΑΕ, σε περίπτωση που απειληθεί η εδαφική ανεξαρτησία κάποιας από τις δύο χώρες¹³³. Με τη συμφωνία αυτή και «οι δύο πλευρές, δεσμεύονται να συμβάλουν στην άμυνα και τη διατήρηση της ασφάλειας, κυριαρχίας, ενότητας, προστασίας και εδαφικής ανεξαρτησίας της Ελλάδας και των ΗΑΕ, στον βαθμό του εφικτού και όπου είναι πρακτικά δυνατόν». Πρόκειται δηλαδή «για ρήτρα με καθαρά αμυντικό χαρακτήρα, που νομικά αποτελεί το μέγιστο που μπορεί να αναπτυχθεί ανάμεσα σε δύο χώρες που δεν έχουν κοινά σύνορα και δεν ανήκουν σε κοινές συμμαχικές οργανώσεις».

Επιπλέον, η Ελλάδα στις αρχές του 2020, συμφώνησε μέσω του έλληνα υπουργού εξωτερικών κ. Δένδια και του ομολόγου του, της Σαουδικής Αραβίας, να διαθέσει μια συστοιχία του αντιαεροπορικού/αντιβαλλιστικού πυραύλου Patriot στη Σαουδική Αραβία¹³⁴, ενώ μία ακόμα επιτυχία στο πλαίσιο των συμφωνιών για την ασφάλεια και σταθερότητα στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου θεωρείται η υπογραφή τον Απρίλιο 2021 προγράμματος τριμερούς στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ της Ελλάδας-Αιγύπτου-Κύπρου¹³⁵.

¹³³ Η ρήτρα αυτή, έχει χαρακτηριστικά συμφωνίας τύπου SOFA (Status of Forces Agreement), βασικός σκοπός του οποίου είναι η διευκόλυνση της στάθμευσης και μεταστάθμευσης στρατιωτικών δυνάμεων, καθώς και η χρήση των σχετικών υποδομών. Βλ. Νέδος, Β. (2020, Νοέμβριος 23). *Ισχυρή συμμαχία Ελλάδας – ΗΑΕ*. Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 23 από: <https://www.kathimerini.gr/politics/561168922/ischyri-symmachia-elladas-iae/>

¹³⁴ Μετά τη συνάντηση αυτή, ο κ. Δένδιας δήλωσε ότι «οι διμερείς μας σχέσεις (με τη Σαουδική Αραβία) έχουν αποκτήσει, όπως έχετε παρατηρήσει, μία ιδιαίτερη δυναμική και αυτό για την Ελλάδα, για την Ελληνική Δημοκρατία, είναι μια στρατηγική επιλογή, δεδομένου ότι η Σαουδική Αραβία είναι μια ιδιαίτερα σημαντική χώρα, όχι μόνο στην Αραβική χερσόνησο, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή», ενώ κατέληξε, λέγοντας ότι «συμφωνήσαμε με τον Σαουδάραβα συνάδελφό μου να μείνουμε σε διαρκή επαφή και επίσης, να λειτουργούμε από κοινού ως σταθεροποιητικοί παράγοντες στην περιοχή»

¹³⁵ Το εν λόγω πρόγραμμα αναβαθμίζει περαιτέρω τη στρατιωτική συνεργασία και τη διαλειτουργικότητα μεταξύ των ΕΔ των τριών χωρών, με διεξαγωγή κοινών ασκήσεων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, που έχουν σκοπό την αποτροπή ενάντια σε επεκτατικές βλέψεις τρίτων χωρών.

Δεν πρέπει φυσικά να λησμονήσουμε να αναφέρουμε την υπογραφή της συμφωνίας Ελλάδας-Γαλλίας, τον Σεπτέμβριο του 2021, για την «εγκαθίδρυση στρατηγικής εταιρικής σχέσης για τη συνεργασία σε άμυνα και ασφάλεια. Η αμυντική αυτή συμφωνία εκπέμπει ένα μήνυμα αποτροπής προς την Τουρκία, καθώς περιλαμβάνει ρήτρα αμοιβαίας συνδρομής σε περίπτωση επίθεσης»¹³⁶.

Επίσης, με την επέκταση της «Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας» μεταξύ της Ελλάδας και των ΗΠΑ «επιβεβαιώνεται η δέσμευση για εμβάθυνση και περαιτέρω επέκταση της στρατηγικής αμυντικής εταιρικής σχέσης και συνεργασίας των δύο μερών και της κοινής αφοσίωσης στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δικαιοσύνης και της κοινωνικής προόδου»¹³⁷.

Ακόμη, η συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου, που έλαβε χώρα τον Νοέμβριο του 2022 για «τον καθορισμό των περιοχών Έρευνας και Διάσωσης, οι οποίες ταυτίζονται πλέον με τα FIR Αθήνας και Καΐρου», αποτελεί «σημαντικό βήμα για την ενδυνάμωση των σχέσεων και τη στρατηγική συνεργασία των δύο χωρών»¹³⁸. Συνάμα, η μονομερής οριοθέτηση από την Αίγυπτο της ΑΟΖ με τη Λιβύη είναι «μία καταρχήν θετική εξέλιξη και για τα εθνικά θέματα της Ελλάδας, που βλέπει στο διπλωματικό πεδίο να είναι κοντά σε έναν ισχυρό δρώντα της Αν. Μεσογείου»¹³⁹ και πλήττει καίρια το τουρκολιβυκό μνημόνιο.

¹³⁶ Διαμαντής, Α. (2021, Οκτώβριος 01). *Αμυντική συμφωνία Ελλάδας – Γαλλίας: Κατατέθηκε στη Βουλή – Τι προβλέπει*. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://www.ethnos.gr/Politics/article/176447/amyntikhsymfoniaelladasgalliasakatathethhkesthboylhtroblepei>

¹³⁷ kathimerini.gr (2022, Μάιος 5). *Αμυντική συμφωνία Ελλάδας – ΗΠΑ: Κατατέθηκε στη Βουλή – Ψηφίζεται την Πέμπτη*. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://www.kathimerini.gr/politics/561842740/amyntiki-symfonia-elladas-ipa-katatethike-sti-voyli-psifizetai-tin-pempti/>

¹³⁸ Ιωαννίδης, Σ. (2022, Νοέμβριος 22). *Συμφωνία Ελλάδας - Αιγύπτου: «Έπεσαν» οι υπογραφές - Τι προβλέπει*. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://www.cnn.gr/politiki/story/338269/symfonia-elladas-aigyptou-epesan-oi-ypografes-ti-provlepei>

¹³⁹ ethnos.gr (2022, Δεκέμβριος 22). *Πώς η Αίγυπτος χαλάει τα τουρκικά σχέδια στη Λιβύη: Η καθορισμός θαλασσιών συνόρων και η κίνηση Σίσι*. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://www.ethnos.gr/World/article/237298/poshaigyptosxalaeitayrkikasxediasthlibyhhkathorismothalassionsynoronkaihkinshsisi>

Σελίδα σκόπιμα κενή

Κεφάλαιο έκτο

Οφέλη – Προκλήσεις - Προοπτικές για την Ελλάδα και την Κύπρο. Οι

Επιπτώσεις Ασφαλείας στην Κύπρο

6.1 Γενικά

Οι διμερείς συμφωνίες Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ διευρύνθηκαν σύντομα σε τριμερείς ή τετραμερείς, προκειμένου να προωθήσουν τα συμφέροντά τους και να ολοκληρώσουν το όραμά τους για την επίτευξη των στόχων τους. Η δυναμική συμμαχία μεταξύ των τριών κρατών, μπορεί με κατάλληλους χειρισμούς να τα αναδείξει σε ενεργειακές δυνάμεις στην Αν. Μεσόγειο με πολλαπλά οφέλη για τα ίδια, αλλά και για την ευρύτερη περιοχή.

Παράλληλα και σύμφωνα με τον Κωμοδρόμο: «...Η συνεργασία των τριών κρατών, επωφελείται από τις συνθήκες που επικρατούν τα τελευταία χρόνια στην Τουρκία, κάνοντας τα να συνεργάζονται μεταξύ τους, με σκοπό να ισοσταθμίσουν την απειλή που διαφαίνεται από την ηγεμονική της τάση»¹⁴⁰.

6.2 Θέματα Ενεργειακής Συνεργασίας

Η πρωτοβουλία της Κύπρου σχετικά με την πραγματοποίηση μελετών, οι οποίες επιβεβαιώνουν την μεγάλη πιθανότητα ύπαρξης κοιτασμάτων στα νότια ύδατα της, καθώς και την πρόθεσή της να προχωρήσει στη διερεύνηση, εξόρυξη και εκμετάλλευση αυτών, οδήγησε σε μια αλληλουχία διπλωματικών ενεργειών, με αποτέλεσμα την επίτευξη συμφωνίας μεταξύ της ίδιας και της Αιγύπτου το 2003, σχετικά με τις ΑΟΖ των δύο κρατών και την έρευνα και εκμετάλλευση οποιονδήποτε κοιτασμάτων φυσικού αερίου ανακαλυφθούν εντός αυτών. Το 2007, η «Noble Energy»¹⁴¹ ανέλαβε τη διερεύνηση της περιοχής, η οποία μετά από μια σειρά σειсмоγραφικών ερευνών σε θαλάσσια περιοχή, μεταξύ Ισραήλ και Κύπρου εντόπισε το κοίτασμα «Λεβιάθαν»¹⁴². Το 2010, μετά την ανακάλυψη σημαντικών ποσοτήτων φυσικού αερίου στις ΑΟΖ Κύπρου και Ισραήλ, δημιουργήθηκαν νέες ευκαιρίες, αλλά

¹⁴⁰ Κωμοδρόμος, Δ. (2014). *Οι προοπτικές της Στρατηγικής συνεργασίας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ*, (Μεταπτυχιακή διατριβή). Αθήνα: ΠΑΠΕΙ. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/9245/Komodromos_Dimitrios.pdf?sequence=1&isAllowed=y

¹⁴¹ Ήταν μια εταιρεία που ασχολείται με την εξερεύνηση υδρογονανθράκων με έδρα στο Χιούστον του Τέξας. Τον Οκτώβριο του 2020, η εταιρεία εξαγοράστηκε από την Chevron Corporation.

¹⁴² Το κοίτασμα ανακαλύφθηκε στην ΑΟΖ του Ισραήλ το 2010 και περιέχει πόρους 605 δισ. κυβικών μέτρων φυσικού αερίου.

και προκλήσεις.

Η συνεργασία των τριών χωρών στον ενεργειακό τομέα εγκαινιάστηκε επίσημα το 2013, με την υπογραφή μνημονίου στη Λευκωσία και αφορούσε στην κοινή δράση στους τομείς ενεργειακών ζητημάτων. Η απόφαση αυτή επεδείκνυε την πολιτική βούλησή τους να προχωρήσουν σε ενεργειακά έργα κοινής ωφέλειας, τόσο για τις ίδιες τις χώρες, όσο και για την Ε.Ε.

Από την άλλη, η αναγνώριση της ελληνικής ΑΟΖ νοτίως του Καστελόριζου είναι σημαντική, όχι μόνο για τα κοιτάσματα που πιθανόν υπάρχουν εκεί, αλλά και για την σύνδεσή της με την κυπριακή. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα ανοίξει ο δρόμος για την μεταφορά υδρογονανθράκων από Ισραήλ, Αίγυπτο και Κύπρο, στην Ε.Ε, μέσω της Ελλάδας. Τα οικονομικά και γεωστρατηγικά οφέλη θα είναι πολλαπλά, με την Ελλάδα να μπαίνει πιο ενεργά στην γεωστρατηγική σκακιέρα της Ανατ. Μεσογείου. Μια τέτοια εξέλιξη θα δρομολογήσει ενέργειες για τη διασφάλιση της γεωπολιτικής αξίας της Ελλάδας έναντι της Τουρκίας και πιθανότατα θα αυξήσει την επιρροή της στις αποφάσεις τις Ε.Ε, ενισχύοντας την παρουσία της έναντι των κρατών-μελών της.

Επιπρόσθετα, η ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην περιοχή δημιουργεί ευκαιρίες συνεργασίας ανάμεσα στα τρία κράτη. Μια τέτοια ενεργειακή συμφωνία υπεγράφη τον Ιανουάριο 2020¹⁴³, στην Αθήνα για την κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου «East Med» από τους ηγέτες της Ελλάδας, της Κύπρου και του Ισραήλ¹⁴⁴. Ο «East Med», εφόσον υλοποιηθεί, είναι ένα έργο τεράστιας γεωπολιτικής σημασίας, που αναβαθμίζει τον ρόλο που θα παίξουν στο μέλλον η Ελλάδα και η Κύπρος¹⁴⁵.

¹⁴³ Primeminister.gr. (2020, Ιανουάριος 02). Υπογραφή της διακρατικής συμφωνίας για την κατασκευή του αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου East Med. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://primeminister.gr/2020/01/02/22848>

¹⁴⁴ Ο υπόψη αγωγός είναι ένας σχεδιαζόμενος θαλάσσιος και χερσαίος αγωγός φυσικού αερίου, ο οποίος θα συνδέει απευθείας τις ενεργειακές πηγές της Ανατ. Μεσογείου με την ηπειρωτική Ελλάδα, μέσω της Κύπρου και της Κρήτης. Συγκεκριμένα, θα μεταφέρεται φυσικό αέριο από τα θαλάσσια κοιτάσματα στη Θάλασσα του Λεβάντε (είναι το ανατολικό τμήμα της Μεσογείου Θάλασσας) προς την Ελλάδα, καθώς και προς την Ιταλία και άλλες ευρωπαϊκές περιοχές, μέσω άλλων αγωγών.

¹⁴⁵ Πρόσφατα πέντε ακόμα χώρες η Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουγγαρία, Σερβία και Βόρεια Μακεδονία, συνυπέγραψαν κοινή επιστολή με την Ελλάδα, την Κύπρο και το Ισραήλ προς την επίτροπο Ενέργειας της Ε.Ε, Κάντρι Σίμπσον, προκειμένου να υπογραμμίσουν τη σημασία του αγωγού φυσικού αερίου East Med, για την περιφερειακή ενεργειακή ασφάλεια και τη σταθερότητα της ενεργειακής μετάβασης. Βλ. Λιάγγου, Χ. (2021, Απρίλιος 06). Πέντε ακόμα χώρες στηρίζουν το έργο του East Med. Ανακτήθηκε την

Η συνεργασία αυτή θα επιφέρει σημαντικά οφέλη για τις δύο χώρες, καθώς η υλοποίησή του θα συμβάλλει στην ανάδειξή τους σε ευρωπαϊκούς διαμετακομιστικούς κόμβους, ενώ αναμένεται να δημιουργήσει οικονομικές επιδράσεις, κατά τη φάση της κατασκευής και λειτουργίας του έργου. Ανοίγει ουσιαστικά έναν νέο ενεργειακό διάδρομο, ο οποίος μελλοντικά θα καλύψει τα κοιτάσματα των χωρών και θα διευκολύνει την οικονομική τους ανάπτυξη. Επιπρόσθετα, θα διασφαλίσει την παροχή φυσικού αερίου σε περιοχές της Ελλάδας, οι οποίες δεν έχουν πρόσβαση στο εθνικό δίκτυο, όπως η Κρήτη η Πελοπόννησος και η Δυτική Ελλάδα.

Τον Φεβρουάριο του 2021¹⁴⁶, επικυρώθηκε από την ελληνική βουλή το καταστατικό ίδρυσης του «διεθνούς οργανισμού φυσικού αερίου της Ανατ. Μεσογείου» («East Med Gas Forum-EMGF»), που αφορά στην ανάγκη μιας θεσμικά συστηματοποιημένης συνεννόησης μεταξύ των κρατών παραγωγών, των κρατών διαμετακομιστών και των κρατών καταναλωτών φυσικού αερίου¹⁴⁷.

Ο τεραστίων διαστάσεων ενεργειακός άξονας θα έχει ευρωπαϊκό χαρακτήρα και θεωρείται πιθανό διάφορα αραβικά κράτη της Ανατ. Μεσογείου, που διαθέτουν ποσότητες φυσικού αερίου, ισοσταθμίζοντας τα οφέλη της συνεργασίας, να εκδηλώσουν και αυτά επιθυμία συμμετοχής¹⁴⁸.

Ένα ακόμα έργο, στο οποίο έπειτα από μελέτη, δόθηκε ιδιαίτερη προτεραιότητα για κατασκευή, είναι ο υποθαλάσσιος αγωγός ηλεκτρικού ρεύματος

01 Μαρ 23 από: <https://www.kathimerini.gr/economy/561319936/pente-akoma%02chores-stirizoynto-ergo-toy-eastmed/>

¹⁴⁶ Τσακίρης, Θ. (2021, Φεβρουάριος 13). *Το East Med Gas Forum και η γεωπολιτική μετάλλαξη της ΝΑ Μεσογείου*. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://www.tovima.gr/2021/02/13/opinions/to-east-med-gas-forum-kai-i-geopolitiki-metallaksi-tis-na-mesogeiou/>

¹⁴⁷ Στο πλαίσιο αυτό, πέραν των τριών χωρών, συμμετέχουν η Αίγυπτος, η Ιταλία, η Ιορδανία και η Παλαιστινιακή Αρχή. Επίσης υπάρχουν αιτήσεις ένταξης και από τη Γαλλία, ενώ οι ΗΠΑ επιθυμούν να ενταχθούν υπό καθεστώς παρατηρητή.

¹⁴⁸ Μία τέτοια συνεργασία υπεγράφη στις αρχές του 2021, μεταξύ Ισραήλ και Αιγύπτου για μεταφορά φυσικού αερίου, μέσω υπεράκτιου αγωγού, από το κοίτασμα Λεβιάθαν στους δυο υπάρχοντες σταθμούς στην Αίγυπτο και εξαγωγή του από εκεί προς την Ευρώπη σε μορφή LNG. Βλ. Μελέτης, Ν. (2021, Φεβρουάριος 24). *Ο αγωγός Ισραήλ-Αιγύπτου, ο ρόλος της Ελλάδας και ο παραμερισμός της Τουρκίας*. Ανακτήθηκε την 03 Μαρ 23 από: <https://energyexpress.gr/news/n-meletis-o-agogos-israil-aigyptoy-o-rolos-tis-elladas-kai-o-paramerismos-tis-toyrkias>

«EuroAsia Interconnector»¹⁴⁹, ισχύος 2000MV που συνδέει Ελλάδα-Κύπρο-Ισραήλ και προβλέπει τη διασύνδεση σε πανευρωπαϊκό ηλεκτρικό δίκτυο. Στο παραπάνω πλαίσιο τον Μάρτιο 2021, υπεγράφη μεταξύ των τριών κρατών μνημόνιο συναντίληψης για την κατασκευή του υπόψη έργου, που περιλαμβάνει την ηλεκτρική διασύνδεση και συναφείς υποδομές για τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας στην Ε.Ε¹⁵⁰.

6.3 Η Σπουδαιότητα της Συνεργασίας μεταξύ Κύπρου-Ελλάδας-Ισραήλ

Η Ελλάδα και η Κύπρος, ως χώρες της ΝΑ Ευρώπης και της Μεσογείου και ως χώρες της Ε.Ε αποτελούν την γέφυρα επαφής μεταξύ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής, έχοντας αναπτύξει στενούς ιστορικούς και παραδοσιακούς φιλικούς δεσμούς με όλες τις χώρες της περιοχής. Βρίσκονται σε μια ξεχωριστή γεωγραφική και πολιτιστική θέση, αλλά και σε ένα ξεχωριστό γεωπολιτικό περιβάλλον ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή. Η θέση τους στη σταυροδρομική γεωγραφική περιοχή που βρίσκονται, τις καθιστά μια «ξεχωριστή, ιδιαίτερη περίπτωση» ανάμεσα σε όλες τις χώρες μέλη της Ε.Ε¹⁵¹.

Η Ελλάδα και η Κύπρος δείχνουν έντονο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη της μεσογειακής συνεργασίας, με όλες τις χώρες της μεσογειακής λεκάνης, που θα συμβάλλει στη σταθερότητα, ειρήνη, δημοκρατία και ευημερία. Οι διεθνείς σχέσεις δεν είναι μία αόριστη διαδικασία, αλλά είναι μία συνεχής συναλλαγή συμφερόντων. Όσο καλύτερα προετοιμασμένη είναι μια χώρα, όσο περισσότερους συμμάχους έχει,

¹⁴⁹ Ο ευρασιατικός διασυνδετήριος αγωγός (EuroAsia Interconnector) είναι μια προτεινόμενη διασύνδεση μεταξύ των δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ μέσω της μακρύτερης υποθαλάσσιας ηλεκτρικής τροφοδοσίας στον κόσμο. Η τελετή υπογραφής, πραγματοποιήθηκε στο Προεδρικό Μέγαρο στη Λευκωσία και παρακολούθησαν οι Υπουργοί και τεχνικοί σύμβουλοι της Κύπρου και του Ισραήλ. Το έργο αποτελεί πρωτοπόρα κατασκευή με μήκος καλωδίου 540 ν.μ, ενώ ο χρόνος ολοκλήρωσης, από τη στιγμή που θα ξεκινήσει η κατασκευή του, υπολογίζεται σε 36 μήνες και η διαχείριση του θα γίνεται από τεχνοκράτες και εκπροσώπους των κρατών. Το εκτιμώμενο κόστος κατασκευής του, ανέρχεται σε 1,5 δις ευρώ και θα συγχρηματοδοτηθεί από τον ευρωπαϊκό κοινοτικό μηχανισμό. Το υπόψη έργο ωφελεί την Ελλάδα και την Κύπρο, καθώς αποκτούν ενεργειακή αυτονομία, αναβαθμίζονται γεωπολιτικά και επωφελούνται οικονομικά.

¹⁵⁰ Reporter.gr. (2021, Μάρτιος 05). *Υπογράφεται το μνημόνιο συναντίληψης Κύπρου-Ελλάδας-Ισραήλ για το EuroAsia Interconnector*. Ανακτήθηκε την 03 Μαρ 23 από: <https://www.reporter.gr/Eidhseis/Epicheirhseis/energy/471836-Υπογραφεται-to-mnhmonio-synantilhpshs-Kyproy-Elladas-Israhil-gia-to-EuroAsia-Interconnector>

¹⁵¹ Λιούσης Ν., & Ντάλης Σ. (2004). *Οι Διεθνείς Σχέσεις Στη Μεταψυχροπολεμική Περίοδο*, (σ. 97). Αθήνα: Παπαζήσης.

όσο πιο αξιόπιστες είναι οι θέσεις της, τόσο μεγαλύτερα οφέλη θα έχει.

Οι συνθήκες είναι ώριμες για συνεργασία, οι δύο χώρες έκαναν το πρώτο βήμα επαναπροσέγγισης με τις χώρες της Ανατ. Μεσογείου, αρχίζοντας από το Ισραήλ. Ελλάδα και Κύπρος ενδιαφέρονται για τη σύσφιγξη των σχέσεων με το Ισραήλ, με μια συνεργασία η οποία θα εντάσσεται σε μια «Ευρωπαϊκή Προοπτική». Με την εκδήλωση αυτού του ενδιαφέροντος στην ευρύτερη περιοχή, αναμένεται να υπάρξει μια αναβάθμιση του ρόλου και της θέσης Ελλάδας-Κύπρου στην διάρκεια της τρίτης δεκαετίας του 21ου αιώνα, διότι από την μια μεριά ανοίγονται ξανά οι προοπτικές ουσιαστικής συνεργασίας, πολιτικής και αμυντικής, με το Ισραήλ και συγχρόνως γίνεται σαφές ότι αυτή η συνεργασία εντάσσεται σε μια ευρωπαϊκή προοπτική, τόσο στο επίπεδο της ασφάλειας, όσο και στο επίπεδο της οικονομικής συνεργασίας.

Από την άλλη, Ελλάδα και Κύπρος απαντούν στο μονοπώλιο της συνεργασίας μεταξύ Τουρκίας-Ισραήλ, το οποίο κυριαρχούσε μέχρι το 2010, με την διασφάλιση ευρύτερης ευρωμεσογειακής πολιτικής ασφάλειας και συνεργασίας με το Ισραήλ. Το Ισραήλ αναγνωρίζει ότι χρειάζεται την Ευρώπη και η Ευρώπη ότι χρειάζεται το Ισραήλ, διότι η Ευρώπη έχει ανάγκη την Ανατ. Μεσόγειο, όπως και τα Βαλκάνια. Επομένως, το Ισραήλ μόνο μέσω της Κύπρου και της Ελλάδας μπορεί να έλθει πιο κοντά στην Ευρώπη και αυτό προσπαθεί να κάνει τα τελευταία δέκα χρόνια¹⁵².

Παράλληλα, οι τρεις χώρες συμμετέχουν σε δύο κρίσιμα περιφερειακά υποσυστήματα, της νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής, όπου μαζί με τον Καύκασο οριοθετούν ένα τρίγωνο εκρηκτικής αστάθειας, που οι παρενέργειές του απειλούν την σταθερότητα της Ευρώπης και ειδικά της Ε.Ε. Επομένως, η αगाστή συνεργασία των τριών χωρών είναι προς το κοινό ευρωπαϊκό συμφέρον.

¹⁵² Σύμφωνα με τον Κόκκινο: «Η αναθέρμανση των ελληνοισραηλινών σχέσεων που αναλαμβάνεται από το Ισραήλ, από το 2010, πραγματοποιείται σε μια χρονική στιγμή κατά την οποία επιχειρείται ένα «άνοιγμα» του Ισραήλ προς την Ε.Ε, με απώτερο στρατηγικό στόχο την ένταξή του στην αρχιτεκτονική της αναδυόμενης ευρωπαϊκής ασφάλειας». Στον τομέα αυτό, η θέση της χώρας μας είναι δεσπόζουσα, καθώς αποτελεί την φυσική δίοδο του Ισραήλ «μέσω Κύπρου». Για το Ισραήλ, ο ελληνικός και κυπριακός χώρος έχει ζωτική σημασία για την ίδια του την επιβίωση, καθόσον ελέγχει την εναέρια και θαλάσσια οδό από και προς τη Δύση. Οι Ελληνοϊσραηλινές σχέσεις φαίνεται να αναβαθμίστηκαν σημαντικά μετά το 2010 και έχουν φτάσει πλέον στο επίπεδο της στρατηγικής συνεργασίας. Βλ. Κόκκινος, Δ.-Β. (2015), (σ. 34-36).

Ελλάδα-Κύπρος και Ισραήλ, στη σύγχρονη εποχή, με την παγκοσμιοποίηση στην οικονομία και την αλματώδη εξέλιξη στην τεχνολογία και στην πληροφορική, κατέχουν ξεχωριστή θέση στο διεθνές σκηνικό και μοιράζονται τις τύχες μιας κοινής περιοχής, της λεκάνης της Ανατ. Μεσογείου. Οι προοπτικές συνεργασίας μεταξύ τους διαγράφονται ευοίωνες για το μέλλον και πρέπει να αξιοποιηθούν και εξασφαλισθούν για το κοινό συμφέρον των τριών χωρών.

6.4 Ενιαίος Γεωγραφικός Χώρος Ασφάλειας και Σταθερότητας στην Περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου

Η προστασία όλων των θεμάτων και δραστηριοτήτων που έχουν σχέση με την εκμετάλλευση υδρογονανθράκων, όπως για παράδειγμα εξέδρες, αγωγοί, σταθμοί διανομής κ.λ.π, όμως και της μεταφοράς ηλεκτρικού ρεύματος, ενεργοποίησε τις τρεις χώρες να αφουγκραστούν την ανάγκη για μια μελλοντική συμφωνία, με σκοπό όλη η θαλάσσια περιοχή μεταξύ τους, να θεωρείται ως ενιαίος γεωγραφικός χώρος αμυντικής ασφάλειας και ασφάλειας περιοχής γενικότερα, με υλοποίηση, σχεδιασμό και διεξαγωγή κοινών αεροπορικών, αεροναυτικών και ναυτικών ασκήσεων μεταξύ τους στην ευρύτερη περιοχή της Ανατ. Μεσογείου. Έγινε δηλαδή, κατανοητό από τις χώρες αυτές ότι η προστασία της μεταφοράς ενέργειας δεν επιτυγχάνεται μόνο με την επίκληση για εφαρμογή του διεθνούς δικαίου, πόσο δε μάλλον σε μία περιοχή όπου είναι από τις πιο ταραγμένες του πλανήτη.

Η επέκταση αυτή στηρίζεται κυρίως στη γεφύρωση των εναέριων χώρων, αλλά και των θαλάσσιων, απαιτεί αυξημένη επιτήρηση, όχι μόνο στο σύνολό της, αλλά και για κάθε μία χώρα ξεχωριστά, η οποία οφείλει να διαφυλάττει τα θαλάσσια και εναέρια σύνορά της.

Συναφώς, για να έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο οι συμφωνίες σε ενεργειακά θέματα, θα πρέπει να συνοδεύονται και από αμυντικές συμφωνίες που να εξασφαλίζουν τα κυριαρχικά δικαιώματα των τριών κρατών, αλλά και την ενεργειακή ασφάλεια της Ανατ. Μεσογείου. Με απλά λόγια, η ενεργειακή ασφάλεια επιβάλλεται να στρατιωτικοποιείται για την προστασία των εγκαταστάσεων και υποδομών γενικότερα.

Οι τρεις χώρες αναγκαστικά να συνεργάζονται για την από κοινού αντιμετώπιση

κάθε απειλής, που θα έθετε σε κίνδυνο την ενεργειακή ασφάλεια της περιοχής¹⁵³. Ο κοινός στόχος τους για ασφάλεια της περιοχής, επιβάλλει την αναθέρμανση του ξεχασμένου «δόγματος του ενιαίου αμυντικού χώρου» Ελλάδας και Κύπρου και την μετεξέλιξη-αναβάθμισή του σε νέο δόγμα ενιαίου ευρύτερου αμυντικού χώρου μεταξύ Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ (ενδεχομένως και Αιγύπτου), προκειμένου να λειτουργήσει ως ανάχωμα στις επεκτατικές βλέψεις της Τουρκίας.

6.5 Μέτρα για την Εξισορρόπηση του Τουρκικού Αναθεωρητισμού

Δεν αποτελούν έκπληξη οι προσπάθειες της Ελλάδας και της Κύπρου, για εξισορρόπηση της Τουρκίας, έστω και αν αυτό γίνεται υπό την αίρεση μιας «θετικής ατζέντας» ή προβάλλοντας μια λογική προσέγκυσης ή κοινωνικοποίησης της Τουρκίας¹⁵⁴. Σε κάθε περίπτωση, η Τουρκία δε φαίνεται να ενδιαφέρεται για αυτή την κοινωνικοποίηση ή τη «θετική ατζέντα».

Είναι σαφές ό,τι αφενός η Τουρκία έχει μια πολύ διαφορετική αντίληψη και ερμηνεία για τα πράγματα, αφετέρου θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Άγκυρα χρησιμοποιεί τη δραστηριότητα των γειτονικών κρατών και συγκεκριμένα τις μεταξύ τους συνεργασίες και διαδικασίες περιφερισμού, για να προβάλει τον εαυτό της ως την αποκλεισμένη, αδικημένη και εν τέλει αμυνόμενη χώρα της περιοχής.

Κατά τους Λίτσα και Τζιαμπίρη:

Έχει υποστηριχθεί, κυρίως από τουρκικούς κύκλους, πως οι κινήσεις της Άγκυρας στην Αν. Μεσόγειο, όπως για παράδειγμα το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας», το τουρκολιβυκό μνημόνιο και οι γεωτρήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ, έρχονται ως αντίδραση στον αποκλεισμό που αντιμετωπίζει η Τουρκία από τα υπόλοιπα κράτη της περιοχής¹⁵⁵.

Ωστόσο, η σχέση αιτίας αιτιατού στη συγκεκριμένη περίπτωση βαραίνει την Τουρκία. Για παράδειγμα, με το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» να προωθείται από το 2006 και τη συμφωνία Τουρκίας-Λιβύης από το 2011, φαίνεται ότι η Άγκυρα δεν περίμενε την ανακάλυψη φυσικού αερίου στην Κύπρο και τη δημιουργία των

¹⁵³ Ως αδύναμος κρίκος εμφανίζεται η Κύπρος λόγω του μικρού μεγέθους της, η οποία δε διαθέτει ικανό στρατό, πολεμικά αεροσκάφη και πλοία, πλην όμως αποτελεί αξιόλογη αποτρεπτική δύναμη για επιθετικές ενέργειες στο έδαφός της. Το κενό αυτό έρχεται να καλύψει μέσω της τριμερούς συμμαχίας πρωτίστως η Ελλάδα και έπειτα το Ισραήλ, οι οποίες διαθέτουν ικανό αριθμό επίγειων, εναέριων και θαλάσσιων μέσων για την προστασία τους.

¹⁵⁴ Giannakopoulos, A. (2016), (σ. 76-79). Ανακτήθηκε την 04 Μαρ 23 από: <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2016/03/Energy%20Cooperation%20and%20Security%20in%20the%20Eastern%20Mediterranean%20small%20file.pdf>

¹⁵⁵ Litsas S., & Tziampiris A. (2018), (σ. 144).

τριμερών συνεργασιών για να αποκτήσει και να επιδιώξει το γεωπολιτικό της όραμα στην περιοχή.

Βέβαια, το ποιος έχει δίκαιο και ποιος άδικο είναι, δυστυχώς, ήσσονος σημασίας στη διεθνή πολιτική. Και θα πρέπει κανείς, αν μη τι άλλο, να συνυπολογίσει το γεγονός ότι η Άγκυρα αντιλαμβάνεται και διακηρύττει τις κινήσεις των γειτονικών της κρατών ως κλιμάκωση στο πλαίσιο μιας παρατεταμένης κρίσης, εντός της οποίας δρα και αντιδρά. Συνεπώς, εάν η Τουρκία καταφέρει να πείσει τη διεθνή κοινότητα ή σημαντικούς δρώντες του περιφερειακού ή και του διεθνούς συστήματος για τις θέσεις της, αυτό που θα έχει σημασία δε θα είναι το δίκαιο, αλλά το αποτέλεσμα, πιθανότατα στη βάση υπολογισμών συμφέροντος¹⁵⁶. Προς το παρόν, οι προσπάθειες των κρατών της περιοχής και ιδιαίτερα της Ελλάδας για την εξισορρόπηση της Τουρκίας συνεχίζονται και, στον δυνατό βαθμό, διευρύνονται, συχνά στη λογική του «ο εχθρός του εχθρού μου είναι φίλος μου»¹⁵⁷.

Εν τέλει, ο προσανατολισμός φαίνεται να μετατοπίζεται από την επικέντρωση σε μια «θετική ατζέντα» και να αποκλίνει από τις θέσεις αρχών, κλίνοντας περισσότερο προς μια πιο έντονη προσπάθεια εξισορρόπησης και δημιουργίας ενός

¹⁵⁶ Δεν είναι άλλωστε τυχαίο που οι ΗΠΑ, δια στόματος του Αμερικανού Πρέσβη στην Ελλάδα Τζέφρι Πάιατ, το 2020, εξέφρασαν την άποψη ότι η Τουρκία μπορεί, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, να καταστεί ενεργειακό σταυροδρόμι, προτείνοντας μάλιστα να προσκληθεί η χώρα στο Ενεργειακό Φόρουμ (EMGF). Μέσα από τον ίδιο φακό θα έπρεπε ενδεχομένως να δει κανείς και τις επιφυλάξεις που εξέφραζε παραδοσιακά η Αίγυπτος, αναφορικά με το θέμα της οριοθέτησης ΑΟΖ με την Ελλάδα, και την άποψη του Καΐρου για την επήρεια που έχει το Καστελόριζο σε σχέση με την ΑΟΖ. Πρέπει δηλαδή να μην αποκλειστεί μια μελλοντική συμφωνία της Άγκυρας και του Καΐρου, η οποία να είναι βλαπτική για τα ελληνικά συμφέροντα.

¹⁵⁷ Για παράδειγμα, τον Μάιο του 2020, εν μέσω της πανδημίας του Covid-19, οι Υπουργοί Εξωτερικών της Αιγύπτου, της Κύπρου και της Ελλάδας με τη Γαλλία πραγματοποίησαν τηλεδιάσκεψη με τον ομόλογό τους από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ) με θέμα τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Σε Κοινή Διακήρυξη που εξέδωσαν, ο ρόλος της Τουρκίας είχε και πάλι κεντρικό ρόλο. Μεταξύ άλλων, οι πέντε Υπουργοί Εξωτερικών καταδίκασαν τις συνεχιζόμενες τουρκικές παράνομες δραστηριότητες στην ΑΟΖ και στα χωρικά ύδατα της Κυπριακής Δημοκρατίας και την κλιμάκωση των τουρκικών παραβιάσεων στον εθνικό εναέριο χώρο της Ελλάδας, περιλαμβανομένων των υπερπτήσεων πάνω από κατοικημένες περιοχές και χωρικά ύδατα, κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου, καθώς και την εργαλειοποίηση αμάχων από την Τουρκία σε μια απόπειρα να διασχίσουν παράνομα τα ελληνικά χερσαία σύνορα. Επιπλέον, επανέλαβαν ότι το τουρκολιβυκό μνημόνιο αντιβαίνει το διεθνές δίκαιο και παραβιάζει τα κυριαρχικά δικαιώματα τρίτων κρατών, καθώς δεν συμμορφώνεται με το δίκαιο της θάλασσας και δεν μπορεί να επιφέρει ουδεμία νομική συνέπεια για τρίτα κράτη. Τέλος, οι Υπουργοί καταδίκασαν έντονα τη στρατιωτική παρέμβαση της Τουρκίας στη Λιβύη και κάλεσαν την Τουρκία να σεβαστεί πλήρως το εμπάργκο όπλων του ΟΗΕ και να σταματήσει την εισροή ξένων μαχητών από τη Συρία στη Λιβύη.

αντιτουρκικού μπλοκ, η έκβαση της οποίας θα κριθεί σε βάθος χρόνου.

Γενικά μιλώντας, μπορούμε να παρατηρήσουμε δύο στοιχεία παραδοξότητας όσον αφορά στις προσπάθειες περιφερισμού ή περιφερειακής ασφάλειας στην Ανατ. Μεσόγειο από τα κράτη και κυρίως την Ελλάδα, τα οποία έχουν να αντιμετωπίσουν την τουρκική εξωτερική πολιτική.¹⁵⁸

α. Παρά το γεγονός ότι τα έργα περιφερισμού μπορούν να εμπεριέχουν και τη διάσταση της ασφάλειας ή της άμυνας κατά κανόνα, τουλάχιστον στα αρχικά στάδια, δεν επιτελούν αυτό το σκοπό, αλλά μάλλον επιδιώκουν την πολιτικοοικονομική ενοποίηση μιας περιφέρειας. Εάν ένα εγχείρημα που σκοπό έχει την ενοποίηση, τη συμμετοχικότητα και τη συνεργασία (σε ολόκληρη την Αν. Μεσόγειο) εργαλειοποιηθεί για σκοπούς εξισορρόπησης, τότε ενδέχεται να υποσκάψει τον λόγο ύπαρξής του, άσχετα από τις προθέσεις των εμπλεκόμενων μερών και την αποτελεσματικότητα ως προς την εξισορρόπηση.

β. Στον αντίποδα, η εξισορρόπηση, μπορεί να πάρει διάφορες μορφές. Σε κάθε περίπτωση όμως, οι κινήσεις που γίνονται αντιληπτές ως εξισορρόπηση ή προβάλλονται ως τέτοιες μπορεί να καταλήξουν τελικά σε μη εξισορρόπηση ή υποεξισορρόπηση.

Αν λοιπόν οι τριμερείς συνεργασίες θεωρηθούν ή προβληθούν ως συμμαχίες και το «EMGF» ως ένας οργανισμός που, ενώ έχει περιορισμένη εντολή, λειτουργεί ως κάποιου είδους πολλαπλασιαστής ισχύος απέναντι στην Τουρκία, χωρίς μάλιστα να υπάρχουν δείγματα γραφής, τότε εγκυμονεί ο κίνδυνος της λανθασμένης ανάγνωσης και εκτίμησης της πραγματικότητας. Τα μέχρι στιγμής δεδομένα δείχνουν ότι ο κίνδυνος αυτός είναι πραγματικός. Υπό αυτό το πρίσμα, η ιδέα του περιφερισμού, αλλά και της εξισορρόπησης προκύπτει ως αρκετά φιλόδοξη, παρά τα βήματα που έχουν γίνει, καθώς περιπλέκεται από τη γεωπολιτική πραγματικότητα¹⁵⁹. Με άλλα λόγια, ο περιφερισμός που επιδιώκει η Ελλάδα στην Ανατ. Μεσόγειο τελεί υπό την αίρεση ενός αριθμού προϋποθέσεων¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Alterman, J., Conley, H., Ruy, D., & Malka, H. (2018). (σ.116-117). Ανακτήθηκε την 4 Μαρ 22 από: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180521_Alterman_RestoringEasternMediterranean_Web.pdf

¹⁵⁹ Alterman, J., Conley, H., Ruy, D., & Malka, H. (2018). (σ.120).

¹⁶⁰ Ο περιφερισμός αποτελεί ομολογουμένως ένα πολύ ενδιαφέρον όραμα για τις χώρες της περιοχής

Η Ελλάδα και η Κύπρος σφυρηλατώντας επάνω σε αυτόν ακριβώς τον περιφερισμό θα μπορούσαν να προωθήσουν υπό προϋποθέσεις τα εθνικά τους συμφέροντα στην περιοχή και να ανασχέσουν τον τουρκικό επεκτατισμό. Επί της ουσίας, υιοθετώντας τις αρχές του περιφερισμού οι δύο χώρες μπορούν να καταφέρουν να αναπτύξουν το νέο δόγμα της τουρκικής εξισορρόπησης στον πολυπολικό κόσμο της δεύτερης δεκαετίας του 21ου αιώνα.

Η «διπλωματία των τριμερών συνεργασιών», με την Ελλάδα και την Κύπρο ως κύριους συντελεστές εκκίνησης, αποτελεί ίσως την πιο σημαντική απόδειξη των διευρυμένων δικτύων περιφερειακής συνεργασίας. Όχι μόνο στον τομέα της οικονομίας με την ευρύτερη σημασία του όρου, αλλά και στον τομέα της ασφάλειας καθώς και πέρα από αυτόν. Από μια αισιόδοξη οπτική, οι συνειδητές αυτές προσπάθειες της βαθύτερης συνεργασίας θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως προθάλαμος μιας πιο ουσιαστικής και θεσμοποιημένης συνεργασίας, μιας μορφής περιφερισμού. Δηλαδή, ως ένα εγχείρημα που θα έχει ενδεχομένως και μια ισχυρή διάσταση ασφάλειας. Μάλιστα, θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει ότι, συλλογικά, τα υπάρχοντα σχήματα τριμερούς συνεργασίας συνιστούν μια μορφή «κοινότητας ασφάλειας» («security community»). Δηλαδή, μια κοινότητα όπου τα συνιστώντα μέρη της δεν «μπορούν να διανοηθούν πόλεμο μεταξύ τους» καθώς οι σχέσεις και οι διαδράσεις τους είναι εντελώς απασφαλειοποιημένες (de-securitized). Τα μέλη μιας κοινότητας ασφάλειας χαρακτηρίζονται συχνά, τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό, από κοινές αντιλήψεις περί απειλής, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του Ισραήλ, της Ελλάδας, της Κύπρου και της Αιγύπτου, αναφορικά με την Τουρκία.

6.6 Αμυντικά Θέματα και Ανταλλαγή Τεχνογνωσίας

Ένας άλλος τομέας, στον οποίο η Ελλάδα και η Κύπρος αποκομίζουν πολλαπλά οφέλη από τη συνεργασία με το Ισραήλ, είναι η εκπαίδευση που παρέχεται στα

και την Ελλάδα και την Κύπρο ειδικότερα, αν λάβει κανείς υπόψη τα πλεονεκτήματα που τον διακρίνουν και θα μπορούσαν να ενισχύσουν τις ελληνικές και κυπριακές διεκδικήσεις στην περιοχή. Ο περιφερισμός, πέρα από την ενίσχυση της συνεργασίας σε τομείς, όπως η πολιτική, η οικονομία και η ασφάλεια με όρους κοινότητας, μπορεί να εδραιώσει την κρατική υπόσταση και τον εκδημοκρατισμό, να ελέγξει την πληθωρική συμπεριφορά που εκδηλώνουν τα ισχυρά κράτη, να σφυρηλατήσει και να ενσωματώσει στις έννομες τάξεις πρότυπα και αξίες, να ενισχύσει τη διαφάνεια, να εμβαθύνει τη λογοδοσία των κρατών και των διεθνών οργανισμών και να συνδράμει στη διαχείριση των αρνητικών όψεων της παγκοσμιοποίησης.

στελέχη τους, από τις κοινές στρατιωτικές συνεκπαιδεύσεις και ασκήσεις στον εναέριο και θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου και της Ανατ. Μεσογείου, οι αγοραπωλησίες οπλικών συστημάτων-μέσων και η ανταλλαγή τεχνογνωσίας.

Ήδη τα τρία κράτη πραγματοποιούν κοινές αεροναυτικές ασκήσεις, με σκοπό την αμυντική κάλυψη των εναέριων και θαλάσσιων συνόρων τους, την κοινή ανάπτυξη βέλτιστων αμυντικών και επιθετικών επιχειρήσεων και την καλύτερη δυνατή εκπαίδευση. Η συστηματική διεξαγωγή συναφών ασκήσεων, η οποία απαιτείται να συνεχιστεί πιο εντατικά στο μέλλον, θα προσφέρει σημαντικά οφέλη, όπως η εκπαίδευση-εξοικείωση του προσωπικού σε διαφορετικά οπλικά συστήματά και η «τριβή» του στην αντιμετώπιση κινδύνων μεγαλύτερης κλίμακας¹⁶¹.

Πλέον των προαναφερόμενων όμως, παρουσιάζεται στην Ελλάδα και την Κύπρο η ευκαιρία να αποκτήσουν πρόσβαση μέσω της στρατηγικής τους συνεργασίας και στα υπερσύγχρονα τεχνολογικά οπλικά συστήματα που διαθέτει το Ισραήλ¹⁶².

6.7 Λοιπές Συνεργασίες-Κοινά Οφέλη

Η συνεργασία μεταξύ της Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ, διευρύνει το πεδίο συνεργασιών και σε διάφορους άλλους τομείς. Η Ελλάδα και η Κύπρος ως μέλη της Ε.Ε, έχουν ισχυρό προφίλ ως εν δυνάμει διαμεσολαβητές. Η Ελλάδα μπορεί να συμβάλει σε διάφορα θέματα, όπως για παράδειγμα μία πιθανή επίλυση του

¹⁶¹ Σε αυτό το πλαίσιο, υπογράφηκε στις αρχές του 2021, αμυντική συμφωνία μεταξύ της Ελλάδας και Ισραήλ, για τη δημιουργία διεθνούς εκπαιδευτικού κέντρου πτήσεων στην 120 ΠΕΑ, στην Καλαμάτα, για την εκπαίδευση των ιπτάμενων Αξιωματικών της ΠΑ, ενώ το ΥΠΕΘΑ επισήμανε ότι «η συμφωνία δίνει οριστική λύση στο χρονίζον πρόβλημα της εκπαιδεύσεως των Ικάρων της ΠΑ, με ικανοποιητική επάρκεια ωρών πτήσεως και υπερσύγχρονων εκπαιδευτικών μέσων, ενώ παράλληλα ενδυναμώνει ουσιαστικά τη στρατηγική συνεργασία Ελλάδος και Ισραήλ». Βλ. Armynow.gr. (2021, Απρίλιος 17). *Διεθνές Κέντρο Εκπαίδευσης ΠΑ στην Καλαμάτα-Τι περιλαμβάνει η Συμφωνία*. Ανακτήθηκε την 9 Μαρ 22 από: <https://armynow.gr/diethnes-kentro-ekapideusis-pa-stin-kalamata-ipograftike-i-diakratiki-simfonia-ellaas-israil/>

¹⁶² Στο πλαίσιο αυτό το 2020 υπεγράφη συμφωνία που αποτελεί «πυλώνα» και για τους μελλοντικούς εξοπλισμούς της χώρας μας, μεταξύ της ιδιοκτήτριας της ναυπηγικής μονάδας του Νεωρίου στη Σύρο και των ισραηλινών ναυπηγείων, για ναυπήγηση των φρεγατών του ΠΝ, ενώ το 2021 υπεγράφη συμφωνία μεταβίβασης ποσοστού της ΕΛΒΟ στις ισραηλινές εταιρίες SK Group και Plasan. Τα νέα στρατιωτικά οχήματα και οχήματα ειδικού τύπου, που πλέον θα κατασκευάζονται στην ΕΛΒΟ, θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν από την ΕΛ.ΑΣ αλλά και από τον ΕΣ, ιδίως τώρα που έχει ανακοινωθεί η αντικατάσταση 10.000 οχημάτων Mercedes και Steyr. Βλ. Ανδρής, Γ. (2021, Φεβρουάριος 15). *Στους Ισραηλινούς πέρασε και επίσημα η ΕΛΒΟ!* Ανακτήθηκε την 9 Μαρ 22 από: <https://www.newsauto.gr/news/stous-israilinous-perase-ke-episima-i-elvo/>

«Παλαιστινιακού», της θαλάσσιας συνοριακής διαμάχης¹⁶³ μεταξύ Ισραήλ-Λιβάνου¹⁶⁴ και της αντιπαλότητας του Ισραήλ με το Ιράν.

Από την πλευρά του το Ισραήλ, μέσω της συμμαχίας του με Ελλάδα και Κύπρο προσεγγίζει περισσότερο την Ε.Ε, με τις δύο χώρες να έχουν τη δυνατότητα να προωθήσουν μελλοντικές ενταξιακές διαπραγματεύσεις, εφόσον το Ισραήλ μελλοντικά εκφράσει επιθυμία να ενταχθεί στην Ε.Ε¹⁶⁵. Επιπρόσθετα, το Ισραήλ θα μπορούσε να συμβάλλει, ασκώντας επιρροή προς κάθε κατεύθυνση και να υποστηρίξει διπλωματικά την απόφαση της Ελλάδας για καθορισμό ΑΟΖ, δεδομένου ότι το αφορά άμεσα, για την υλοποίηση των αγωγών φυσικού αερίου «EastMed» και μεταφοράς ηλεκτρικού ρεύματος «EuroAsia Interconnector».

Τέλος, ένα ακόμη σημαντικό θέμα, το οποίο είναι καθοριστικό για τη συνεργασία των τριών χωρών και απαιτεί πολύ λεπτούς χειρισμούς, είναι οι διαπραγματεύσεις για την επίλυση του «κυπριακού ζητήματος»¹⁶⁶.

¹⁶³ Ξέσπασε τον Δεκέμβριο του 2010 με την ανακοίνωση της συμφωνίας Κύπρου-Ισραήλ για οριοθέτηση της ΑΟΖ των δυο χωρών.

¹⁶⁴ Ηλιάδη, Ι. (2018, Μάρτιος 18). *Η συνοριακή διαφορά Ισραήλ-Λιβάνου και η Ελλάδα*. Ανακτήθηκε την 11 Μαρ 22 από: <https://slpress.gr/diethni/i-sinoriaki-diafora-israil-livanou-ke-i-ellada/>

¹⁶⁵ Klein, M. (2016, Φεβρουάριος 05). *Η «απόσταση» της Ε.Ε με το Ισραήλ*. Ανακτήθηκε την 11 Μαρ 22 από: <https://www.capital.gr/carnegieeuropa-eu/3101410/i-apostasi-tis-ee-me-to-israil>

¹⁶⁶ Το Βόρειο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου, χρησιμοποιείται από την Άγκυρα για εξυπηρέτηση των γεωπολιτικών του συμφερόντων, ενώ η Τουρκία επιθυμεί να νομιμοποιήσει τα τετελεσμένα της εισβολής, με σκοπό να περάσει στον έλεγχο της τα ενεργειακά αποθέματα αυτής.

Συμπεράσματα

Η γεωπολιτική και γεωστρατηγική θέση της Ανατ. Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής ήταν ανέκαθεν σημαντική, αλλά τα τελευταία χρόνια αυξάνεται και καθιερώνει το ενδιαφέρον όλων των ηγεμονικών παγκοσμίως χωρών, λόγω της ύπαρξης του πετρελαίου και φυσικού αερίου σ' αυτή την περιοχή. Δια μέσου των αιώνων, η Ανατ. Μεσόγειος και Μέση Ανατολή απορρόφησαν συγκρούσεις, αποτέλεσαν την κοιτίδα πολιτισμών, αλλά και το «μήλο της έριδος» μεταξύ διαφόρων εθνών. Εν προκειμένω, η Ανατ. Μεσόγειος ήταν, είναι και θα είναι πάντα μαγνήτης για όλες τις μεγάλες δυνάμεις, οι οποίες θέλουν να εδραιώσουν τα συμφέροντά τους στον χώρο αυτό.

Το νέο διεθνές περιβάλλον επιβάλλει μια νέα, πιο ρεαλιστική και πιο συγκεκριμένη αντίληψη των διεθνών σχέσεων. Οι συμμαχίες δεν είναι πλέον σταθερές και μόνιμες, αλλά οικοδομούνται αυστηρά στη βάση συμφερόντων και όχι στη βάση «ιδεολογικών μπλοκ». Η Ελλάδα και η Κύπρος επιδιώκουν την ειρήνη και τη συνεργασία στις διεθνείς σχέσεις. Ειδικότερα στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου επιδιώκουν τη σταθερότητα, την ασφάλεια και την οικονομική συνεργασία. Πιστές στις αρχές της καλής γειτονίας, οι δυο χώρες δεν τρέφουν επιθετικές βλέψεις απέναντι σε κανένα κράτος και δεν διεκδικούν τίποτε πέραν από την αναγνώριση του δικαιώματός τους να ασκούν ανεμπόδιστα τα κυριαρχικά τους δικαιώματα, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και τις Συνθήκες.

Η Ανατ. Μεσόγειος είναι ο γεωπολιτικός χώρος που αποκτά προοδευτικά όλο και μεγαλύτερη σημασία για την ασκούμενη ελληνική και κυπριακή εξωτερική πολιτική. Είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό το πόσο σημαντική είναι η διεύρυνση των συμμαχιών και συνεργασιών στον χώρο αυτό για την προστασία των κυριαρχικών δικαιωμάτων των δύο χωρών στην περιοχή. Η αναθεωρητική τουρκική εξωτερική πολιτική έδωσε μια μοναδική ευκαιρία να έρθουν πιο κοντά τα κράτη της περιοχής και να συνεργαστούν σε μια σειρά τομέων, όπου στο πρόσφατο παρελθόν η οποιαδήποτε συνεννόηση θα φαινόταν αδιανόητη. Η Ελλάδα ως μέρος του ανατολικό-μεσογειακού γεωπολιτικού πλέγματος μπορεί μαζί με την Κυπριακή Δημοκρατία να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή. Είναι θέμα καλών πρακτικών και πολιτικής βούλησης η συνέχιση και η εμπέδωση της συνεργασίας των δύο χωρών με τις χώρες της Ανατ. Μεσογείου.

Είναι αναντίρρητο γεγονός ότι τα απειλούμενα κράτη δίνουν μεγάλη σημασία στο να βρουν συμμάχους, καθώς σε μια συμμαχία το κόστος της αναχαίτισης ενός επιτιθέμενου «μοιράζεται». Ελλάδα, Κύπρος και Ισραήλ εφαρμόζουν την «στρατηγική της εξισορρόπησης», διότι απειλούνται από την αναθεωρητική Τουρκία. Τα οφέλη των κρατών αυτών είναι περισσότερα από το κόστος, το οποίο μάλιστα μοιράζεται, λόγω της αμυντικής τους συνεργασίας. Μέσω της συμμαχίας αυτής, τα τρία κράτη αυξάνουν την ισχύ τους και στέλνουν ξεκάθαρα μηνύματα στην Τουρκία ότι δεσμεύονται να διατηρήσουν την ισορροπία ισχύος στην περιοχή.

Οι ραγδαίες μεταβολές που έχει υποστεί τα τελευταία χρόνια το εγγύς γεωπολιτικό περιβάλλον οδήγησαν στην προσέγγιση του ισραηλινής πλευράς με την Κύπρο και την Ελλάδα και στην πραγματοποίηση μιας αξιόλογης συνεργασίας, αρχομένης από τον τομέα της ενέργειας και διευρυνόμενης σε όλα τα επίπεδα, από την άμυνα μέχρι τον πολιτισμό.

Τα τριμερή σχήματα συνεργασίας δίνουν στην Ελλάδα και την Κύπρο τη δυνατότητα να ξεδιπλώσουν την πολιτική τους για την περιοχή της Ανατ. Μεσογείου. Είναι πασιφανές ότι οι δύο χώρες επιδιώκουν την δημιουργία συμμαχιών, επί τη βάση κοινών συμφερόντων, με κράτη της Ανατ. Μεσογείου και απώτερο στόχο την προστασία των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων στην περιοχή, έναντι της τουρκικής επιθετικότητας. Ήδη, αυτά τα σχήματα συνεργασίας έχουν προχωρήσει αρκετά στο τομέα της άμυνας και της γενικότερης στρατιωτικής συνεργασίας, πράγμα που εξυπηρετεί πλήρως τους σχεδιασμούς της ελληνικής και κυπριακής ηγεσίας για την δημιουργία τοίχους ανάσχεσης της Τουρκίας στην περιοχή.

Οι διαφορές της Τουρκίας με το Ισραήλ, είναι αυτές που οδήγησαν τις μεταξύ τους σχέσεις σε ρήξη και το Ισραήλ στην αναζήτηση νέων στρατηγικών συμμαχιών στην περιοχή. Η Κύπρος και η Ελλάδα είναι ιδανικοί σύμμαχοι για το Ισραήλ, ενώ βλέπουν τη συμμαχία ως μία θετική εξέλιξη απέναντι στις προκλήσεις και τις αμφισβητήσεις της Τουρκίας, η οποία οραματίζεται να μετατραπεί σε ενεργειακό κέντρο της Ευρώπης, αλλά και περιφερειακή δύναμη της Ανατ. Μεσογείου, ενώ εκτιμάται ότι η ανακήρυξη ΑΟΖ από την πλευρά της Ελλάδας θα έχει τη σημαντική υποστήριξη της Κύπρου και του Ισραήλ.

Οι συγκυρίες προσφέρουν μια ευκαιρία για εμβάθυνση της συμμαχίας των δύο χωρών με το Ισραήλ, με θετικές προοπτικές. Οι δυο χώρες, πρέπει να

εκμεταλλεύονται με προσοχή αυτές τις ευκαιρίες, ώστε να προάγουν την ασφάλεια και την ανάπτυξη, τόσο για τις ίδιες, όσο και συνολικά για την περιοχή. Για να επιτύχουν τους σκοπούς τους, είναι αναγκαία η χάραξη μακροχρόνιου στρατηγικού πλάνου και ενεργή συμμετοχή στα δρώμενα της περιοχής, με σκοπό να ωφεληθούν από τη συνεργασία με το Ισραήλ.

Από την άλλη, στα πολυπολικά συστήματα, όπως το σημερινό, οι συμμαχίες όσο εύκολα σχηματίζονται, τόσο εύκολα διαλύονται. Σε αυτά τα συστήματα, δημιουργούνται ευκαιρίες, τις οποίες ένας «ορθολογικός δρών»,¹⁶⁷ ακολουθώντας μια ευφυή πολιτική, μπορεί να εκμεταλλευτεί, ώστε να προωθήσει τα συμφέροντά του. Την ίδια στιγμή, το σημερινό διεθνές περιβάλλον είναι εξαιρετικά επικίνδυνο για τα κράτη εκείνα που αδυνατούν να αναγνώσουν τις διεθνοπολιτικές εξελίξεις και να προσαρμοστούν σε αυτές.

Όσον αφορά στο σύμπλοκο Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ, η συμμαχία της Ελλάδας και της Κύπρου με το Ισραήλ είναι προς το συμφέρον των δύο χωρών, εφόσον αυτή θεμελιωθεί σε βάσεις που να εγγυώνται την ισότιμη και αμοιβαία επωφελή συνεργασία. Υπό αυτό το πρίσμα, η Ελλάδα και η Κύπρος θα πρέπει να περιορίσουν τους κινδύνους εξάρτησης, εγκατάλειψης και παγίδευσης που ενέχει η συμμαχία με έναν ισχυρότερο παράγοντα, γεγονός που προϋποθέτει την εσωτερική και εξωτερική τους ενδυνάμωση.

Κατά δεύτερο λόγο, η στρατηγική της Ελλάδας και της Κύπρου πρέπει να στοχεύει στην αύξηση του ειδικού της βάρους στο συμμαχικό δίκτυο με το Ισραήλ. Οι δυο χώρες μπορούν να καταστούν χρήσιμοι εταίροι του Ισραήλ, εφόσον μετασχηματίσουν σε υπεραξία:

1^ο: Τις παραδοσιακά καλές σχέσεις τους με τον Αραβικό κόσμο, αναλαμβάνοντας το ρόλο του έντιμου διαμεσολαβητή στα χρόνια ζητήματα του Ισραήλ με τους γείτονές του, πεδίο στο οποίο έχει αποτύχει η Τουρκία.

¹⁶⁷ Ενδεικτική συμπεριφορά ορθολογικού δρώντος είναι αυτή του Ισραήλ. Αρκεί να αναλογιστούμε την πληθώρα αναλύσεων και μελετών ισραηλινών αναλυτών της διεθνούς πολιτικής που προσπαθούν να προσδιορίσουν την στρατηγική εκείνη που θα διασφαλίσει την βέλτιστη προσαρμογή του Ισραήλ στις νέες συνθήκες αυξημένης ρευστότητας και αβεβαιότητας, ενός κράτους που σαφώς βρίσκεται σε ευνοϊκότερη θέση και δεν αντιμετωπίζει του ίδιου μεγέθους κινδύνους με την Ελλάδα και την Κύπρο.

2^{ον}: Την γεωπολιτική τους θέση και το γεγονός ότι μπορούν να εγγυηθούν τη σταθερότητα της Ανατ. Μεσογείου και να διαδραματίσουν ρόλο ρυθμιστικό στη διαμόρφωση του ενεργειακού χάρτη της περιοχής.

Η στρατηγική συνεργασία της Ελλάδας, της Κύπρου και του Ισραήλ θα συμβάλει στην ενίσχυση των συντελεστών ισχύος των τριών αυτών κρατών, με διαφορετικό τρόπο για το κάθε ένα. Η Ελλάδα αναμένεται να χρησιμοποιήσει αυτή τη στρατηγική συνεργασία για να δημιουργήσει αντίβαρο στην Τουρκία, να εκμεταλλευτεί τα προηγμένα τεχνολογικά οπλικά συστήματα του Ισραήλ για να βελτιώσει τις αμυντικές της ικανότητες, να δώσει νέα πνοή στην οικονομία της μέσω επενδύσεων, να καταστεί σημαντικός διαμετακομιστικός κόμβος ενέργειας και να αυξήσει την γεωπολιτική της αξία για τη Δύση. Η Κύπρος, με τη σειρά της, θα έχει το όφελος της ευκολότερης εκμετάλλευσης των ενεργειακών της αποθεμάτων με συνέπεια την οικονομική και στρατηγική της ενίσχυση, τη βελτίωση της διαπραγματευτικής της θέσης έναντι της Τουρκίας στο «Κυπριακό» πρόβλημα, την αύξηση της βαρύτητάς της στην Ε.Ε και την καλύτερη εκμετάλλευση της γεωστρατηγικής της αξίας. Τέλος, το Ισραήλ, μέσω της στρατηγικής συνεργασίας με την Ελλάδα και την Κύπρο, θα λάβει, για πρώτη φορά, μέρος σε έναν άξονα που θα του προσφέρει το αναγκαίο στρατηγικό βάθος προς την Ευρώπη, θα μπορέσει να εκμεταλλευτεί τις καλές σχέσεις του Ελληνισμού με τα Αραβικά κράτη, ούτως ώστε να καταστεί ευκολότερη η εξεύρεση λύσης στο «Παλαιστινιακό» και θα βελτιώσει τους διαύλους επικοινωνίας του με τον αραβομουσουλμανικό κόσμο, ενώ παράλληλα θα ξεφύγει μια για πάντα από την περιφερειακή του απομόνωση.

Η συνεργασία των τριών κρατών, έχει ως κεντρική ιδέα τον ενεργειακό τομέα, που αναβαθμίζει την Ελλάδα και την Κύπρο και αποτελεί παράγοντα σταθερότητας στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου, οι εξελίξεις όμως στην Μέση Ανατολή έχουν ευνοήσει την εμβάθυνση της συνεργασίας των τριών χωρών σε πολλαπλά επίπεδα, όπως ο τουρισμός, η έρευνα και τεχνολογία κ.α.

Το ζητούμενο για την Ελλάδα και την Κύπρο είναι να διεκδικήσουν το δικαίωμά τους να ασκούν ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική, χωρίς να αποκλείουν τη συμμαχία ή συνεργασία με οποιοδήποτε παράγοντα, εφόσον αυτό τους επιβάλλει το εθνικό τους συμφέρον. Η σωστή ανάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος και εκτίμηση των αναφύομενων απειλών/ευκαιριών καθιστούν αναγκαία την θεσμοθέτηση ενός

μόνιμου μηχανισμού χάραξης και σχεδίασης εξωτερικής πολιτικής.

Τα τρία συνεκτικά στοιχεία του «μεσανατολικού πανοράματος» ελληνισμός - αραβικός κόσμος - Ισραήλ, πρέπει να αποτελέσουν μακροχρόνια τη βάση του περιφερειακού συστήματος ασφαλείας που θα επηρεάζει την Τουρκία και δεν θα επηρεάζεται από τις μεγαλοϊδεατικές της βλέψεις και προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να συγκλίνουν οι στόχοι της ελληνικής και κυπριακής εξωτερικής πολιτικής. Με άλλα λόγια η Ελλάδα και η Κύπρος πρέπει να στοχεύουν στον εκφυλισμό ισχύος της Τουρκίας και να μην επιδιώκεται η στείρα και άγονη προώθηση σχημάτων συνεργασίας μαζί της.

Η Ευρώπη στο σύνολό της θα πρέπει να δώσει μια από τις πρώτες προτεραιότητες στο χώρο της Ανατ. Μεσογείου, για να προστατεύσει το μαλακό της υπογάστριο. Δεν είναι υπόθεση του α' και του β' «μεγάλου» ή «μικρού» κράτους. Είναι υπόθεση ολόκληρης της Ευρώπης να προστατεύσει τα χερσαία και θαλάσσια σύνορά της στην περιοχή αυτή. Στο πλαίσιο αυτό, η υποστήριξη της Ελλάδας και της Κύπρου από την Ε.Ε, αποτελεί χαρακτηριστικό κομβικής σημασίας

Τέλος, η Ελλάδα και η Κύπρος πρέπει να συνεχίσουν την ορθή πολιτική της διεθνοποίησης των προβλημάτων τους με τη γείτονα χώρα, προκειμένου να εμπλακούν και άλλοι ευρωπαϊκοί και μη δρώντες, για να καταστούν οι θέσεις των δύο χωρών πιο ισχυρές.

Σελίδα σκόπιμα κενή

Επίλογος

«...η έσχατη πραγματικότητα συνίσταται από υπάρξεις, άτομα ή ομάδες που αγωνίζονται για την αυτοσυντήρησή τους και μαζί αναγκαστικά για τη διεύρυνση της ισχύος τους. Γι' αυτό συναντώνται ως φίλοι ή ως εχθροί και αλλάζουν φίλους και εχθρούς, ανάλογα με τις ανάγκες του αγώνα για την αυτοσυντήρησή τους και τη διεύρυνση της ισχύος τους»

Π. Κονδύλης

Άποψη υποκειμενική του γράφοντος είναι ότι η ανά χείρας διατριβή έχει εκπληρώσει το στόχο της. Τα πράγματα για το Ισραήλ, την Τουρκία και τους λοιπούς δρώντες της Ανατ. Μεσογείου, καλώς ή κακώς, είναι αυτά που είναι. Το ευκαίριο, για εμάς, την Ελλάδα και την Κύπρο μας δεν είναι άλλο, από το εξής:

Να συνειδητοποιήσουμε, ότι η γη στην οποία ζούμε, παρόλο που «...ταύτην γάρ οικούμεν ούχ εταίρους εκβαλόντες ούδην έρημον καταλαβόντες...ταύτην έχοντες άπαντα τον χρόνον διατελούμεν ...»¹⁶⁸, δε θα πάψει ποτέ να αποτελεί «μήλον της έριδος» για κάθε ενέχουσα επεκτατικές τάσεις, συνιστώσα. Η δυναμική του ελληνικού γεωγραφικού παράγοντα είναι διαχρονική με πανάρχαιες καταβολές. Όσο φαινόμαστε και είμαστε κατώτεροι των περιστάσεων, οι «ξένοι» δε θα σταματήσουν να υποστηρίζουν ότι είμαστε πολύ «λίγοι» για να κατέχουμε ένα τόσο καλό «οικόπεδο» και ότι το «οικόπεδο» αυτό πρέπει - με τον ένα ή τον άλλο τρόπο - να μοιραστεί. Εάν, εν τέλει, από τώρα και στο εξής, δεν πορευτούμε με γνώμονα το ότι «...πόλιν πλείω ξύμπασαν ορθουμένην ωφελείν τούς ιδιώτας ή καθ' έκαστον τών πολιτών ευπραγούσαν...»¹⁶⁹, τότε οποιαδήποτε μελέτη- διατριβή - πρόταση, δε θα

¹⁶⁸ « Ταύτην γάρ οικούμεν ούχ εταίρους εκβαλόντες ούδην έρημον καταλαβόντες ούδην εκ πολλών εθνών μιγάδες συλλεγέντες, αλλά ούτω καλώς καί γνησίως γεγόναμεν, ώστε εξ ήσπερ έφυμεν, ταύτην έχοντες άπαντα τον χρόνον διατελούμεν, αυτόχθονες όντες καί τών ονομάτων τοίς αυτοίς οίσπερ τούς οικειωτάτους τήν πόλιν έχοντες προσειπείν: μόνοις γαρ ημίν των Ελλήνων την αυτήν τροφόν και πατρίδα και μητέρα καλέσαι προσήκει...»

Μετάφραση: «Διότι κατοικούμε αυτήν την χώρα, χωρίς ούτε να εκδιώξουμε άλλους εξ αυτής ούτε να την καταλάβουμε έρημο ούτε να εγκατασταθούμε σε αυτήν ως ανάμεικτος ομάδα από διάφορα ανόμοια φύλα, απεναντίας είναι τόσοσιν ευγενές και γνήσιο το γένος μας, ώστε τη χώρα, στην οποίαν είδαμε το πρώτο φως, εξακολουθούμε συνεχώς να κατοικούμε, διότι είμεθα αυτόχθονες και μόνον εμείς από όλους τούς άλλους έχουμε το δικαίωμα να προσφωνούμε την πόλη μας με τις ίδιες λέξεις, δια των οποίων προσαγορεύομε τούς πλέον γνωστούς συγγενείς». (Ισοκράτης. *Πανηγυρικός*, 24-25).

¹⁶⁹ «Εγώ γάρ ηγούμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν ορθουμένην ωφελείν τούς ιδιώτας ή καθ' έκαστον τών πολιτών ευπραγούσαν, αθρόαν δέ σφαλλομένην. καλώς μέν γάρ φερόμενος ανήρ τό καθ' εαυτόν

αποτελεί παρά «πλεονάζοντα» όγκο πληροφοριών.

διαφθειρομένης της πατρίδος ουδέν ήσσον ξυναπόλληται, κακοτυχών δέ έν εύτυχούση πολλώ μάλλον διασώζεται».

Μετάφραση: «Γιατί πιστεύω πως μια πόλη ωφελεί περισσότερο τους πολίτες της, αν στο σύνολό της προοδεύει, παρά αν ευτυχεί σ' αυτή ο κάθε πολίτης χωριστά, ενώ στο σύνολό της η ίδια δυστυχεί. Γιατί όσο κι αν ευτυχεί ένας πολίτης στις ιδιωτικές του υποθέσεις, αν καταστρέφεται η πατρίδα του, καταστρέφεται όχι λιγότερο και ο ίδιος, ενώ αν ο πολίτης δυστυχεί σε πατρίδα που ευημερεί, τις περισσότερες φορές σώζεται». [Θουκυδίδης, Ιστορία Β', παρ.60 (Περικλής προς Αθηναίους)].

Πηγές-Βιβλιογραφία

ΠΗΓΕΣ

Ηλεκτρονικές Πηγές - Ιστοσελίδες

Ανδρής, Γ. (2021, Φεβρουάριος 15). *Στους Ισραηλινούς πέρασε και επίσημα η ΕΛΒΟ!*

Ανακτήθηκε την 9 Μαρ 22 από: <https://www.newsauto.gr/news/stous-israilinious-perase-ke-episima-i-elvo/>

Αριστοτέλους, Α. (2011). *Είναι όντως περιφερειακή υπερδύναμη η Τουρκία;*

Ανακτήθηκε την 05 Ιαν 23 από: <https://www.kathimerini.com.cy/gr/apopseis/prosopikotites-stin-k/59462/?ctype=ar>

Armynow.gr. (2021, Απρίλιος 17). *Διεθνές Κέντρο Εκπαίδευσης ΠΑ στην Καλαμάτα-Τι*

περιλαμβάνει η Συμφωνία. Ανακτήθηκε την 9 Μαρ 22 από: <https://armynow.gr/diethnes-kentro-ekapideusis-pa-stin-kalamata-ipograftike-i-diakratiki-simfonia-ellaas-israil/>

Βαλαβανίδης, Α. (2014). *Τα Κυριότερα Προβλήματα Περιβαλλοντικής Ρύπανσης στη Μεσόγειο Θάλασσα Επιστημονικές Έρευνες για την Ρύπανση και τα είδη Απορριμμάτων στο Θαλάσσιο Περιβάλλον και τις Μεσογειακές Παραλίες.*

Πανεπιστήμιο Αθηνών: Τμήμα Χημείας. Ανακτήθηκε την 8 Δεκ 22 από: http://www.chem.uoa.gr/wp-content/uploads/epistimonika_themata/mediterranean-pollution-review-1-12-2014.pdf

Διαμαντής, Α. (2021, Οκτώβριος 01). *Αμυντική συμφωνία Ελλάδας – Γαλλίας: Κατατέθηκε στη Βουλή – Τι προβλέπει.*

Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: https://www.ethnos.gr/Politics/article/176447/amyntikhsymfoniaelladagallias_katatethhkesthboylhtiprolepei

Ηλιάδη, Ι. (2018, Μάρτιος 18). *Η συνοριακή διαφορά Ισραήλ-Λιβάνου και η Ελλάδα.*

Ανακτήθηκε την 11 Μαρ 22 από: <https://slpress.gr/diethni/i-sinoriaki-diafora-israil-livanou-ke-i-ellada/>

Ήφαιστος, Π. (2012). *Εκποίηση, Νησίδων, Βραχονησίδων και άλλων ιερών και οσίων.*

Ανακτήθηκε την 29 Δεκ 22 από: <http://www.ifestosedu.gr/111vraxonisides.htm>

Ιακώβου, Χ. (2010, Ιούνιος 27). *Η πρόκληση συνεργασίας Ελλάδος – Κύπρου – Ισραήλ.*

Ανακτήθηκε την 23 Ιαν 23 από: http://enkripto.blogspot.com/2010/06/blog-post_424.html

- Ιωαννίδης, Σ. (2022, Νοέμβριος 22). *Συμφωνία Ελλάδας - Αιγύπτου: «Έπεςαν» οι υπογραφές - Τι προβλέπει*. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://www.cnn.gr/politiki/story/338269/symfonia-elladas-aigyptou-epesan-oi-ypografes-ti-provlepei>
- kathimerini.gr (2022, Μάιος 5). *Αμυντική συμφωνία Ελλάδας – ΗΠΑ: Κατατέθηκε στη Βουλή – Ψηφίζεται την Πέμπτη*. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://www.kathimerini.gr/politics/561842740/amyntiki-symfonia-elladas-ipa-katatethike-sti-voyli-psifizetai-tin-pempti/>
- Καιρίδης, Δ. (2020, Αύγουστος 17). *Η στρατηγική ανασχεσης της τουρκικής υπερέκτασης*. Ανακτήθηκε την 13 Φεβ 23 από: <https://www.kathimerini.gr/politics/1092097/arthro-d-kairidi-stin-k-i-stratigiki-anaschesis-tis-toyrkikis-yperektasis/>
- Κουσκουβέλης, Η. (2012). *Κρίση και εξωτερική πολιτική. Αδράνεια και λάθη πολλαπλασιάζουν τους κινδύνους*. Foreign Affairs, The Hellenic Edition. Ανακτήθηκε την 29 Δεκ 22 από: <https://foreignaffairs.gr/articles/68646/ilias-i-koyskoybelis/krisi-kai-eksoteriki-politiki>
- Κωμοδρόμος, Δ. (2014). *Οι προοπτικές της Στρατηγικής συνεργασίας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ*, (Μεταπτυχιακή διατριβή). Αθήνα: ΠΑΠΕΙ. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/9245/Komodromos_Dimitrios.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Λιάγγου, Χ. (2021, Απρίλιος 06). *Πέντε ακόμα χώρες στηρίζουν το έργο του East Med*. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://www.kathimerini.gr/economy/561319936/pente-akoma%02chores-stirizoyn-to-ergo-toy-eastmed/>
- Λυγερός, Σ. (2010, Δεκέμβριος, 26). *Νέες ισορροπίες με τη συμφωνία Κύπρου-Ισραήλ*. Ανακτήθηκε την 9 Ιαν 23 από: <https://www.kathimerini.gr/society/414183/nees%02isorropies-me-ti-symfonia-kyproy-israil/>
- Μαραγκουδάκης, Δ. (2013). *Ελλάδα, Τουρκία, Ισραήλ. Τρίγωνο στρατηγικής τριβής και πολιτικών αναταράξεων στη μεταψυχροπολεμική περίοδο* (Μεταπτυχιακή διατριβή). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Ανακτήθηκε την 02 Ιαν 23

από:

<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15714/6/MaragkoudakisDimitrisMsc2013.pdf>

Μάζης, Ι. (2015, Φεβρουάριος 04). *Η Τουρκία θέλει να μετατραπεί σε διεθνή κόμβο φυσικού αερίου*. Ανακτήθηκε την 17 Φεβ 23 από: <https://energypress.gr/news/i-mazis-i-toyrkia-thelei-na-metatrapei-se-diethni-komvo-fysikoy-aerioy>

Μελέτης, Ν. (2021, Φεβρουάριος 24). *Ο αγωγός Ισραήλ-Αιγύπτου, ο ρόλος της Ελλάδας και ο παραμερισμός της Τουρκίας*. Ανακτήθηκε την 03 Μαρ 23 από: <https://energypress.gr/news/n-meletis-o-agogos-israil-aigyptoy-o-rolos-tis-elladas-kai-o-paramerismos-tis-toyrkias>

Μπέλλος, Η. (2021, Φεβρουάριος, 13). *Με 21% το ελληνικό Δημόσιο στη νέα ΕΛΒΟ*. Ανακτήθηκε την 05 Ιαν 23 από: <https://www.kathimerini.gr/economy/561263011/me-21-to-elliniko%02dimosio-sti-ne-a-elvo/>

Νέδος, Β. (2020, Νοέμβριος 23). *Ισχυρή συμμαχία Ελλάδας – ΗΑΕ*. Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 23 από: <https://www.kathimerini.gr/politics/561168922/ischyri-symmachia-elladas-iae/>

Νέδος, Β. (2019, Νοέμβριος 28). *Μνημόνιο Τουρκίας με Λιβύη*. Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 23 από: <https://www.kathimerini.gr/politics/1053976/mnimonio-toyrkias-me-livyi/>

Ντόκος, Θ. (2019, Μάρτιος 23). *Οι γεωπολιτικές εξελίξεις στην Αν. Μεσόγειο και ο ρόλος της Ελλάδας*. Ανακτήθηκε την 13 Φεβ 23 από: https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2019/03/%CE%9F%CE%99-%CE%93%CE%95%CE%A9%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3-%CE%95%CE%9E%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9E%CE%95%CE%99%CE%A3-%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%9D-%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%9C%CE%95%CE%A3%CE%9F%CE%93%CE%95%CE%99%CE%9F-%CE%9A%CE%91%CE%99-%CE%9F-%CE%A1%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%A3-%CE%A4%CE%97%CE%A3-%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%94%CE%91%CE%A3_REAL-NEWS.pdf

Πρεσβεία Κύπρου στο Τελ Αβίβ. *Σχέσεις Κύπρου-Ισραήλ*. Ανακτήθηκε την 9 Ιαν 23 από: http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassy_telaviv.nsf/DMLbilateral_gr/DMLbilateral_gr?OpenDocument

Προδρομίδου, Α. (2013). *Η ενίσχυση των σχέσεων σε θέματα Ασφάλειας μεταξύ των κρατών στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου*. Ινστιτούτο Έρευνας και Κατάρτισης Ευρωπαϊκών Θεμάτων. Ανακτήθηκε την 12 Ιαν 23 από: <https://www.academia.edu/3648865/%CE%97%CE%B5%CE%BD%CE%AF%CF%83%CF%87%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%84%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD%CF%83%CE%B5%CE%B8%CE%AD%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B1%CF%83%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BE%CF%8D%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CF%8E%CE%BD%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%BD%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BF%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%CE%9C%CE%B5%CF%83%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85>

Primeminister.gr. (2020, Ιανουάριος 02). *Υπογραφή της διακρατικής συμφωνίας για την κατασκευή του αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου East Med*. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://primeminister.gr/2020/01/02/22848>

Reporter.gr. (2021, Μάρτιος 05). *Υπογράφεται το μνημόνιο συναντίληψης Κύπρου-Ελλάδας-Ισραήλ για το EuroAsia Interconnector*. Ανακτήθηκε την 03 Μαρ 23 από: <https://www.reporter.gr/Eidhseis/Epicheirhseis/energy/471836-Ypografetai-to-mnhmonio-synantilhpshs-Kyproy-Elladas-Israhl-gia-to-EuroAsia-Interconnector>

Συμεωνίδης, Κ. (2009, Ιανουάριος 30). *Θερμό επεισόδιο Τουρκίας – Ισραήλ στο Νταβός*. Ανακτήθηκε την 12 Ιαν 23 από: <https://www.dw.com/el/%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%BC%CF%8C-%CE%B5%CF%80%CE%B5%CE%B9%CF%83%CF%8C%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B9%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%AE%CE%BB-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B2%CF%8C%CF%82/a-3989955>

Σωτηρόπουλος, Ι. (2020, Οκτώβριος 20). *Η ανάδυση της Ρωσίας από τους πάγους*.

Ανακτήθηκε την 13 Φεβ 23 από:

<https://eligea.gr/%CE%B3%CE%B5%CF%89%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%B5%CF%89%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF/%CE%B9%CF%89%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CF%80-%CF%83%CF%89%CF%84%CE%B7%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%B7-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%B4%CF%85%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%81/>

Τσακίρης, Θ. (2021, Φεβρουάριος 13). *Το East Med Gas Forum και η γεωπολιτική μετάλλαξη της ΝΑ Μεσογείου*. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://www.tovima.gr/2021/02/13/opinions/to-east-med-gas-forum-kai-i-geopolitiki-metallaksi-tis-na-mesogeiou/>

Χουλιαράς, Γ. (2020, Ιούλιος 09). *Η διαχρονική συμμαχία Ισραήλ και Κούρδων*.

Ανακτήθηκε την 15 Ιαν 23 από:

<https://www.offlinepost.gr/2020/07/09/%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%87%CE%AF%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%AE%CE%BB-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CF%81/>

Alterman, J., Conley, H., Ruy, D., & Malka, H. (2018). *Restoring the Eastern Mediterranean as U.S. Strategic Anchor*. New York: CSIS, Row-man & Littlefield.

Ανακτήθηκε την 12 Δεκ 22 από: [https://csis-website-](https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180521_Alterman_RestoringEasternMediterranean_Web.pdf)

[prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180521_Alterman_RestoringEasternMediterranean_Web.pdf](https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180521_Alterman_RestoringEasternMediterranean_Web.pdf)

Baker Fox, A. (1959). *The Power of Small States: Diplomacy in World War II*. Chicago: University of Chicago Press.

Ανακτήθηκε την 29 Δεκ 22 από: <https://www.diplomacy.edu/wp-content/uploads/2021/06/powerofsmallstat001511mbp.pdf>

Cnn.gr. (2020, Οκτώβριος, 27). *Μήνυμα Ελλάδας - Κύπρου - Ισραήλ στην Τουρκία: Έτοιμοι για κοινές απαντήσεις στις προκλήσεις*. Ανακτήθηκε την 9 Ιαν 23 από:

<https://www.cnn.gr/politiki/story/240177/koinos-diloseis-ton-ypex-meta-tin-trimeri-synantisi-elladas-kyproy-israil>

Defencereview.gr. (2020, Ιούλιος 07). *Τα UAV Heron στην Ελλάδα, εγκρίθηκε από τη Βουλή η ελληνοϊσραηλινή αμυντική συνεργασία*. Ανακτήθηκε την 05 Ιαν 23 από: <https://defencereview.gr/ta-uav-heron-stin-ellada-egkrithike-apo-ti-voyl/>

Dokos, T. (2016). *The Eastern Mediterranean in 2020: Possible Scenarios and Policy Recommendations*. Policy paper No 6, Αθήνα, Απρίλιος (σ. 6). Ανακτήθηκε την 13 Δεκ 22 από: <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2016/04/%CE%9D%CE%BF-26-The-Eastern-Mediterranean-in-20201.pdf>

Embassies.gov.il. (2021, Μάρτιος 12). *Σχέσεις Ισραήλ - Ελλάδας*. Ανακτήθηκε την 05 Ιαν 23 από: <https://embassies.gov.il/athens/Relations/Pages/%CE%A3%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%99%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%AE%CE%BB---%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82.aspx>

ethnos.gr (2022, Δεκέμβριος 22). *Πώς η Αίγυπτος χαλάει τα τουρκικά σχέδια στη Λιβύη: Η καθορισμός θαλασσίων συνόρων και η κίνηση Σίσι*. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 23 από: <https://www.ethnos.gr/World/article/237298/poshaigyptosxalaeitatoyrkikasxe-diasthlibyhhkathorismosthalassionsynoronkaihkinhshsisi>

Giannakopoulos, A. (2016). *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict?* Tel Aviv: The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies. Ανακτήθηκε την 13 Δεκ 22 από: <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2016/03/Energy%20Cooperation%20and%20Security%20in%20the%20Eastern%20Mediterranean%20small%20file.pdf>

Hinnebusch, R. (2014). *The Foreign Policies of Middle East States*. Lynne Rienner. Ανακτήθηκε την 29 Δεκ 22 από: <https://www.rienner.com/uploads/53924248e6ec6.pdf>

Idf.il. (2017, October 30). *Operation Cast Lead*. Ανακτήθηκε την 12 Ιαν 23 από: <https://www.idf.il/en/mini-sites/wars-and-operations/operation-cast-lead/>

iefimerida.gr. (2020, Σεπτέμβριος, 08). *Υπεγράφη το πρόγραμμα τριμερούς*

στρατιωτικής συνεργασίας Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ. Ανακτήθηκε την 9 Ιαν 23 από: <https://www.iefimerida.gr/ellada/trimeris-stratitiki-synergasias-elladas-kyproy-israil>

Indyk, M. (1987). *Introduction to Strategy and Defense in the Eastern Mediterranean: An American-Israeli Dialogue*, (σ. 124). Washington: The Washington Institute for Near East Policy. Ανακτήθηκε την 12 Δεκ 22 από: <https://www.washingtoninstitute.org/media/3685>

Kis.gr. (2021, Απρίλιος 03). *Ελλάδα - Ισραήλ: Από την αδιαφορία στη συνεργασία*. Ανακτήθηκε την 05 Ιαν 23 από: https://kis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=676:2011-12-20-07-49-43&catid=98:2009-06-04-07-05-52&Itemid=36

Klein, M. (2016, Φεβρουάριος 05). *Η «απόσταση» της Ε.Ε με το Ισραήλ*. Ανακτήθηκε την 11 Μαρ 22 από: <https://www.capital.gr/carnegieeuropa-eu/3101410/i-apostasi-tis-ee-me-to-israil>

Kober, A. (2007). *A Paradigm in Crisis ? Israel's Doctrine of Military Decision*. Ανακτήθηκε την 02 Ιαν 23 από: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13537129508719370>

Linden, R. (2009). *The Sea Change in Turkey's Policies*, στο *Turkey, Its Neighbors and the West*. Washington, DC: The Transatlantic Academy. Ανακτήθηκε την 02 Ιαν 23 από: https://www.bosch-stiftung.de/sites/default/files/publications/pdf_import/Report_TA_GettingtoZeroFINAL.pdf

Mearsheimer, J. (June 24, 2009). *Reckless States and Realism*, *International Relations* 23, no. 2: 241–56, doi:10.1177/0047117809104637. Ανακτήθηκε την 7 Δεκ 22 από: <https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Reckless-States-and-Realism.pdf>.

Walt, S. (1985). *Alliance Formation and the Balance of World Power*, *International Security* 9, no. 4. MIT Press. Ανακτήθηκε την 7 Δεκ 22 από: <http://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/walt%201985.pdf>

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αναγνώστου, Γ. Ι.-Χ. (2014). *Αιγαίο και ΝΑ Μεσόγειος. Σύγχρονες προκλήσεις και*

- προοπτικές εκμετάλλευσης υποθαλάσσιων ενεργειακών φυσικών πόρων.*
Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Βοσκόπουλος, Γ. (2012). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Εκφάνσεις ισχύος, αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας.*
Αθήνα: Ποιότητα.
- Γιαλουριδης, Χ. (2004). *Η Τουρκία Στον 21ο Αιώνα.* Αθήνα: Σιδέρης.
- Γιανναράς, Χ. (2003). *Πολιτιστική Διπλωματία. Προθεωρία Ελληνικού Σχεδιασμού.*
Αθήνα: Ίκαρος.
- Ήφαιστος Π., & Πλατιάς Α. (1992). *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική.* Αθήνα: Παπαζήση.
- Ήφαιστος, Π. (2009). *Ο Πόλεμος και τα αίτιά του. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας.* Αθήνα: Ποιότητα.
- Ήφαιστος, Π. (2013). *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία.* Αθήνα: Ποιότητα.
- Θουκυδίδης (2008). *Θουκυδίδου: Ιστορία Του Πελοποννησιακού Πολέμου,* (μτφ Άγγελος Βλάχος). Αθήνα: Εστία.
- Κόκκινος, Β. Δ. (2015). *Γεωπολιτική της ενέργειας στο σύστημα Ευρώπη – Ασία – Μέση Ανατολή.* Αθήνα: Λειμών.
- Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα.* Αθήνα: Ποιότητα.
- Κονδύλης, Π. (1999). *Θεωρία του Πολέμου.* Αθήνα: Θεμέλιο.
- Κουσκουβέλης, Η. (2010) *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις.* Αθήνα: Ποιότητα.
- Κουσκουβέλης, Η., Μάζης, Ι., Nachmani, Α., Ραπτόπουλος, Ν., Καλεντερίδης, Σ., Λίτσας, Σ., & Ήφαιστος, Π. (2013). *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία.* Αθήνα: Ποιότητα.
- Κουφουδάκη, Β., Τσαρδανίδη, Χ., & Σωτηρέλλη, Κ. (1989). *Η πολιτική των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό κόλπο.* Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Ερευνών.
- Λιούσης Ν., & Ντάλης Σ. (2004). *Οι Διεθνείς Σχέσεις Στη Μεταψυχροπολεμική Περίοδο.* Αθήνα: Παπαζήσης.
- Λυμπέρης, Χ. (2009). *Εθνική στρατηγική και χειρισμός κρίσεων.* Αθήνα: Ποιότητα.
- Μαρκεζίνης, Β. (2010). *Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα.* Αθήνα: Λιβάνης.
- Μάζης, Ι. (2018). *Γεωπολιτικά ζητήματα στην ευρύτερα Μέση Ανατολή και την*

Μεσόγειο. Αθήνα: ΛΕΙΜΩΝ.

Μάζης, Ι. (2008). *Η γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*. Αθήνα: Λιβάνης.

Μάζης, Ι. (2009). *Η γεωπολιτική τον 21ο Αιώνα. Γεωπολιτική της Τουρκίας, του διπόλου Ελλάδος -Κύπρου, Τουρκικός νεο-οθωμανισμός και ο Αχμέτ Νταβούτογλου*. Αμυντική Επιθεώρηση Νο 77.

Μηνάγιας, Χ. (2010). *Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*. Αθήνα: Τουρίκης.

Νταβούτογλου, Α. (2010). *Το Στρατηγικό Βάθος, Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας* (μτφ Νικόλαος Ραπτόπουλος, επιμ. Νεοκλής Σαρρής). Αθήνα: Ποιότητα.

Ντόκος Θ., & Πρωτονοτάριος Ν. (1999). *Η Στρατιωτική Ισχύς της Τουρκίας πρόκληση για την ελληνική ασφάλεια*. Αθήνα: Τουρίκης.

Παναγιωτίδης, Ν. (2013). *Η ενεργειακή συνεργασία Κύπρου – Ισραήλ και το νέο γεωπολιτικό περιβάλλον στην Ανατολική Μεσόγειο*. Εθνική Φρουρά και Ιστορία.

Ξενόγλωσση

Bull, H.(2001). *Η Άναρχη Κοινωνία*, (μτφ Ηράκλεια Στροϊκού). Αθήνα: Ποιότητα.

Buzan B., Waever O., & De Wilde J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. London: Boulder.

Carr, E. (2000). *Η Εικοσαετής Κρίση 1919 - 1939*, (μτφ Ηράκλεια Στροϊκού, επιμ. Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος). Αθήνα: Ποιότητα.

Dougherty J., & Pfaltzgraff R. Jr. (1992). *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μια Συνολική Αποτίμηση, Α' Τόμος*, 3rd ed. (μτφ Θανάσης Αθανασίου, επιμ. Πάρις Βαρβαρούσης). Αθήνα: Παπαζήση.

Dyson, T. (2010). *Neoclassical Realism and Defence Reform in Post-Cold War Europe*. Palgrave Macmillan.

Herz, J. (1950). *Idelist Internationalism and the Security Dilemma*. Cambridge: World Politics.

Holland R., & Markides D. (2008). *The British and the Hellenes: Struggles for Mastery in the Eastern Mediterranean 1850-1960*. Oxford University Press.

Inbar E., & Sandler S. (2001). *The Importance of Cyprus*, Middle East Quarterly. Vol. 8, No. 2.

Keohane R., & Nye J., (2001). *Power and Interdependence*, Longman, 3rd ed. New York:

Longman.

Litsas, S. (2015). *War, Peace and Stability in the Era of Multipolarity*. New York: Routledge.

Litsas S., & Tziampiris A. (2018). *The new eastern Mediterranean: Theory, politics and states in a volatile era*. Switzerland. Springer.

Lobell S., Ripsman N., & Taliaferro J. (2009). *Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy*. Cambridge University Press.

Mearsheimer, J. (2011). *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*, (μτφ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, επιμ. Παναγιώτης Ήφαιστος). Αθήνα: Ποιότητα.

Nuechterlein, D. (2009) *National Interests and Foreign Policy: A conceptual framework for analysis and decision making*. Cambridge University Press.

Nye, J. S. Jr, (2004). *Soft Power: The Means To Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.

Schweller, R. (2009): *Neoclassical realism and State mobilization – expansionist ideology in the age of mass politics*. Cambridge University Press.

Tsakiris, T. (2016). *The Gifts of Aphrodite: The Need for Competitive Pragmatism in Cypriot Gas Strategy*. Στο Giannakopoulos, A. (2016). *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict?* Tel Aviv: The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies.

Walt, S. (1987). *The Origins of Alliance*. Cornell University Press.

Waltz, K. (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (μτφ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος). Αθήνα: Ποιότητα.

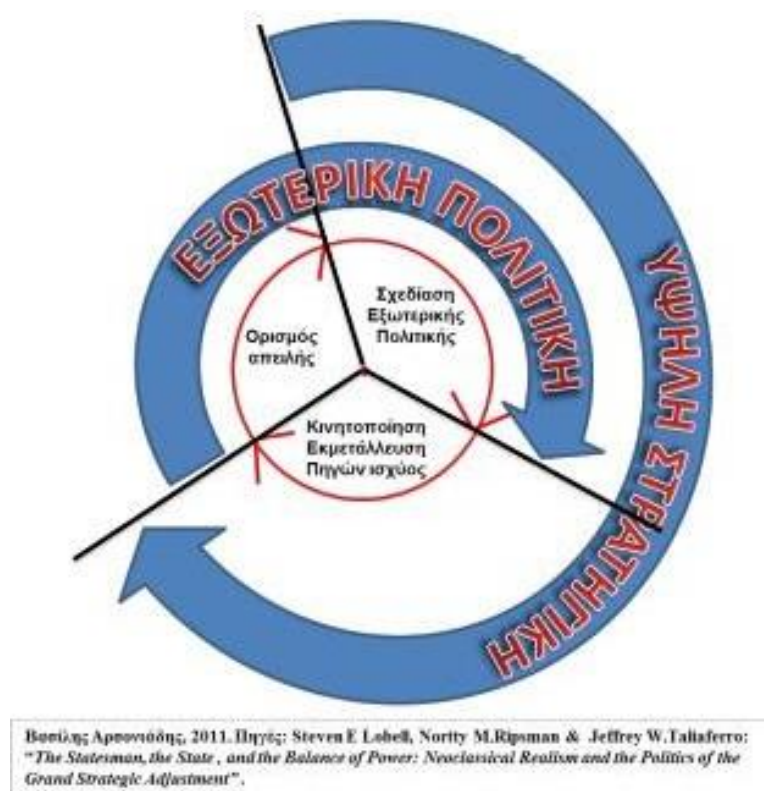
Wight, M. (2011). *Διεθνής Θεωρία. Τα τρία ρεύματα σκέψης*. (μτφ Ηράκλεια Στροϊκού, επιμ. Παναγιώτης Ήφαιστος). Αθήνα: Ποιότητα.

Wolfers, A. (1968). *Alliances* in International Encyclopedia of the Social Sciences, ed. David Sills. New York: Macmillan.

Παράρτημα «Α»

Εξωτερική Πολιτική και Υψηλή Στρατηγική

Η Υψηλή Στρατηγική αποτελεί κομμάτι της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους και μπορεί να συνδυαστεί αρμονικά με τη θεωρία του Νεοκλασικού Ρεαλισμού, καθώς αφορά στον τρόπο με τον οποίο η εκτελεστική εξουσία αξιοποιεί της πηγές ισχύος του κράτους που ηγείται για την επίτευξη των στόχων της εξωτερική πολιτικής, υπό την αίρεση των εσωτερικών παραγόντων και μεταβλητών¹⁷⁰. Μία γραφική αναπαράσταση της σχέσης της εξωτερικής πολιτικής με την Υψηλή Στρατηγική φαίνεται στην εικόνα 1.

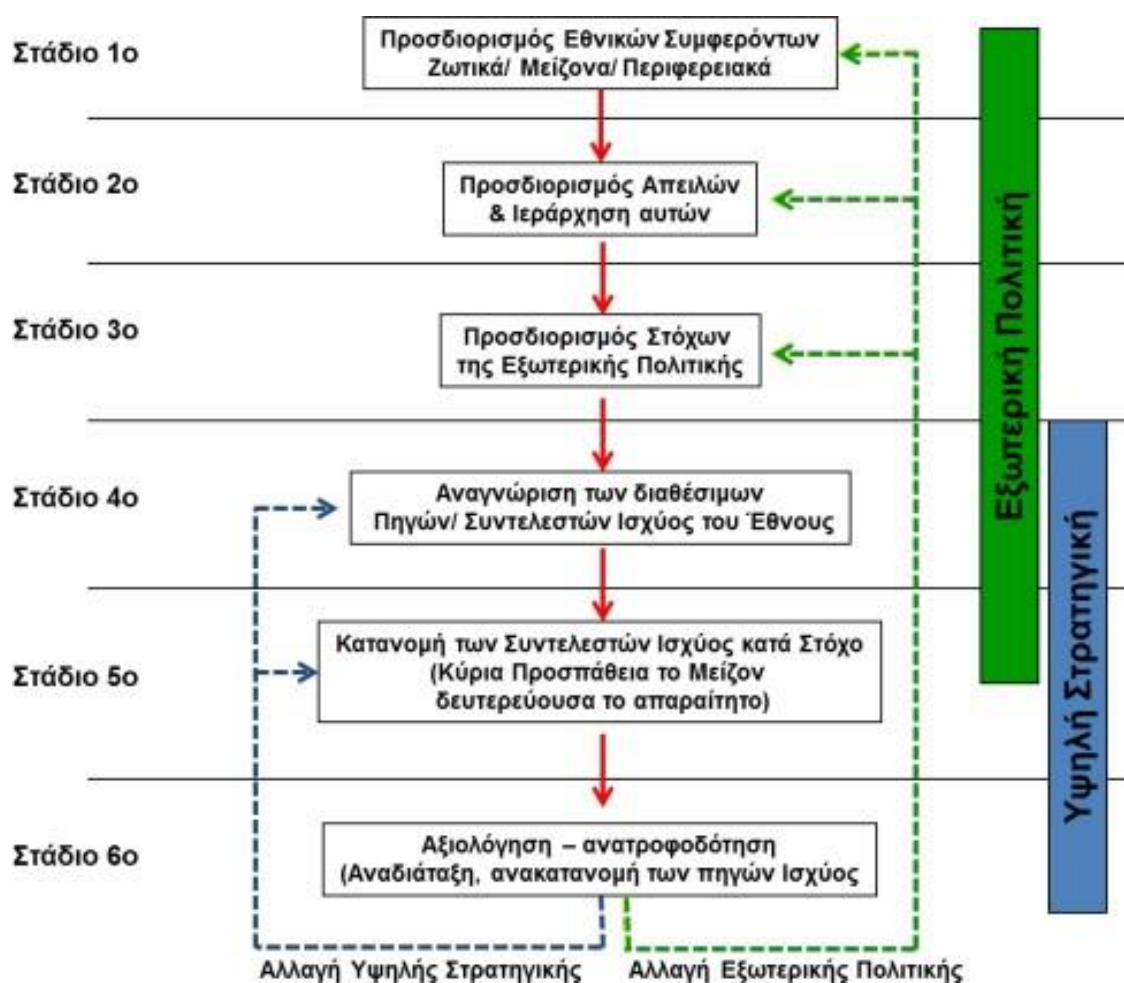

Εικόνα 1

Συνδυάζοντας τη θεωρία του Νεοκλασικού Ρεαλισμού και της Υψηλής Στρατηγικής δημιουργούμε ένα θεωρητικό εργαλείο, το οποίο μας βοηθά να κατανοήσουμε τη διαδικασία διαμόρφωση και υλοποίησης της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους (εικόνα 2). Η διαδικασία ξεκινά με τον προσδιορισμό των θεμελιωδών συμφερόντων ενός κράτους. Κατ' ελάχιστον, ένα κράτος που λειτουργεί με τρόπο

¹⁷⁰ Schweller, R. (2009): *Neoclassical realism and State mobilization – expansionist ideology in the age of mass politics*, (σ.232). Cambridge University Press.

ορθολογικό στο σύγχρονο Διεθνές Σύστημα ορίζει ως θεμελιώδες εθνικό συμφέρον τη φυσική του Ασφάλεια (εθνική ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα)¹⁷¹. Πέραν του θεμελιώδους συμφέροντος υπάρχουν και επιμέρους συμφέροντα που περιγράφονται σε θεσμικά κείμενα του κράτους (Πολιτική Εθνικής Άμυνας, Σύνταγμα κλπ.) και τα οποία διακρίνονται σε Ζωτικά, Μείζονα και Περιφερειακά, ανάλογα με την αξία τους¹⁷².

Εικόνα 2

Το επόμενο στάδιο - μετά την καταγραφή και κατηγοριοποίηση των εθνικών συμφερόντων ενός κράτους- είναι ο προσδιορισμός και η ιεράρχηση των απειλών. Ο προσδιορισμός των απειλών είναι αποτέλεσμα μιας πληθώρας συστημικών και εσωτερικών παραγόντων. Ένας περιορισμένος αριθμός παραγόντων τους οποίους

¹⁷¹ Buzan B., Waever O., & De Wilde J. (1998). *Security: A new framework for analysis*, (σ. 221). London: Boulder

¹⁷² Nuechterlein, D. (2009) *National Interests and Foreign Policy: A conceptual framework for analysis and decision making*, (σ. 249). Cambridge University Press.

θεωρούμε ως πλέον ενδεικτικούς, είναι:

α. Συστημικοί Παράγοντες¹⁷³

- (1) Μορφή του διεθνούς συστήματος.
- (2) Πολιτική και επιδιώξεις των Μεγάλων Δυνάμεων.
- (3) Πολιτική και επιδιώξεις των χωρών στην περιφέρειά του.

β. Εσωτερικοί Παράγοντες¹⁷⁴

- (1) Μορφή του πολιτεύματος.
- (2) Ισχύς της Κυβέρνησης.
- (3) Βαθμός θρησκευτικής και εθνικής ομοιογένειας του πληθυσμού.
- (4) Άλλα κέντρα λήψεως αποφάσεων.

Εκτός από τον προσδιορισμό των απειλών ακόμη και η ιεράρχησή τους είναι αποτέλεσμα των συστημικών και εσωτερικών παραγόντων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι:

α. Η σοβαρότητα της απειλής εξαρτάται καταρχήν από τη σοβαρότητα του εθνικού συμφέροντος που διακυβεύεται¹⁷⁵.

β. Όσο πιο απόμακρο είναι το ενδεχόμενο απειλής κατά της φυσικής ασφάλειας του κράτους, τόσο πιο μεγάλη είναι η πιθανότητα υποβάθμισης μιας απειλής (επικινδυνότητα, αμεσότητα κλπ.)¹⁷⁶.

γ. Η απειλή που συγκεντρώνει τη μεγαλύτερη συναίνεση μεταξύ των κέντρων λήψεως αποφάσεων μιας χώρας κατατάσσεται συνήθως υψηλότερα κατά την ιεράρχησή τους¹⁷⁷.

Έχοντας ορίσει τον μηχανισμό προσδιορισμού των συμφερόντων και τις απειλές κατά αυτών μπορούμε ακολούθως να προσδιορίσουμε τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής, οι οποίοι διακρίνονται σε δύο κύριες κατηγορίες: σε αυτούς που αποσκοπούν να αντιμετωπίσουν μια απειλή και σε αυτούς που αποσκοπούν να προάγουν ένα συμφέρον.

¹⁷³ Buzan B., Waever O., & De Wilde J. (1998), (σ. 12).

¹⁷⁴ Dyson, T. (2010). *Neoclassical Realism and Defence Reform in Post-Cold War Europe*, (σ. 122-125). Palgrave Macmillan.

¹⁷⁵ Nuechterlein, D. (2009). (σ. 249).

¹⁷⁶ Lobell S., Ripsman N., & Taliaferro J. (2009). *Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy*, (σ. 47-48). Cambridge University Press.

¹⁷⁷ Buzan B., Waever O., & De Wilde J. (1998), (σ. 31).

Το δύο στάδια που ακολουθούν, αποτελούν ουσιαστικά την Υψηλή Στρατηγική μιας χώρας και περιγράφουν:

α. Το πώς το κράτος επιλέγει ποια από τα διαθέσιμα στοιχεία ισχύος του θα χρησιμοποιήσει.

β. Με ποιο τρόπο θα τα χρησιμοποιήσει (πόλεμο, επίδειξη σημαίας, οικονομικό αποκλεισμό, διαμεσολάβηση κλπ.) για την επίτευξη των στόχων της εξωτερικής πολιτικής που καθορίστηκαν προηγουμένως. Τέλος, αξιολογείται η αποτελεσματικότητά της Υψηλής Στρατηγικής για να καταλήξουμε εάν η εξωτερική πολιτική μιας χώρας είναι επιτυχής ή όχι.

Παράρτημα «Β»

Η Τουρκική Γεωστρατηγική στην Ανατολική Μεσόγειο

Η προσπάθειά της Τουρκίας να καταστεί περιφερειακή δύναμη στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, αλλά και του αραβομουσουλμανικού κόσμου, την αναγκάζει τα τελευταία χρόνια να εγκαταλείψει την στρατηγική των μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονές της, αναθεωρώντας σε μεγάλο βαθμό την αρχική στρατηγική της.

Η ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην Ανατ. Μεσόγειο, η Αραβική Άνοιξη καθώς και τα διαχρονικά προβλήματα της χώρας σε ό,τι αφορά την πρόσβασή της σε ανοιχτή θάλασσα, το κουρδικό και η σχέση της με τους Σίιτες μουσουλμάνους δημιουργούν ένα εκρηκτικό μείγμα για την γεωστρατηγική κυριαρχία της Τουρκίας στην περιοχή. Η Τουρκία προσπαθεί να αποκτήσει νέα ερείσματα στην ευρύτερη περιοχή με βάση τα δεδομένα που δημιουργούνται.

Βασικός παράγοντας της γεωπολιτικής ανάλυσης της Τουρκίας είναι η αύξηση της κυριαρχίας της στην Ανατολική Μεσόγειο. Η τήξη των πάγων στην Αρκτική μειώνει σημαντικά τις δυνατότητες που προσέφερε η Τουρκία ως τμήμα της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ. Η Ρωσία τώρα έχει τη δυνατότητα να μεταφέρει σημαντικές στρατιωτικές δυνάμεις μέσω των θαλασσίων οδών του Ειρηνικού στις περισσότερες περιοχές του κόσμου. Αυτό έχει οδηγήσει τις Ηνωμένες Πολιτείες στη μεταφορά στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή του Ειρηνικού και στην αποχώρηση δυνάμεων της από τη Νοτιοανατολική Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή. Το στρατιωτικό αυτό κενό προσπαθεί να καλύψει η Τουρκία έχοντας έρθει σε ευθεία αντιπαράθεση τόσο με τους Κούρδους όσο και με το Ισραήλ, την Ελλάδα και την Κύπρο. Η ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων στην ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Ισραήλ, παράλληλα με τα κοιτάσματα και της Αιγύπτου έχουν δημιουργήσει έντονη ανησυχία στην Άγκυρα. Στη γεωπολιτική και οικονομική ανάλυση των διπλωμάτων της γειτονικής χώρας επικρατεί η άποψη ότι χωρίς την εμπλοκή της Τουρκίας στην εξόρυξη και εκμετάλλευση αυτών των ενεργειακών πηγών, ο ρόλος της χώρας θα υποβαθμιστεί σημαντικά στην ευρύτερη περιοχή και θα απωλέσει αρκετούς από τους μηχανισμούς και τους μοχλούς πίεσης που διέθετε όλο αυτό τον καιρό.

Η Τουρκία χρησιμοποιεί ως βασικό όχημα για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο τους Τουρκοκύπριους. Πιστεύει ότι

η μεταφορά των ενεργειακών πόρων της Ανατολικής Μεσογείου πρέπει να γίνεται μέσω της Τουρκίας με σκοπό τη μετατροπή της σε κόμβο μεταφοράς ενέργειας στην Ευρώπη. Παράλληλα, με την σημαντική αύξηση της στρατιωτικής της παρουσίας στο ανατολικό σκέλος της Μεσογείου και σε χώρες του Κόλπου, όπως το Κατάρ, επιδιώκει να μετατραπεί σε ηγεμονική Περιφερειακή Δύναμη. Στην προσπάθειά της να μετατραπεί σε μία νέα οθωμανική υπερδύναμη στο ανατολικό κομμάτι της Μεσογείου, η Τουρκία αυξάνει συνεχώς την προκλητικότητα και τις διεκδικήσεις της στην ευρύτερη περιοχή, πιστεύοντας ότι έχει να αντιμετωπίσει έναν κλοιό που συνεχώς την περιορίζει με βασικούς πρωταγωνιστές αυτού την Ελλάδα και την Κύπρο και δευτερευόντως το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Βασική τουρκική επιδίωξη ήταν και είναι η κυριαρχία στην Ανατολική Μεσόγειο μέσω της επιρροής της στον Αραβομουσουλμανικό κόσμο. Εμπλέκεται ενεργά στη σύγκρουση Παλαιστινίων και Ισραηλινών, υποστηρίζοντας τις θέσεις των Παλαιστινίων για δημιουργία ανεξάρτητου κράτους με πρωτεύουσα την Ιερουσαλήμ. Παράλληλα, μέσω του τούρκολιβυκού μνημονίου που υπογράφηκε πρόσφατα, προσπαθεί να αναχαιτίσει τις προσπάθειες της Ελλάδας μέσω και των τριμερών σχημάτων συνεργασίας να δημιουργήσει ΑΟΖ με τις όμορες χώρες της περιοχής, που θα είχε σαν αποτέλεσμα τον πλήρη αποκλεισμό της Τουρκίας από το ενεργειακό διαμοιρασμό της περιοχής. Συνοψίζοντας, θα μπορούσε να καταλήξει κάποιος σε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την τουρκική γεωστρατηγική στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Αυτή η στρατηγική κινείται σε δύο άξονες: στον πρώτο άξονα κυριαρχεί η προσπάθειά της Τουρκίας να αποκτήσει πρόσβαση στα ενεργειακά κοιτάσματα της περιοχής κάνοντας χρήση ακόμα και της στρατιωτικής υπεροπλία της, με απώτερο σκοπό να καταστεί ενεργειακός Κόμβος για τη μεταφορά των ενεργειακών κοιτασμάτων στην Ευρώπη. Παράλληλα, προσπαθεί να αποκτήσει πρόσβαση στον Αραβομουσουλμανικό κόσμο και να τεθεί ηγέτιδα δύναμη μέσα από τη χρήση της θρησκευτικής εγγύτητας και της πολιτιστικής επιρροής της.

Παράρτημα «Γ»

Οι Στρατηγικές Επιπτώσεις της Αραβικής Άνοιξης στην Ανατολική Μεσόγειο

Τα αίτια για τις εξεγέρσεις της αραβικής άνοιξης ήταν τα ίδια παντού: θυμός, απογοήτευση και ανταγωνισμός απέναντι σε αυταρχικούς, καταπιεστικούς και διεφθαρμένους ηγέτες και καθεστώτα. Τα αιτήματα των επαναστατών ήταν παρόμοια: Ελευθερία, Δικαιοσύνη, ίσα δικαιώματα, οικονομικές ευκαιρίες και επίσης σημαντικό, Δημοκρατία. Είναι σημαντικό ότι η μουσουλμανική Αδελφότητα, οι μουσουλμάνοι αδελφοί, ένα από τα πιο παλαιά μουσουλμανικά κοινωνικόθρησκευτικά κινήματα του αραβικού κόσμου που ιδρύθηκε το 1928 στην Αίγυπτο, έχει υποστηρίξει την καθιέρωση ενός δημοκρατικού συστήματος στα αραβικά κράτη, αλλά κάτω από την εποπτεία του Ισλάμ. Για την ακρίβεια, το κίνημα της μουσουλμανικής αδελφότητας στην Τυνησία και την Αίγυπτο συνιστούσε τη μεγαλύτερη επαναστατική δύναμη στη διάρκεια των εξεγέρσεων της αραβικής άνοιξης, και εκλέχτηκε δημοκρατικά και στις δύο χώρες, αλλά επιβίωσε μόνο στην Τυνησία. Στην Συρία, η μουσουλμανική Αδελφότητα συμμετείχε σε ένα μεταγενέστερο στάδιο της Επανάστασης που ξέσπασε το Μάρτιο του 2011, με ειρηνικές διαδηλώσεις. Μία από τις κυριότερες αιτίες για την καθυστέρηση αυτή ήταν η ανοιχτή πληγή από τη σφαγή της Χάμα το 1982, όταν ο πατέρας του Μπασάρ Αλ Άσαντ τότε Πρόεδρος της Συρίας, κατέσφαξε περίπου 30.000 επαναστάτες μουσουλμάνους αδελφούς και τις οικογένειές τους. Μια άλλη αιτία για την καθυστερημένη συμμετοχή της μουσουλμανικής αδελφότητας στην εξέγερση του 2011 στη Συρία ήταν ότι αυτή ξεκίνησε από χιλιάδες εξαθλιωμένους ανθρώπους, από διάφορα χωριά και μικρές πόλεις της Συρίας. Αυτοί, όπως και άλλες επαναστατικές ομάδες, έχουν καταβάλει σημαντικές προσπάθειες για τη δημιουργία ενός δημοκρατικού καθεστώτος για μία νέα μετά Άσαντ εποχή, αλλά δεν κατάφεραν να αποτινάξουν την τυραννική εξουσία του Άσαντ επειδή δεν μπορούσαν να αναμετρηθούν με τη δύναμη των υπέρστρατιωτικοποιημένων ισλαμικών ομάδων, κυρίως των προσκείμενων στην Αλ Κάιντα, που είναι σαφώς αντιδημοκρατικές.

Είναι σαφές πλέον, ότι η Μέση Ανατολή όπως τη γνωρίσαμε μέχρι τώρα σε λίγο δεν θα υπάρχει ούτε στους χάρτες. Η επαναχάραξη των συνόρων είναι ήδη δεδομένη και έχει αρχίσει να συντελείται. Αυτά που βλέπουμε σήμερα είναι το αποτέλεσμα της αυθαίρετης διαίρεσης της περιοχής από δύο συνταγματάρχες το 1916. Τον Άγγλο

Σάικς και το Γάλλο Πικό. Σήμερα είναι ξεκάθαρο, ότι η αμερικανικής έμπνευσης περιβόητη «αραβική άνοιξη» του 2011 απέτυχε παταγωδώς, με αποτέλεσμα, αντί της εγκαθίδρυσης της δημοκρατίας στη Μέση Ανατολή, να επικρατεί απίστευτο χάος και λουτρά αίματος και βαρβαρότητας. Οι υποσχέσεις περί εισαγόμενης δημοκρατίας σε πολύπαθες μουσουλμανικές χώρες, όπου ακόμη επιβιώνουν η καταλυτική οθωμανική κληρονομιά και η διαλυτική αποικιοκρατική πολιτική της Δύσης, έχουν αντικατασταθεί από ένα σκληρό δίλημμα: δικτατορία ή χάος, με το τελευταίο προς το παρόν να επικρατεί.

Ο πρόεδρος της Ρωσίας Βλαντιμίρ Πούτιν πριν μερικά χρόνια, σε ένα συνέδριο για την Ειρήνη και την ασφάλεια στο Βερολίνο και μπροστά στην Καγκελάριο Άγκελα Μέρκελ, αναφέρθηκε στο μονοπολικό κόσμο και την επιδίωξη των Ηνωμένων Πολιτειών επ' αυτού. Τι είναι ο μονοπολικός κόσμος; αναφέρεται σαν ένας τύπος κατάστασης. Δηλαδή ένα κέντρο εξουσίας, ένα κέντρο δύναμης, ένα κέντρο λήψης αποφάσεων. Είναι ένας κόσμος, που υπάρχει μία κυρίαρχη δύναμη παγκοσμίως ελέγχοντας και εξουσιάζοντας τον κόσμο. Οι νεοσυντηρητικοί στις ΗΠΑ, μη φανερά πολιτική δύναμη, με προσωπικότητες από όλους τους πολιτικούς και οικονομικούς χώρους, αποτελούν την κυρίαρχη πολιτική δύναμη που ελέγχει την αμερικανική διοίκηση, ανεξαρτήτως κυβερνώντων κομμάτων και εκλεγμένων προέδρων και αποφασίζουν για τη γενική πολιτική και οικονομική πορεία της μεγάλης ηγέτιδας δύναμης που λέγεται Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

Τα γεωστρατηγικά σχέδια των Ηνωμένων Πολιτειών έλαβαν λοιπόν τη μορφή της αραβικής άνοιξης, από το 2011. Η αραβική άνοιξη ήταν επί της ουσίας ένας σύγχρονος υβριδικός πόλεμος τέταρτης γενιάς που σκοπό είχε να φέρει τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, καθώς και μετριοπαθή ισλαμικά στοιχεία στην εξουσία, κατά το πρότυπο των ισλαμιστών της Τουρκίας του Ερντογάν. Τα αποτελέσματα της λανθασμένης αυτής πολιτικής είναι φανερά σε όλους μας σήμερα και αντί μετριοπαθών ισλαμικών στοιχείων ξεπήδησαν, σαν από «Λυχνάρι του Αλαντίν», τα πιο ακραία ριζοσπαστικά ισλαμιστικά στοιχεία και σουνιτικές σαλαφιστικές οργανώσεις, όπως το «καλύτερο δημιούργημα», το απόλυτο κακό το Ισλαμικό Κράτος. Αυτή τη στιγμή, οι ζώνες ακυβερνησίας στον μουσουλμανικό κόσμο επηρεάζουν τη Λιβύη, την Αίγυπτο, την Υεμένη, τη Λωρίδα της Γάζας, το Λίβανο, τη Συρία, το Ιράκ και φτάνουν μέχρι τη Σομαλία. Έτσι, η Μέση Ανατολή βιώνει σήμερα

μία σύγκρουση που μοιάζει, αλλά είναι ευρύτερη από αυτήν, με εκείνη της Ευρώπης των θρησκευτικών πολέμων του 17ου αιώνα.

Ο Ρόλος της Τουρκίας

Αν και επιζητούσε την πτώση του Μπασάρ Αλ-Άσαντ, η Τουρκία δεν εκμεταλλεύθηκε την ειδική στρατηγική της θέση και τη μεγάλη στρατιωτική της δύναμη για να ανατρέψει τον Μπασάρ Αλ-Άσαντ με τη βοήθεια των Ηνωμένων Πολιτειών και των αραβικών χωρών. Ο κύριος λόγος είναι για να αποφύγει μία ανοιχτή σύγκρουση με το Ιράν και τη Ρωσία, τους κυριότερους συμμάχους της Συρίας. Παρόλα αυτά, η Άγκυρα επέτρεψε σε χιλιάδες εθελοντές μουσουλμάνους και μη να περάσουν από το έδαφός της και να καταταγούν στο Ισλαμικό Κράτος και σε άλλες παραστρατιωτικές οργανώσεις, ώστε να πολεμήσουν τον Άσαντ. Η Άγκυρα υπολογίζει στην στήριξη αυτών των παραστρατιωτικών οργανώσεων, ώστε να αντιμετωπίσει ένα άλλο υπαρξιακό για την ίδια κίνδυνο στην περιοχή, τους Κούρδους της Βόρειας Συρίας. Η Τουρκία ανησυχεί μήπως οι Κούρδοι της Συρίας βοηθήσουν το PKK στις ανατρεπτικές του δραστηριότητες, παρόλο που η Άγκυρα και το PKK υπέγραψαν το 2013 συμφωνία κατάπαυσης του πυρός.

Και σε άλλα ζητήματα πολιτικής στην περιοχή η Τουρκία δεν απέκτησε σημαντικά κέρδη. Για παράδειγμα, ο Ερντογάν έχασε ένα καλό σύμμαχο, τον πρώην Πρόεδρο Μόρσι της Αιγύπτου, με τον οποίο η Τουρκία σκόπευε να δημιουργήσει ένα νέο δημοκρατικό άξονα ισχύος. Μετά από την καθαίρεση του Μόρσι, ο Ερντογάν επέκρινε σκληρά το στρατιωτικό πραξικόπημα που εκδηλώθηκε στην Αίγυπτο κατά της δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης και οι δύο χώρες διέκοψαν τις διπλωματικές τους σχέσεις στα τέλη του 2013. Αντίθετα, η Αίγυπτος και η Σαουδική Αραβία έχουν ενώσει τις δυνάμεις τους κατά της Τουρκίας και την ανταγωνίζονται για την κυριαρχία στην περιοχή και την επιρροή στη σουνιτική μουσουλμανική κοινότητα. Από μέρους της, η Σαουδική Αραβία απέτυχε να πείσει το Κατάρ σύμμαχο της Τουρκίας, να συμμετάσχει στο Συμβούλιο Συνεργασίας του Περσικού Κόλπου υπό την ηγεσία του Ριάντ. Η Τουρκία βρέθηκε επίσης σε ανταγωνισμό με τη Σαουδική Αραβία σχετικά με την επιρροή στις μουσουλμανικές αντιπολιτευτικές ομάδες στη Συρία, καθώς και στη σύγκρουση του Ισραήλ με την Χαμάς. Η Τουρκία υποστήριξε ανοιχτά τη Χαμάς και επέκρινε σκληρά το Ισραήλ στον πρόσφατο πόλεμο της Γάζας τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 2014, ενώ η Σαουδική Αραβία και η Αίγυπτος υποστήριξαν

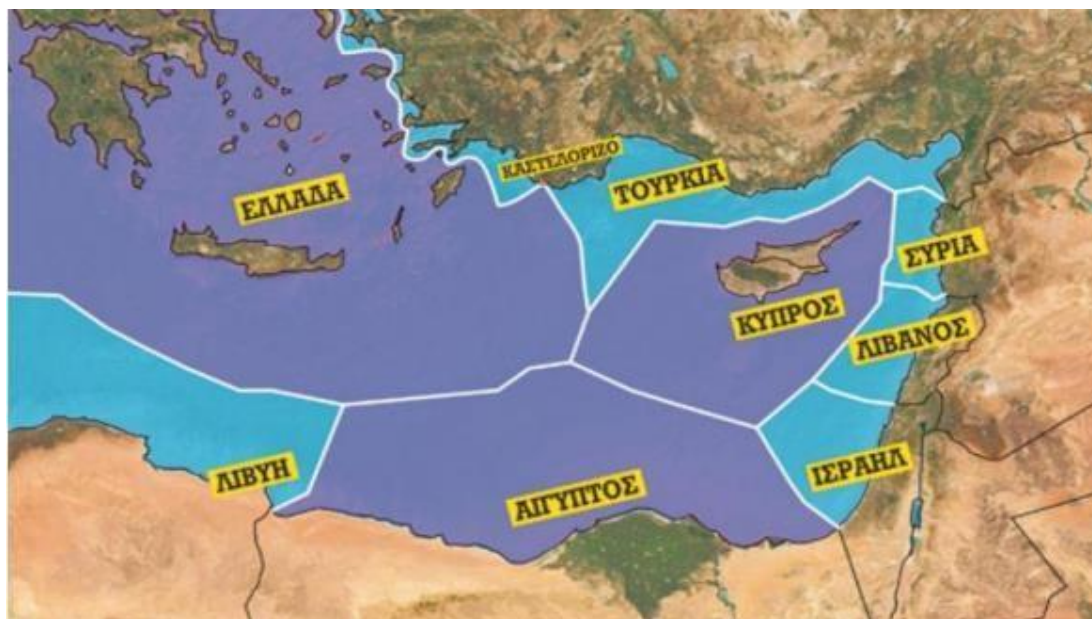
σιωπηρά το Ισραήλ.

Ο Πιθανός Ρόλος του Ισραήλ

Αν και το Ισραήλ δεν αναμείχθηκε στις εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης, ούτε στη Συρία, έχει τη δυνατότητα να παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της γεωστρατηγικής ισορροπίας στην περιοχή. Καταρχάς, η αδρανοποίηση των χημικών όπλων της Συρίας, καθώς και η φθορά του στρατού της έχουν χαρίσει στο Ισραήλ το μεγαλύτερο στρατηγικό και στρατιωτικό πλεονέκτημα. Από την άλλη όμως η χρήση ρωσικών πολεμικών αεροπλάνων και άλλων στρατιωτικών συστημάτων στη Συρία έχουν προσθέσει ακόμα μία ανησυχία για την ασφάλεια του Ισραήλ. Είναι σαφές ότι πολλοί Ισραηλινοί πολιτικοί θα προτιμούσαν να εξακολουθήσουν να συνδιαλέγονται με «τον διάολο που γνωρίζουν», τον Μπασάρ Αλ Άσαντ ο οποίος είναι ρεαλιστής και κοσμικός, παρά με φανατικούς ισλαμιστές. Άλλοι Ισραηλινοί θεωρούν τον Άσαντ ως μεγάλη πιθανή απειλή μακροπρόθεσμα, επειδή έχει συμμαχίες με το Ιράν και τη Χεζμπολάχ. Επομένως, οι Ισραηλινοί καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η χώρα τους θα πρέπει να υποστηρίξει και να συνεργαστεί με τους σουνιτικές μουσουλμανικές χώρες, που θεωρούν τη συνθήκη αυτής της συμμαχίας θανάσιμο εχθρό τους. Είναι αλήθεια ότι η Αίγυπτος, και σιωπηρά, επίσης η Σαουδική Αραβία και η Ιορδανία πήραν το μέρος του Ισραήλ στη διάρκεια του πολέμου κατά της Χαμάς στη Γάζα, αλλά πολλές άλλες αραβικές και μουσουλμανικές χώρες καθώς και εκατομμύρια Άραβες και μουσουλμάνοι καταδίκασαν αυστηρά την ισραηλινή επιθετικότητα και κατέκριναν το Ισραήλ επειδή απέτυχε να λύσει το παλαιστινιακό πρόβλημα. Ο πρωθυπουργός Νετανιάχου και άλλοι ηγέτες πιστεύουν ότι το παλαιστινιακό πρόβλημα μπορεί να λυθεί έμμεσα μέσω της Αιγύπτου και άλλων μετριοπαθών αραβικών κρατών, παρακάμπτοντας έτσι την Παλαιστινιακή Αρχή. Ο πρόεδρος της Αιγύπτου Αμπντέλ Φατάχ Αλ Σίσι έχει δηλώσει αρκετές φορές ότι το Ισραήλ θα πρέπει να λύσει αυτό το πρόβλημα απευθείας με τους Παλαιστίνιους και θα πρέπει να συμφωνήσει στη δημιουργία Παλαιστινιακού Κράτους. Μόνο τότε μπορεί η Αίγυπτος να βοηθήσει σε μέτρα ασφαλείας μεταξύ του Ισραήλ και του Παλαιστινιακού Κράτους.

Παράρτημα «Δ»

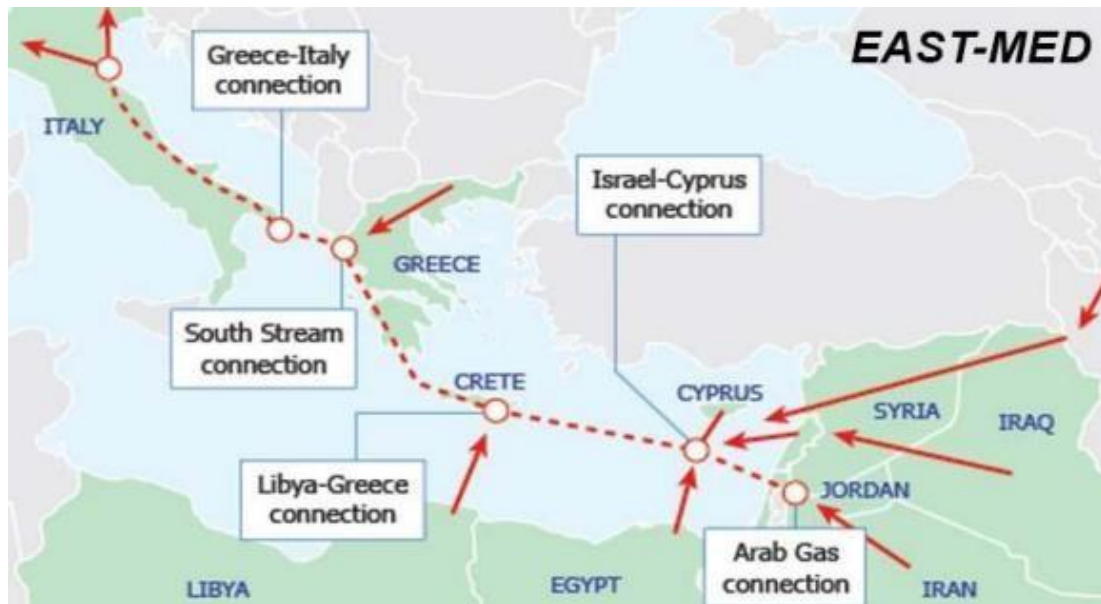
Εικόνες

Εικόνα 1: ΑΟΖ κρατών της Ανατολικής Μεσογείου

Εικόνα 2: Διεκδικήσεις της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο

Εικόνα 3: Αγωγός EastMed

Εικόνα 4: Όδευση EuroAsia Interconnector